

helsinška povelja

Glasilo
Helsinškog
odbora za
ljudska prava
u Srbiji

broj 173-174 • mart - april 2013 • godina XVIII

PRESECANJE KOSOVSKOG ČVORA

- Početak normalizacije
- Igra sa pozitivnom sumom
  - Kontinuitet i katarza
  - Konfuzija po meri vlasti

Rusija i Srbija

- ODKB na Balkanu

Srpska pravoslavna crkva

- Život i priključenija porno bande

Sadržaj

PRESECANJE KOSOVSKEG ČVORA.....3

Piše: Sonja Biserko

Sporazum Beograda i Prištine

POČETAK NORMALIZACIJE 5

Piše: Vladimir Gligorov

IGRA SA POZITIVNOM SUMOM.....7

Piše: Miroslav Filipovic

KONTINUITET I KATARZA..... 8

Piše: Snežana Čongradin

KONFUZIJA PO MERI VLASTI.....10

Piše: Ivan Torov

Rusija i Srbija

ODKB NA BALKANU 12

Piše: Petar Popović

Odnosi Beograd - Zagreb

SVE VEĆI RIZICI.....14

Piše: Davor Gjenero

10-godišnjica atentata na Zorana Đinđića

DELO GA JE NADŽIVELO 16

Piše: Latinka Perović

DS i Vojvodina

JURENJE ZA SOPSTVENIM REPOM ... 19

Piše: Nastasja Radović

Godišnjica koja se „ne sme zaboraviti“

PO ČETRNAESTI PUT: „ONI SU NAS
BOMBARDOVALI“ 21

Piše: STIPE SIKAVICA

Tranziciona pravda

O LOGORIMA KOJIH - NIJE BILO..... 23

Piše: Tamara Kaliterna

Srpska pravoslavna crkva

ŽIVOT I PRKLJUČENIJA PORNO
BANDE.....26

Piše: Bojan Tončić

Tranziciona pravda

KADA NEMA SMRTNE KAZNE.....29

Piše: Irena Antić

Geopolitika i ratno huškanje

POZIVI NA RAT I LINČ 33

Piše: Srđan M. Jovanović

Nove pretnje

LINČ U PRISUSTVU VLASTI.....35

Piše: Bojan Tončić

Deca u vrtlogu socijalnih previranja

ŽRTVE RATOVA I TRANZICIJE 38

Piše: Nataša Lazović

Srpsko pravosuđe nekad i sad

POGUBNE POSLEDICE REFORME..... 41

Piše: Dragoljub Todorović

Makedonija

CENZURA - PO ZAKONU.....46

Piše: Siniša Stanković*

La Pivra (Hobotnica) III

DRAGOLJUB MIĆUNOVIĆ:
„OTAC SRPSKE DEMOKRATIJE“ 49

Piše: Zoran Janić

TRI U JEDAN: O JEDNOM, DVA ILI TRI

DRŽAVNA PRAZNIKA.....53

Piše: Srđan Milošević

Povelja na licu mesta

KIKINDA: DRUŽINA S RAZLOGOM 55

piše: Gordana Perunović Fijat

Umesto in memoriam

JEDAN POGLED U
PSIHOLOGIJU EGOIZMA 58

Pisao: dr Branko Pavlica

SPORT I PROPAGANDA

ŽIVOT ZA ČETIRI "FIKSA" 60

Piše: Ivan Mrđen

Vojvođanski gradovi

(VELIKI) BEČKEREK
- PETROVGRAD - ZRENJANIN 62

Piše: Olga Zirojević

Naša pošta

KAD HULIGANI NAMEĆU SVOJA
LJUDSKA PRAVA.....65

Piše: Rade Vukosav

PIŠE: SONJA BISERKO

Presecanje kosovskog čvora

Sporazum između Beograda i Prištine napokon je stavio tačku na proces raspada Jugoslavije. Stavio je tačku na iluziju da će se međunarodne okolnosti promeniti i okrenuti u korist Srbije, odnosno ići u korist podele Kosova što je do kraja bila opcija na koju je Beograd igrao. Uz veliki otpor konzervativnog bloka i sive zone politike, premijer Ivica Dačić, pre svih uspeo je veštım meandriranjem da balansira između zahteva Brisela i kritika domaće javnosti. Koalicioni partneri na vlasti su tokom samih pregovora prešli put od suprotstavljanja sporazumu do njegove podrške, vešto prebacujući odgovornost na prethodnu vladu koja je Srbiju, kako su isticali, obavezala da se kreće u tom pravcu. Pravedno je što upravo aktuelna vladajuća koalicija potpisuje taj sporazum, jer je svojim ponašanje tokom dve decenije i dovela Srbiju u sadašnju poziciju. Kao jaka opozicija čvrsto se suprotstavljala svakom pokušaju da se razreši kosovski čvor.

I u toku samih pregovora naprednjaci su se kolebali, posebno predsednik Republike Tomislav Nikolić. Premijer Dačić je lukavo, doduše uz podršku Brisela i Vašingtona, u pregovore uvukao i Aleksandra Vučića i Nikolića, kako bi ih sprečio u nameri da odgovornost za „izadju“ prebace samo na njega. Obojica su lavirala, ali su na kraju ipak pristali i preorijentisali se na odbranu potpisanog sporazuma.

Sporazum ima, može se reći, istorijski značaj, kako za Srbiju tako i za Kosovo. Po prvi put u istoriji Beograd pregovara sa Albancima na ravnoj nozi. Obe zemlje su time sebi otvorile evropsku perspektivu. Sporazum je važan i za čitav region, jer znači iskorak u odnosu na regresivne trendove, posebno na Zapadnom Balkanu. Sporazum znači da se Srbija pomerila, da prvi put deluje racionalno, jer ju je ekonomska stvarnost saterala u ćošak. Sporazum ima 15 tačaka i mora biti još potvrđen u parlamentima Srbije i Kosova. Međutim, treba očekivati otpor, mimikriju,

sabotažu, posebno od trenutka kad se dobije datum za otpočinjanje pristupnih pregovora sa Evropskom unijom (EU).

Ivica Dačić se pokazao kao vešt političar kad je reč o srpskoj javnosti. U autorskom tekstu za NIN je napisao: „Gotovo deset godina Kosovo je bilo tabu tema i o njemu, službeno, niko nije smeo kazati istinu. Pričane su bajke”, rekao je, dodajući da se „lagalo da je Kosovo naše, pa je to čak službeno potvrđeno i Ustavom. Danas, taj isti Ustav ni najmanje ne pomaže. Predsednik Srbije ne može na Kosovo. Ni predsednik Vlade. Ni ministri. Ni policija. Ni vojska”. Srpskom patrijarhu Irineju, koji je apelovao da se Kosovo „i ne izda i ne preda” odgovorio je da je srpski patrijarh još 1690. godine napustio Kosovo. I još mnogo toga je rekao, po prvi put u domaćoj javnosti. Uoči poslednje runde pregovora otišao je u Moskvu. Nije jasno šta je sve tamo bilo, ali svakako Beograd nije imao veliki izbor.

Sporazum će, kao što se odmah i pokazalo, imati različite interpretacije u vladajućoj koaliciji, ali i u opoziciji, i na Kosovu. Obe strane će ga tumačiti shodno potrebama vlastite javnosti. Obe strane su svesne da drugog izbora nije ni bilo. Ipak, njegovo sprovođenje će pokazati koliko ima iskrene i ozbiljne političke volje, posebno u Beogradu. Beograd će samu implementaciju tretirati kao novu rundu pregovora. Neće odustati od pokušavanja da tamo de facto izdejstvuje status Republike Srpske.

Vučić i Nikolić su sada suočeni sa vlastitim ekstremistima na koje kao vlast nikad nisu reagovali, jer su bili u funkciji njihove politike, posebno u Vojvodini. Njihovo biračko telo je najradikalnije, tako da će oni morati uložiti napor u njihovo pacifikovanje.

Najteže će ići sa konzervativnom elitom, Srpskom pravoslavnom crkvom (SPC), članovima Srpske akademije nauka i umetnosti (SANU), pojedinim medijima (Pečat), intelektualcima. Oni su potpisivanje

doživeli kao poraz. Građani Srbije, bar po reakcijama na raznim blogovima i sajtovima, mnogo su racionalnije primili tu vest.

Vojislav Koštunica je optužio vlasti za "izdaju državnih i nacionalnih interesa", i zajedno sa Srpskom radikalnom strankom Vojislava Šešelja okrenuo se uličnim protestima. I sve ekstremne desne grupe Dveri, Naši, Obraz (iako zabranjen) i ostali, reaguju slično i sigurno će u narednom periodu biti različitih reakcija i protestnih manifestacija, posebno na severu Kosova.

Đorđe Vukadinović je sporazum doživeo kao klasičnu kapitulaciju pred pritiscima Brisela, Vašingtona i Prištine. Istakao je da će taj dan biti upamćen kao jedan od tužnijih i sramnijih dana u srpskoj istoriji, i da je to faktičko priznanje, ne samo Kosova, već i prihvatanje kao gotove činjenice da su Srbi na severu deo Tačijeve države. Nova srpska politička misao, čiji je on glavni urednik, pokrenula je inicijativu od 20 tačaka, sa zahtevima između ostalih, za raspisivanje referenduma o pristupanju EU i NATO; unošenje u Krivični zakon kaznenih odredbi protiv propagiranja secesionizma; veću orijentaciju na Istok, naročito na tržište bivšeg SSSR i zemalja Bliskog istoka i drugo.

Bez obzira na osećaj gubitka kada je o Kosovu reč, pokazalo se da je kosovska priča davno ispričana i da je srbijanska javnost prokupirana vlastitim preživljavanjem. U tom pogledu za nju je mnogo važnije šta sledi u samoj Srbiji kada se jednom prašina oko sporazuma slegne. Očigledno je da je Kosovo kao tema izgubilo svoju mobilisuću snagu na unutrašnjem planu.

Međunarodna zajednica je uložila mnogo napora da se dođe do sporazuma. Ona je i glavni garant za njegovo sprovođenje, pre svega kad je reč o bezbednosnim aspektima sporazuma. Ne iznenađuje

da je datum, koji se očekuje u junu, uslovljen sprovođenjem onog što je dogovoreno na terenu. Shvaćeno je da će to biti najteži i najproblematičniji deo sporazuma.

Međunarodna zajednica je dala punu podršku aktuelnoj vlasti u postizanju sporazuma sa Prištinom. Ali kao i obično, unutrašnja pitanja Srbije drže po strani. Vučić je iskoristio taj interregnum i na talasu međunarodne podrške zaoštrio je situaciju u samoj Srbiji, pre svega u Vojvodini. Tzv. kampanjom protiv korupcije stekao je podršku javnosti i sada prekraja izbornu volju (usklađuje lokalne rezultate za republičkim) sa jasnim ciljem da što više koncentriše vlast u svojim rukama.

Kultura nasilja koja nikad nije bila strana radikalima, sad naprednjacima, uzela je maha i očituje se u svim segmentima društva. Ponovo je zavladao strah zbog koga izostaje kritički pogled na sadašnju vlast. Osim što je bila prinuđena da pregovara, u toku prošle godine nije ostvarila pomak ni na jednom planu. Osim u uništavanju Demokratske stranke, koja je i sama odgovorna za stanje u kojem se nalazi.

Nakon 12 godina od promena, Srbija se kao društvo ponovo nalazi pred autoritarnom vlašću koja ne preza ni od čega. I pred liderom koji ne preza ni od koga i takođe, ni od čega. Na unutrašnjem planu to znači homogenizacija i teror jedne opcije koja je daleko od evropske, uprkos tome što je stavila svoj potpis na sporazum koji Srbiji otvara evropsku perspektivu.

Dakle, od društva zavisi kako će se stvari dalje kretati i da li će Aleksandar Vučić postati zaštitni znak nove faze autoritarnosti i straha. I, naravno, koliko će se društvo mobilisati da iskoristi šansu koju sporazum pruža. To važi i za Vojvodinu.

POČETAK NORMALIZACIJE

PIŠE: VLADIMIR GLIGOROV

Sporazumom koji su parafirali predsednici vlada Srbije i Kosova i koji bi trebalo da usvoje njihove skupštine okončava se opstrukcija Srbije suverenosti Kosova u skladu sa relevantnim odlukama Ujedinjenih nacija i mišljenjem Međunarodnog suda pravde. Mada se rešenja oko kojih je postignut sporazum ne razlikuju značajno od onih sadržanih u Ahtisarijevom planu, a koji je ugrađen u Ustav Kosova, razlika je u tome što se ne predviđa bilo kakvo nadgledanje nezavisnosti i suverenosti Kosova. Uz to, obe se strane obavezuju da jedna drugoj ne stvaraju smetnje u procesu integracije u Evropsku uniju, što znači da se Srbija obavezuje da više ne agituje protiv priznavanja Kosova od strane, inter alia, zemalja članica Evropske unije, a i podrazumeva se da će Srbija, verovatno kao konačni čin normalizacije, formalno priznati Kosovo kao nezavisnu državu, jer u suprotnom pristupanje Evropskoj uniji neće biti moguće. To je smisao 14. člana sporazuma gde se kaže da dve zemlje neće jedna drugoj stajati na putu evropskih integracija.

Ovaj ishod je u najvećoj meri posledica odbacivanja Ahtisarijevog i kasnije Išingerovog plana. Jer bi, naročito po prvom, nadgledanje sposobnosti Kosova da u potpunosti preuzme odgovornosti suverene države zavisilo od ocene Saveta bezbednosti, a od toga bi zavisilo i međunarodno priznanje i proces integracije u Evropsku uniju. Dok pristupanje Srbije Evropskoj uniji ne bi bilo time uslovljeno. Uz to, tek je potrebno doći do saglasnosti dveju država u svim drugim oblastima, dakle tek je potrebno dosledno normalizovati odnose, pri čemu nije lako videti hoće li biti teže dogovoriti se ili, dogovoreno sprovesti. U svakom slučaju, priroda tih pregovora i primene svega što se dogovori biće poptuno u skladu sa međunarodnim odnosima.

Formalno uzajamno priznanje i uspostavljanje diplomatskih odnosa bi normalizaciju olakšalo, delimično i zato što bi bilo prirodno u nje uključiti multilateralne institucije, ali to očigledno nije politički prihvatljivo. Strategija srpske spoljne politike je i dalje, blago rečeno, nedovoljno osmišljena i računa sa konfrontacijom, a ne sa saradnjom sa međunarodnom zajednicom. U tom se kontekstu mora ceniti i konferencija o međunarodnim krivičnim sudovima i nastup predstavnika Srbije, jer nisu nikako doprineli povećanom uticaju u multilateralnim institucijama. Tako da se nepriznavanjem Kosova onemogućava aktivno učešće međunarodne zjednice, pa je praktično neizvodljivo osloniti se na delovanje multilateralnih institucija u procesu normalizacije odnosa Srbija i Kosova. Čak je i stav da Srbija nikada neće priznati Kosovo zapravo ograničenje na konkretne ishode normalizacije do kojih Srbija u ovim pregovirima može da dođe. Jer se pregovara sa suverenom državom, ali se ta suverenost ne priznaje, što znači da se ne priznaje njena puna međunarodna odgovornost za obaveze koje preuzima. One, naravno, i dalje postoje, samo što je otežano oslanjanje na međunarodnu zajednicu kako bi se njihovo ispunjavanje obezbedilo. Zapravo je nejasno šta preostaje Ujedinjenim nacijama da čine posle ovog sporazuma.

Član 14. se, dakle, može posmatrati kao prihvatanje spoljnopolitičke suverenosti Kosova. Ostali članovi se uglavnom odnose na unutrašnju suverenost koja je bila osporena na severu Kosova. Zbog toga je i ovaj sporazum uglavnom o statusu severa Kosova. Tu su dva pitanja. Jedno je, da li se sporazumom potvrđuje unutrašnja suverenost Kosova i drugo, da li se obezbeđuje autonomija srpske zajednice na Kosovu?

Što se tiče unutrašnje suverenosti Kosova, ona je potpuna, jer se ni u čemu ne deli ni sa Srbijom niti sa međunarodnom zajednicom, dakle nije okrnjena ili nadgledana. U sporazumu se nigde ne pominje nikakva uloga Srbije, osim u primeni samog sporazuma, dakle u učvršćivanju suverenosti Kosova. Tačno je da se ograničava prisustvo kosovske vojske na severu zemlje, pa će umesto nje povećanu ulogu imati NATO snage. Naravno, vojska bi i tako trebalo da ima nadležnosti samo u oblasti spoljne bezbednosti, tako da njena uloga nije neposredno vezana za uspostavljanje i očuvanje unutrašnje suverenosti, osim ako i dok ona nije osporena. Izjave predsednika

srpske vlade i nekih drugih zvaničnika o tome da će samo srpska, a ne i „šiptarska“, čizma gaziti severom Kosova su irelevantne i zapravo neumesne.

Kad je, pak, reč o pravnom poretku i organizaciji sudstva, kao i o policiji i, podrazumeva se, drugim snagama unutrašnje bezbednosti, sva rešenje su u skladu sa suverenom državnošću Kosova. Njihova je organizacija usklađena sa stepenom autonomije i decentralizacijom za koju se smatra da bi bila funkcionalna, dakle da bi bila usklađane sa pravima i interesima lokalnih zajednica. Kako je osnovna nasleđena podela etnička, rešenja slede neki vid multietničke državne organizacije. Takođe, u skladu sa valjanim shvatanjem autonomije i decentralizacije, ta su rešenja zasnovana na pravima koja su neotuđiva, što će reći, ne mogu se menjati po volji većine, ili u suprotnosti sa voljom manjine. Zaštita prava manjina i lokalnih zajednica je pre minimalna nego maksimalna, u najvećoj meri verovatno kao posledica činjenice da u pregovorima nisu učestvovali predstavnici lokalnih zajednica o čijim je pravima i interesima zapravo reč. Opet, verovatno je to u najvećoj meri posledica pogrešne političke strategije lokalnih političkih vođa, jer su se oni više oslanjali na bojkot nego na pregovore.

Ovo poslednje otvara u budućnosti verovatno najvažnije, političko pitanje. Naime, dogovoreno je održavanje izbora na severu Kosova, kako bi se ustanovila zajednica opština u kojima su Srbi većinsko stanovništvo. I opštine i zajednica će, naravno, biti deo kosovskog političkog i, što nije najmanje važno, fiskalnog sistema. Zbog toga će opštine i zajednica sarađivati sa vlastima u Prištini. Na izborima koji će biti održani pod međunarodnim nadzorom, glasači će, trebalo bi očekivati, oceniti valjanost politike koju su srpski lideri na severu Kosova vodili do sada, a imaće i mogućnost da glasaju za stranke koje već deluju unutar

kosovskog političkog sistema. Kakav će biti ishod ostaje da se vidi, ali demokratija podrazumeva periodično održavanje izbora, pa će se odnosi između lokalnih i centralnih vlasti menjati, a menjaće se i politika pojedinih stranaka o saradnji različitih nivoa vlasti. Na jugu Kosova, saradnja već postoji, iz praktičnih i političkih razloga. Hoće li tako, s vremenom biti i na severu ostaje da se vidi, ali rešenja sadržana u ovom sporazumu svakako ukazuju na to da je i ta, politička, normalizacija bila njihov cilj.

Kad je o srpskoj autonomiji reč, najviše je vođeno računa o pravosuđu i policiji. Ovo zato što postoji bojazan, koja nije nepoznata i iz drugih primera postkonfliktnih normalizacija, da bi pravda mogla da bude selektivna i pristrasna. Tako da lokalne policijske i sudske nadležnosti služe kao neka vrsta zamene za amnestiju. Zbog toga, eventualna formalna amnestija i povećanje poverenja u nepristrasnost sistema pravde bi svakako pomogli uspostavljanju legitimnosti države i povećalo funkcionalnost autonomije. U zakonodavnom i, koliko se može videti, fiskalnom smislu, autonomija nema nadležnosti, što je, ustvari, svodi na oblik decentralizacije vlasti koja pre svega vodi računa o etničkom identitetu kod uspostavljanja lokalnih zajednica – opština i njihove zajednice. Kako je teško videti da bi predviđeni sistem autonomije mogao da predstavlja efikasnu branu migracijama unutar Kosova, etnička osnova autonomije se može pokazati kao prepreka njenoj održivosti. Jer će se sa promenom etničkog sastava lokalnih zajednica izgubiti i osnov za očuvanje njihove autonomije. Etničke zajednice zahtevaju jaku unutrašnju i spoljašnju zaštitu od migracija, dakle određeni stepen zatvorenosti kako bi se održale. Normalizacijom unutrašnjih i spoljašnjih odnosa se uklanjaju zidovi i granice, zbog čega postaje teško zamrznuti etnički sastav lokalnih zajednica. I to utoliko više, ukoliko je upravo to načelo organizacije države i teritorijalnih autonomija unutar nje.

Kako će teći proces normalizacije? To u velikoj meri zavisi od političkih odnosa u obema zemljama. Oni u ne maloj meri zavise od normalizacije

njihovih odnosa sa međunarodnom zajednicom. Prethodne srpske vlade su bile sastavljene od stranaka koje su imale manje-više normalne odnose sa svetom, pa se možda i zbog toga nisu posebno brinule za normalizaciju međunarodnih odnosa Srbije. Stranke koje su sada na vlasti teže da obezbede sebi i svojim liderima međunarodnu legitimnost preko normalizacije položaja zemlje u odnosima sa svetom, a sada i sa susednim zemljama. Ova motivacija ne mora da bude održiva, zbog čega je posebno važna politika Evropske unije prema Srbiji i svim balkanskim zemljama koje teže evropskim integracijama. Tako da posredovanjem u ovom sporazumu, Evropska unija preuzima dodatne odgovornosti za stabilnost Balkana.

Ovaj bi sporazum mogao imati pozitivne posledice ne samo na međunarodni položaj Srbije, već bi mogao da ubrza međunarodnu integraciju Kosova. Kako se povećava uloga Evropske unije, jer će obe zemlje težiti integraciji sa njom, moglo bi da dođe do priznavanja Kosova od većine, ako ne i svih, zemalja članica Evropske unije. Nagoveštava se i eventualno učlanjenje Kosova u NATO, a pokrenuće se i pitanje integracije Kosova u druge evropske institucije, kao što je Savet Evrope i Organizacija za bezbednost i saradnju. Naravno, to sve važi i za regionalne oblike integracije i saradnje.

Konačno, odluka Srbije, za nadati se, je definitivna kad je reč o priključenju procesu evropskih integracija što bi trebalo da deluje stabilizujuće ne samo po samu zemlju, već i u susedstvu. To se posebno odnosi na Bosnu i Hercegovinu gde bi trebalo očekivati da će pozitivan uticaj imati početak pregovora Srbije sa Evropskom unijom, koji se može očekivati u prvoj polovini sledeće godine. Ovo utoliko pre, ukoliko dođe do političke stabilizacije u Srbiji, kao što je najčešće bio slučaj u zemljama koje su kretale putem evropskih integracija. Politička konkurencija bi u Srbiji sad trebalo da se vodi oko ekonomskog i socijalnog programa. A to bi trebalo da ima pozitivne posledice po političke sporove i u susednim zemljama. No, proces normalizacije je dug i rizici po njegovu održivost nisu mali.

IGRA SA POZITIVNOM SUMOM

U Evropi se više ne igraju igre sa nultom sumom, igre u kojoj jedan dobija sve, a drugi gubi sve. Pregovori u Briselu su pokazali igru sa pozitivnom sumom, igru u kojoj svi po nešto dobijaju, ali se svi moraju nečega odreći. Ukoliko dvojac iz Beograda shvati tu zakonitost i potvrdi svoje znanje na terenu, Srbija i njeni građani bi mogli da očekuju lepu budućnost, a dve partije dugovečnu vladavinu.

PIŠE: MIROSLAV FILIPOVIC

Bilo je to kao u pesmi narodnoj: Ko bi reko čuda da se dese..., a, ipak se desilo. Imamo sporazum sa Kosovom. Parafrazirajući Vatikan, Habemus concordia! Nema veze što naši preplašeni političari žele da umanje njegov značaj i domet, a kosovski da mu isto to povećaju. Nije važno ni što Beograd tvdi da nije priznao Kosovo, iako jeste. Ali, umesto što se stide, pravdaju i izvinjavaju, potpisnici sporazuma treba da budu ponosni, i treba da prime čestitke. Ako neko treba da se stidi, to smo mi koji smo verovali da će „naši“ da potpišu sporazum sa Kosovom.

Izgleda da se sveopšte mučenje zvano kosovski problem lagano završava. Pritisak međunarodne zajednice je jednostavno, bio strašan i nije bilo šanse da mali balkanski političari posegnu za nekim od svojih čudesnih spasonosnih rešenja. Čini se da onaj kamen oko vrata Srbije i njenih građana počinje polako da spada. Ipak, iznenađenja su uvek moguća. Na ovim prostorima mudar čovek nikad ne treba da bude potpuno siguran da će ono što je potpisano da bude i sprovedeno.

Čak i ako sprovođenju sporazuma priđe najiskrenije i najagilnije, Srbija ima najmanje tri grupe problema koje treba da rešava u narednom periodu.

Prvi su kosovski Srbi koji su decenijama uveravani da se sunce okreće oko Gazimestana i ohrabrivani da svaku odluku Beograda mere isključivo po sebi i prema sebi. Tako je nekoliko desetina hiljada kosovskih Srba imalo za taoce sedam miliona građana Srbije. Naravno, najveći broj građana Kosova srpske

nacionalnosti se odavno pomirio sa Prištinom. Nije da su baš oduševljeni što je tako, nije da se ne boje kosovske realnosti, ali se još više boje crnih udbaških džipova koji se u sumrak šunjaju njihovim sokacima i plaše domaćine, decu i pse. Za one malobrojne ali najglasnije kosovske Srbe dolazi vreme odricanja, oskudice i preorijentacije na nove „privredne grane“. Oni pametniji će prihvatiti novu realnost i pokušati da rade isto što i sada, ali sa novim partnerima. Oni čija se imena povlače po novinama će skončati ili u nekom zatvoru, kosovskom ili srpskom, svejedno, ili u nekom kanalu.

Ono što nije dobro je činjenica da njih besomučno koristiti najmračniji deo Srbije kome, doduše, najistaknutiji kosovski Srbi i pripadaju. Izgubivši populističku i svaku drugu podršku u Srbiji, njima su ostali samo Srbi na Kosovu. Oni će nastojati da ne priznaju sporazum Beograda i Prištine, pokušaću da radikalizuju svoj protest, opet će biti balvana, možda opet zapale neki granični prelaz ili policijsku stanicu, možda opet ubiju nekog policajca. Verovatno će i oni napraviti neku skupštinu nalik na onu

sa Pala u maju 1993, samo što odavde teško da će biti nekog Miloševića ili Micotakisa. Problem mogu da predstavljaju razni Kozaci i ostali pravoslavni psi rata kojima je svejedno na koga pucaju, samo da su muslimani ili oni koji podržavaju muslimane. Rusija je nedavno saopštila srpskoj delegaciji šta misli o Srbiji, srpskoj delegaciji i Kosovu, ali Rusija je velika sila, a velike sile imaju svoje interese koje ne saopštavaju nikome, a naročito ne svojim malim verolomnim siromašnim rođacima. Rusiji, naravno, odgovara stabilna Srbija u EU koju može da kontroliše, ali Rusiji isto tako odgovara kontrolisani sukob na Balkanu u kome jedino ona može da bude mirovni sudija.

Srpski klerofašisti su sledeći problem Srbije a propos sporazuma sa Kosovom. I oni su ohrabrivani od svih vlada posle 2003. godine. Mogli su da rade šta su hteli, mogli su da zapale Beograd kad su hteli. Najmanje jedna srpska vlada ih je, ne krijući, koristila kao svoju uličnu vojsku, regrutujući u nju samo maloletnike koji bi u slučaju privođenja ili hapšenja bili odmah puštani. Pred očima javne i tajne

KONTINUITET I KATARZA

PIŠE: SNEŽANA ČONGRADIN

Okolnosti u kojima je Srbija tokom proteklih nekoliko godina vodila razgovore sa Kosovom o takozvanom faktičkom priznanju kosovske nezavisnosti, doveli su do potpunog zanemarivanja suštine problema – suočavanja sa prošlošću, u kojoj su građani Srbije čitavu deceniju davali podršku režimu Slobodana Miloševića da sprovodi teror, represiju, najgnusnije ratne zločine i etnička čišćenja nad kosovskim Albancima. Potom su, od ubistva premijera Zorana Đinđića i dolaska na vlast Vojislava Koštunice, preko vlade Borisa Tadića, podržavali sličan princip rasističke, ratno-huškačke retorike i iskrivljavanja istorijskih činjenica u pokušaju zataškavanja zločinačke prošlosti, ili kako su to ideolozi takve politike nazivali „dobijanje rata u miru“.

Odnos prema kosovskim Albancima građani Srbije izražavali su posredstvom zvaničnika čiji su stavovi, između ostalog, uvažavali mišljenja istaknutih članova Srpske akademije nauka i umetnosti o tome da su „Albanci niža bića“ i „moralni talog“, odnosno pozive poglavara Srpske pravoslavne crkve na krvav pir i oružanu odbranu nekadašnje južne srpske pokrajine. Naravno, i sami lideri i državni zvaničnici imali su „kreativnu“ ulogu i doprinosili atmosferi mržnje

usmerene prema kosovskim Albancima, kao i onima koji žive praktično u getu, na jugu Srbije.

U tome nije bilo razlike između Vojislava Koštunice, Borisa Tadića i na kraju, Aleksandra Vučića i Ivice Dačića. Svako je na svoj način izražavao prezir i omalovažavanje kosovskih Albanaca. Zbog toga je podjednako bilo besmisleno pozivati na odgovornost i tražiti od državnog vrha da usvoji skupštinski dokument osude i uputi izvinjenje narodu Kosova zbog terora koji je nad njima sproveden tokom devedesetih godina, i kada je na vlasti bio Boris Tadić, ili Vojislav Koštunica, kao što je sad slučaj sa vladom Aleksandra Vučića i Ivice Dačića.

Čak su se i neki predstavnici „druge“ Srbije oprobali u izjednačavanju zločinačkog režima Slobodana Miloševića i odbrane kosovskih Albanaca, ističući kako su obe strane zaslužne za situaciju u kojoj smo se zajedno sa narodom Kosova našli čak 2013. godine. U njihovoj interpretaciji, lideri kosovskih Albanaca koji su pokušavali da se suprotstave agresorima sa srpske strane, u najmanju ruku izjednačeni su sa svojim dželatima.

policije horde huligana su se organizovale, držale sastanke, planirale operacije. Imali su svoju paravojnu hijerarhiju, profesionalno kodirane komunikacije, iznajmljene stanove kao skloništa, ulične kontejnere pune kamenja. Kao porodica Korleone, imali su svoje novinare, političare, sudije, tužioce, policajce. Država im nije htela ništa.

Najmanje dve srpske vlade nakon 2003, su terale srpske vojne i policijske generale da pregovaraju sa šefovima partijsko-fašističke „urbane gerile“ i da ih ubeđuju da dopuste „Pride“ one jedne godine. Nijedna vlada posle 2000. godine nije izvela ni jednu makar šaljivu školsku policijsku akciju protiv srpskih klerofašista i njihovih falangi, čak ni onda kada su od Beograda pravili Bejrut, a Beograđanima pravili milionsku štetu. Sad nam se saopštava da pojedini bojovnici urbane gerile imaju po 40 krivičnih prijavi bez suđenja i dana zatvora. Sada nam se saopštava da pripadnici gerile za kojima je raspisana poternica sami odlučuju kad će da dođu u policiju. Velika sreća građana Srbije je da onu najjaču i najorganizovaniju desnu Srbiju Kosovo ne

Da situacija bude neočekivanija, direktni naslednici zločinačke politike Slobodana Miloševića su, za razliku od njihovih prethodnika Koštunice i Tadića, konačno potpisali sporazum sa kosovskim vlastima i faktički priznali Kosovo. Značaj tog postupka ogleda se, pre svega, u odnosu prema politici Demokratske stranke (DS), o čijim postupcima u vezi sa kosovskim pitanjem možemo da sudimo na osnovu njihovog ophođenja tokom period kad su bili na vlasti i kad je bilo nezamislivo da se uopšte dođe do nivoa pregovaranja, koji bi doveo do potpisivanja sporazuma. Odugovlačenje i slanje poruka koji nisu išli u pravcu normalizacije odnosa sa Kosovom, već u suprotnom smeru glavne su odrednice tog perioda.

Zbog takvih okolnosti, čini se da građani Srbije nikada neće doći do nužnog katarzičnog iskustva, odnosno osude svih svojih predstavnika, čiji postupci su o njima stvorili sramnu predstavu o zločinačkom i genocidnom narodu.

Državni projekat, u kojem su učestvovali brojni naučnici radnici, okupljeni, pre svega oko Demokratske stranke i Demokratske stranke Srbije, imao je za cilj da izvrne i zataška, između ostalih i sledeće činjenice - Srbija je tokom 1998, i 1999, počela sa masovnim proterivanjem Albanaca. Već 1998. godine (pre NATO bombardovanja) sa Kosova je bilo proterano oko 350.000 Albanaca, a do kraja juna 1999, srpska

interesuje. Kosovo je za njih promašena investicija srpskog naroda, unapred izgubljena bitka za koju ne vredi gubiti ni vreme ni novac. Ovi što histerično galame sa trgova, osim što su neprijatna stvar, nisu prava opasnost. Salonski fašisti ni u Nemačkoj dvadesetih nisu predstavljali opasnost. Kad to ne bi bilo kažnjivo, ja bih njima preporučio ustanak. To bi bilo najdoslednije i najpoštenije. Kao svojevremeno UÇK ili UÇPBM. Neću da trpim nikoga, uzmem pušku u ruke pa na Kosovo ravno. A, to, mikrofon, jaki zvučnici, pa dreka: „Dačiću, ovo, Vučiću, ono“, to nije ništa. To Englezi zovu „fart at night“.

Ono što je takođe moguće, i to je treći problem za Beograd, jeste reakcija Albanaca Preševske doline koji odavno traže recipročno rešenje za svoj status. Jer, ako srpska manjina u državi Kosovo ima „ta i ta“ prava, zašto ta ista prava ne bi imala i albanska manjina u Srbiji? Kako Beograd ima obraza da za Mitrovicu traži da sudije i policajci budu Srbi, a do skoro je u Bujanovcu od osamdesetak radnika Opštinskog suda samo

država proterala je 862.979 Albanaca. Više od 80 odsto ukupnog broja stanovnika na Kosovu, odnosno 90 odsto kosovskih Albanaca bilo je u to vreme isterano iz svojih domova.

Silovanja i drugi oblici seksualnog nasilja korišćeni su na Kosovu kao oruđe rata i sredstva sistematskog „etničkog čišćenja“. Human Rights Watch otkriva da slučajevi silovanja nisu bili incidentna ni izolovana dela koja su počinili pojedini pripadnici srpskih snaga, već su korišćeni smišljeno kao sredstvo zastrašivanja stanovništva, iznuđivanja novca od porodica i progona.

Srpske vlasti su sistematski prikrivale dokaze o ubistvima uklanjanjem tela, premeštanjem tela iz masovnih grobnica u individualne grobove, spaljivanjem tela i uklanjanjem ili zamenom odeće i ličnih stvari da bi se otežao proces identifikacije. U maju 2001, srpska vlada je objavila da je kamion pun leševa Albanaca (ukupno 86 tela) bačen u Dunav, u Srbiji tokom rata na Kosovu. U julu 2001, srpske vlasti su objavile da su pronašle još četiri grobnice u Srbiji, s ukupno 1000 leševa kosovskih Albanaca.

Kao svedok na suđenju osmorici policajaca za zločine nad albanskim civilima tokom masakra u Suvoj Reci, Dragan Karleuša, penzionisani inspektor MUP Srbije, posvedočio je da u Srbiji ima još grobnica sa posmrtnim ostacima Albanaca i da iz jezera Perućac nisu

jedan bio Albanac i to - prevodilac. Ili, zašto Preševsko nema svoje registraciono područje, nego preševski automobili imaju registraciju „VR“, a Bujanovac, koji je između Preševa i Vranja „BU“? Ili zašto se već decenijama Albanke Preševske doline porađaju u Gnjilanu, pa je taj grad mesto rođenja za više od 90 odsto Albanaca preševske doline? Lekari i Preševskoj dolini ne znaju albanski jezik, a treba da leče narod koji ne zna srpski jezik!

Beograd uporno ignoriše zahteve Preševa potvrđujući tako da ne razume i ne priznaje uobičajeni jezik kojim se u poslednjim decenijama rešavaju evropski nesporazumi. Jezik koji Beograd razume već je doveo do tragičnih posledica po građane Srbije i do gubitka Kosova. U Evropi se više ne igraju igre sa nultom sumom, igre u kojoj jedan dobija sve, a drugi gubi sve. Pregovori u Briselu su pokazali igru sa pozitivnom sumom, igru u kojoj svi po nešto dobijaju, ali se svi moraju nečega odreći. Ukoliko dvojac iz Beograda shvati tu zakonitost i potvrdi svoje znanje na terenu, recimo u Preševu, Srbija i njeni građani bi mogli da očekuju lepu budućnost, a dve partije dugovečnu vladavinu.

još izvađena sva tela koje je srpska policija ubacila za vreme NATO bombardovanja. Do sada je oko 800 posmrtnih ostataka Albanaca pobijenih i pokopanih u masovne grobnice po Srbiji ekshumirano i vraćeno porodicama.

Tokom 1999. godine, srpske i jugoslovenske snage su hotimično sprovodile kampanju „brisanja identiteta“ u kojoj su kosovskim građanima albanske nacionalnosti oduzimana i uništavana lična dokumenata i drugi dokazi o državljanstvu. Izveštaji Human Rights Watcha prenose da su srpske vlasti na Kosovu uništavale glasačke spiskove i ostale popise kosovskih stanovnika. Takođe su uništavane centralne i opštinske arhive i matične knjige. Na taj način mnogi kosovski Albanci ostali su bez ikakvih dokaza o svom identitetu.

Ubistva i masovna proterivanja na Kosovu u proleće 1999, bila su praćena pljačkom i iznuđivanjem. Analiza OEBS zaključuje da su gotovo svi počinioци, a prvenstveno pripadnici paravojnih jedinica, imali finansijsku dobit kao motiv prilikom kršenja ljudskih prava koja su činili nad kosovskim Albancima. Kao i u Bosni i Hercegovini, pljačka i iznuđivanje bili su i motiv i nagrada pripadnicima srpskih paravojnih formacija.

KONFUZIJA POMERI VLASTI

PIŠE: IVAN TOROV

Po principu „hoću-neću, pa opet hoću“, dugo najavljivani i priželjkivani „istorijski“ sporazum Beograda i Prištine kad je došao toliko blizu usvajanja, te blizine podjednako su se uplašile obe pregovaračke strane. Srpska, jer bi joj bilo kakvo zatvaranje kosovskog dosijea skratilo manevarski prostor da joj Kosovo i dalje bude alibi što joj se neke druge suštinske stvari u Srbiji ne pomeraju s mrtve tačke, kosovska (albanska), jer bi se svaki sporazum sa Srbima mogao protumačiti kao slabost i nemoć, što je za Tačijevu oslabljenu poziciju uoči kosovskih parlamentarnih izbora itekako važno, reklo bi se, sudbinsko.

Nakon svega, obe strane dobile su, ipak, i tu poslednju priliku da za sve dosadašnje pregovaračke neuspehe optuže „onu drugu“, ali i upozorenje da bi eventualni krah pregovora, pod

Srpske snage su trovale bunare, bacajući u njih hemikalije, mrtve životinje pa čak i ljudske leševe. Prema podacima Crvenog krsta, od 20.000 bunara na Kosovu pola ih je zatrovano. Između marta i juna 1999, srpske snage bezbednosti hvatale su Albance i terale ih na kopanje rovova, bunkera i na druge teške fizičke poslove, što Human Rights Watch kvalifikuje kao prisilan rad. Tokom NATO intervencije srpske snage su prisiljavale albanske civile da budu u njihovoj blizini, ili između srpskih položaja, koristeći ih kao ljudski štit, što je zabranjeno Ženevskom konvencijom. Srpske snage su takođe postavile 50.000 nagaznih mina po Kosovu, uglavnom uz granicu sa Albanijom i Makedonijom.

Kad vlast vrši represiju nad manjinskom grupom, ugnjetava je i teroriše, ona to, izvesno radi i nad sopstvenim narodom (princip je dokazao Slobodan Milošević). Zato bi pravi prirodni saveznik većinskog naroda trebalo da bude upravo ta manjinska grupa koju vlast teroriše. U ovom slučaju, dakle, pravi saveznici građana Srbije jesu kosovski Albanci. I to ne samo tokom devedesetih, već i kada je Slobodan Milošević svrgnut sa vlasti, odnosno kada su nove vlasti nastavile kontinuitet takve politike.

dirigentskom palicom baronese Ešton, i Beograd i Priština skupo platile. Tači - uskraćivanjem šanse da bi Kosovo kakvim takvim prodorom u evrointegracijama popravilo svoju očajnu ekonomsku i socijalnu stvarnost, Dačić, opet, umanjivanjem izvesnosti da bi Srbija već u toku ove godine dobila datum, a možda i započela pristupne pregovore sa Evropskom unijom (EU).

Kad se ta srpsko-albanska pregovaračka klackalica okončala, prihvaćeni sorazum u mnogome određuje smer kojim će dalje ići i Srbija i Kosovo. Dogovor o kakvoj-takvoj autonomiji Srba na severu Kosova donekle će relaksirati odnose, ne samo između Beograda i Prištine već i u regionu, što je Briselu i te kako bitno. S druge strane, pokazalo će se i koliko su evropske ambicije vladajuće trojke u Srbiji, Nikolić-Vučić-Dačić iskrena želja da se, na putu ka EU, donekle rasterete kosovskog balasta, a koliko puka političko-marketinška strategija da izaberu možda lakši i profitabilniji način da zadrže vlast, odnosno zagospodare kompletnom vladajućom strukturom, eliminišu i najmanju mogućnost da bi im neko drugi pomrsio vlastodržačke računice.

Srpska napredna stranka, naime, posle izbora njenog doskorašnjeg lidera Nikolića za šefa države i uspeha na parlamentarnim izborima, u međuvremenu veštom (populističkom) taktikom, odnosno otvaranjem tzv. borbe protiv korupcije i kriminala, što će reći, hapšenjem Miškovića i još nekih istaknutijih ličnosti prvenstveno iz redova Demokratske stranke, a i promenom (radikalske) retorike, pre

svih, njenog novog lidera Vučića, stvorila je sebi izuzetno povoljnu poziciju da joj je odgovarao bilo koji ishod pregovora oko Kosova, time i evropskih integracija. Rejting joj je enormno porastao, pa može u svakom trenutku da izdejstvuje vanredne parlamentarne izbore i bez pomoći Dinkića, Dačića, Ljajića osvoji apsolutno sve poluge vlasti. Ako Srbija dobije datum, niko se više neće sećati da je i neko drugi zaslužan za to, a ako, pak, datum izostane, prozapadna retorika se za čas može vratiti na stare radikalske staze, što Tomislavu Nikoliću već sada polazi za rukom serijom poteza kojima pridobija naklonost konzervativnih nacionalističkih i antizapadnih, do najekstremnijih krugova.

Sada su, manje-više, svi naredni potezi u Vučićevim rukama: ako je uspeo da opoziciju u međuvremenu gurne na marginu, zasad je najveća nepoznanica hoće li dozvoliti da mu Nikolićeva prilično neobuzdana i rigidna istočnjačka, iznad svega, nacionalistička logika, relativizira novostvoreni imidž modernog proevropskog političara, ili će mu se - procenjujući da uticaj osnivača SNS nije (još) za potcenjivanje - naprosto pridružiti. Mnogi misle da će do sukoba neminovno doći, drugi, opet, da taj potencijalni raskol neće biti strateške ideološke prirode, već puka borba za dominaciju.

To su dileme na čije se odgonetanje najverovatnije neće predugo čekati. Neki pokazatelji su, međutim, već sada vidljivi i, reklo bi se, simptomatični. I Vučić, a i Dačić, ćutke, kalkulantski, prelaze preko načina na koji šef države „predstavlja spoljnu i unutrašnju politiku“ Srbije. Njegovo skandalozno „raspolaganje“ državnim odlikovanjima, ali i još skandalozniji nastup u Jeremićevoj režiranoj antihaškoj predstavi u sedištu UN u Njujorku, do kraja su ogolili i iskompromitovali sve ono što je na spoljno-političkom planu Srbija posle 5.oktobra kako-tako postigla. Sa najvišeg državnog nivoa je praktično odaslata svetu krajnje ostrašćena poruka da se Srbije nije i neće odreći svoju ratne i nacionalističke politike iz devedesetih, da joj je prevashodna namera da revirdira svoju krivicu za ratove i ratne zločine u vreme

Miloševićeve vladavine. Vučićevo i Dačićevo ćutanje, doduše, ne iznenađuje, jer su obojica, uz Nikolića, bili istaknutiji protagonisti te politike, ali se lako da primetiti drastičan nesklad između onoga što lideri SNS i SPS javno zagovaraju (proevropski kurs) i platforme koju plasiraju likovi poput Nikolića, Koštunice, Jeremića, vrha SPC, pa i neke još ekstremnije grupacije.

Da se iza brega nešto krupno valja svedoči i najnovija, takoreći frontalna kampanja protiv vojvođanske autonomije. Iako se poneki lideri trude da zameonom „jogurta“ „lalama“ opovrgnu sećanje na nasilno ukidanje pokrajinske autonomije 1988. godine, sve ukazuje da su ciljevi i danas isti. Manje-više, nespretn pokušaj pokrajinskog premijera Pajića da jednim konfužnim dokumentom (Deklaracijom) upozori javnost da Beograd svim mogućim sredstvima, od (zlo)upotrebe Ustavnog suda do manira da se vladinim uredbama ukidaju i preuzimaju neke pokrajinske nadležnosti, iskorišćen je da se, zapravo, ospori vojvođanska posebnost i njeni potencijali stave u službu obnovljenog centralističkog modela vladanja Srbijom. Kad se na istom „patriotskom poslu“, odnosno nasrtaju na vojvođansku autonomiju nađu Nikolić, Vučić, Dačić, Koštunica, Ljajić, SPO, crkva, zabranjeni „Obraz“, „Naši“ i „Dveri“, više je nego jasno da ova kampanja ima dva cilja: da se i Vojvodina (a uskoro najverovatnije i Beograd) „upodobi“ sa republičkom vlašću, a ujedno njena autonomija, kao u vreme Miloševića svede na puku formalnost.

Što sve to liči na pokušaj da se pažnja javnosti preusmeri sa očajne ekonomske i socijalne zbilje Srbije, u kojoj nova vlast nije načinila nijedan ozbiljniji pomak, ali i sa činjenice da bi se novom političkom galamom moglo prekriti da je upravo vlast koja je kumovala odlasku Kosova, u neku ruku priznaje njegov (konačni) gubitak, ne samo što odražava konfužiju koja je stvorena nakon prošlogodišnjih izbora, već i iznad svega indikator prave prirode njene tehnologije i ideologije vladanja. Kao da se priželjkuje da se otvori novo političko žarište u Srbiji, bar dok šeici iz Emirata ne pokupuju sve što se ovde još može prodati.

ODKB na Balkanu

PIŠE: PETAR POPOVIĆ

Neshvaćenom u Berlinu (i Briselu), Beogradu nije bilo teško da napipa put za Moskvu. Nekako kao i uvek od Turaka na ovamo, a to je još pola veka pa 200 godina.

U Rusiji, predsednik vlade Srbije Ivica Dačić, dočekan je početkom aprila kao personifikacija zabludelog brata koji se, posle bolnog udaranja glavom o tuđe dovratke, najzad dosetio gde mu je rodni dom. Prostorije u kojima je primljen blještale su od ozarenosti na licima, pogotovo gosta. Vrvilo je od reči partner, partnerstvo, saradnja... Mada, u javnosti same Rusije vest o događaju nije imala odgovarajuću domet. Moguće zbog sklonosti da se drugačije vrednuju partneri koji dolaze ispružene ruke, maltene s kapom ispod miške. A, pak, prva depeša Dačića Beogradu nije ni bila, „u zdravlju stigao“, „brata pronašao“, nego – „dobili smo pare“!

Keš kredit od 300 miliona Rusije Srbiji, s rokom uplate novca Beogradu – odmah.

Trista „odmah“ je prvi deo od 500 miliona zajma čije je dodeljivanje odobreno, s tim što 200 miliona sledi potom. „Trista odmah“, to je da se odmah prespu u budžet, te da ima iz čega da „legnu“ na račune u srpskim poštama dva puta mesečno penzije, plate učitelja, policije i državnih službenika. Do daljeg.

Moskva nije potencirala pojedinost da je tih „trista“, „petsto“, ili već koliko Srbiji, „do daljeg“. Predsednik vlade bio je gost predsednika vlade Dmitrija Medvedeva. Medvedev, opušten kako samo može biti opušten najviši službenik cara u carskom dvoru kod kuće (pogledati: <http://www.en.rian.ru/busineš/20130410/180555477.html>) – intonirao je melodiju ne stajući kod sličnih „sitnica“, šire. Medvedev je rekao da je susret dvojice sastanak „posebnih i privilegovanih partnera“. Rekao je da je povodom posete „spremljen solidan paket dokumenata za potpisivanje“, i da će i samim tim „biti ojačano partnerstvo koje postoji između naših zemalja“. Partnerstvo Rusije i Srbije „ima duboke istorijske korene“, počiva na „simpatijama naših naroda“, ali svejedno – ono „mora biti savremeno, efektivno i uzajamno korisno“, rečeno

je u skraćenom stenogramu dijaloga na sajtu ruske vlade (<http://www.government.ru/>).

Ivica Dačić nije bio škrt u zahvaljivanju Rusiji za pomoć, finansijsku i političku, ustvari, povodom Kosova. Naveo je blagotvornu saradnju u ekonomiji, naročito u energetici i zahvalio se u ime Srbije za kredit kojim će Srbija popuniti budžet. Pomenuo je trud "srpske vlade i državnog rukovodstva na čelu s predsednikom Srbije" da se odnosi Srbije i Rusije ojačaju, zemlje još više zblize "i naši zajednički interesi poguraju napred".

U nastavku, Dačić je sreo ministra odbrane Sergeja Šojgua i primljen je kod predsednika Vladimira Putina. Sastanak sa šefom Rusije potrajao je, a i sa Šojguom. Međutim, dostupne informacije o temama i sadržaju razgovora pokrivene su protokolarno-šću. Razgovor s ministrom ticao se vojne saradnje. Putin je polaskao rusko-srpskoj bliskosti i duhovnim vezama. Poželeo je da se to obogati i dinamičnijim ekonomskim odnosima dve zemlje. Evocirao je sećanja na susret u Rusiji s predsednikom Srbije Tomislavom Nikolićem, u maju prošle godine i jesenas. Pomenuo je da je s predsednikom Srbije nedavno govorio telefonom, što je naveo kao argument da se "u političkoj sferi kontakti nastavljaju na svim nivoima, pa i na najvišem" i završio pozivom Nikoliću da "u bilo koje, za njega pogodno vreme poseti Rusiju".

Dačić je zahvalio na Putinovoj podršci "principijelnoj politici Srbije, kad je reč o Kosovu i Metohiji". Reкао je da je srpski narod svestan prijateljstva Rusije. Pomenuo je da su odnosi sa Rusijom bliski u svim oblastima, u ekonomiji, politici, kulturi, u oblasti bezbednosti, odbrani i završio lamentom o teškom položaju Srbije: "Vi znate da smo u vrlo teškoj poziciji", citiran je. "Preti se našim nacionalnim interesima. Proživeli smo period rata i bombardovanja. Ekonomska situacija je zbog toga vrlo teška. Naš geostrateški položaj je vrlo rđav: sve susedne zemlje su, ne računajući Bosnu, ili članice NATO, ili se spremaju da stupe u tu organizaciju", citiran je Ivica Dačić na sajtu Kremlin.ru.

Na veb-stranici šefa Rusije Dačićevo otvaranje duše ostalo je bez odgovora. Međutim, službena

Rasijskaja gazeta prenela je tog dana posle podne izjavu Dmitrija Medvedeva da će "RF produžiti da podržava Srbiju u stvari Kosova, ali očekivati od nje aktivijeg pomaka tog procesa nije na mestu", rekla je Gazeta. "Mi ćemo svakako podržavati naše srpske prijatelje", citiran je Medvedev. Ali, pokretati proces, to mora činiti "sama Srbija", rekao je.

Moglo bi se razumeti da Moskva neće sebe upetljivati u dijalog Beograda i Prištine, podstican iz Evropske unije. Uz to i da je oprezna, posle rđavog iskustva s vrludanjem balkanskog šticienika u odnosu na usaglašena istupanja, zavisno od partija koje su na vlasti. Na primer, u vreme Tadića i demokrata.

Zanimljivo, jednu sasvim nezapaženu poentu posete delegacije Srbije Rusiji afirmisao je - ne bilo kakav službeni izvor, već jedan novinar, komentator vojni Nezavisime gazete Vladimir Muhin. "Srpski mostobran kolektivne bezbednosti", saopštava naslov Muhinovog osvrta u Nezavisimoj, povodom statusa posmatrača pri Parlamentarnoj skupštini zemalja Članica ugovora o kolektivnoj bezbednosti, dodeljenog Beogradu pri kraju posete, na sednici foruma PS ODKB u Sankt-Petersburgu.

"Vojno prisustvo Rusije na Balkanu može biti odgovor na raspored sistema SAD za PRO u Evropi", kaže se već u podnaslovu članka, inspirisanog naoko ne odveć važnim statusom posmatrača (http://www.ng.ru/cis/2013-04-12/1_serbia.html). Nezavisima gazeta citira "eksperte" koji srpski dolazak u ODKB među posmatrače "smatraju probojnim dostignućem Rusije i njenih saveznika u ostvarivanju njenih geopolitičkih interesa na jugu Evrope". Stvar je u tome što je ruski odbrambeni savez do ovog trenutka uključivao samo zemlje bivšeg Sovjetskog Saveza, a sada prvi put ima i dva interesenta za njeno funkcionisanje van tog kruga - Srbiju i u isto vreme prihvaćen Avganistan. Osim toga, reč je i o trenutku, s obzirom da ODKB koji "u međunarodnoj zajednici a posebno unutar struktura NATO nema visok rejting" - "u poslednje vreme proživljava preobražaj" i uzima sebi "nove geopolitičke zadatke okrenute Evropi", pa liči da se time značajno menja situacija, kaže ruski list.

Proizilazi iz teksta da je događaj u neku ruku iznenađenje i za samu Rusiju, bez na to ozbira što razgovori o statusu Srbije kao posmatrača traju već neko vreme. Jer, "čak ni rusko rukovodstvo ni službeni predstavnici MID RF nisu do nedavno uzimali tu ideju za ozbiljno", motivišući stanovište time "što je Srbija još 2007, objavila neutralnost u odnosu na sve blokove i saveze".

"Sve se promenilo kada je s jeseni prošle godine u Beogradu boravio predsednik Vrhovnog saveta Jedinственe Rusije Boris Grizlov", čije su potonje izjave ukazale na mogući novi ugao ruskog gledanja na stvari, bez obzira što je "službeni Beograd ćutao".

Nezavisima gazeta prenosi izjavu generalnog sekretara ODKB Nikolaja Bordjuže da je rano već sada govoriti i o punopravnom članstvu Srbije u ruskom vojnom savezu. Ipak, rekao je - "ovo je važan međunarodni događaj, to je uspostavljanje novih kontakata zemalja učesnica kolektivne odbrane već i van postsovjetskog prostora, što širi granice ODKB i snaži njen autoritet".

Upitan o istoj stvari, general Leonid Ivašov, današnji funkcioner MOD za međunarodnu saradnju, tvrdi da je događaj o kome je reč za Srbiju "tek prvi korak". Jer, navodno, "logika zbivanja ukazuje na dalje približavanje Beograda, Moskve i njenih saveznika" uopšte "pa i u vojnoj sferi". Ivašov smatra da je punopravno učešće Srbije u ODKB "sasvim verovatno i očekivano, i da će pomoći toj zemlji da ojača svoje pozicije na Balkanu, u tom smislu i u rešavanju problema Kosova". Dok kapetan Konstantin Sivkov, nekada u Centru vojno-strateških istraživanja Genštaba VSRF, smatra "da su ciljevi Rusije na Balkanu daleko širi". Pominjući vojnu bazu SAD na Kosovu kao okupiranom delu Srbije, Sivkov kaže da bi "raspored ruskih vojnih objekata u Srbiji (grupa avijacije, lansirnih rampi operativno-taktičkih raketa 'iskander' i sl), sigurno ojačali suverenitet Srbije i postali jednim od faktora uzdržavanja, okrepljujućih za bezbednost Beograda". "...Mogućno rusko vojno prisustvo u Srbiji, postaće jedan od asimetričnih odgovora na raspored sistema SAD za PRO u Evropi", citiran je kapetan.

I tako dalje. A sve u kontekstu utiska koji je iz vlasti Srbije stigao do domaće javnosti - da Berlin i Brisel "neće Srbe u Evropskoj uniji", da će posle jednih traženih uslova biti daljih uslova, a da je krajnje kritično u vezi s tim, Srbiji hronično nedostajućim milionima za penzije i plate dok privreda stoji.

SVE VEĆI RIZICI

PIŠE: DAVOR GJENERO

(Specijalno iz Zagreba za Povelju)

Zagreb odbrojava dane do punopravnog članstva Hrvatske u Europskoj uniji (EU). Među ovdašnjim policy-planerima prepoznatljive su dvije škole mišljenja: prva zagovara stav da pristupanjem Uniji Hrvatska dobiva sidro stabilnosti koje je oslobađa od brige za svaki nepovoljan pomak u jugoistočnome susjedstvu, pa pristupanjem Uniji ona, zapravo, „izlazi iz regije“, a druga je svjesna da je značenje Zagreba u Briselu, u europskoj integraciji i euro-atlantskim strukturama, razmjerno njegovom utjecaju na procese u „toj regiji“.

Zagovornicima prve škole mišljenja relativno je lako. Njima, doduše, nije jasno što bi mogla biti realna dodana vrijednost Hrvatske Uniji, ali taj ih problem ne opterećuje previše. Kao i u prethodnom razdoblju, Hrvatska bi, naime, plutala europskom politikom bez velikih ideja i projekata, bez nekoga globalnog značenja, ali u uvjetima veće proračunljivosti i sigurnosti nego do sada. Njima, doduše, ozbiljno smeta govorenje o „duboko zamrznutim“ odnosima Zagreba i Beograda, jednostavno zato jer su svjesni da EU Hrvatsku procjenjuje prema utjecaju na „regiju“ i ne odgovara im, barem tako dugo dok ključni politički cilj ne bude postignut, pojavljivanje bilo kakve ozbiljne negativne ocjene u tom pitanju.

Zagovornici druge škole mišljenja u daleko su težem položaju. Oni su uvjereni da Hrvatska mora funkcionirati kao europski specijalist za Balkan, da politika mora nuditi rješenja za probleme i blokade susjednih država i da je nužno u regiji prepoznavati i jačati saveznike za zajedničku politiku, zasnovanu na oprobanim europskim matricama, kako bi se ostvarila neka vrsta europeizacije Balkana. Njeni zagovornici suočeni su s ozbiljnim problemom upravo u prepoznavanju i regrutiranju saveznika.

Dominantna politika u BiH nije sposobna riješiti problem provođenja presude Europskog suda za ljudska prava u slučaju Seidić-Finci, što je paradigma za općenitu blokadu odnosa triju političkih elita u dvama bosansko-hercegovačkim entitetima. Kad bi se našao obrazac rješavanja problema

uključivanja „drugih“ u demokratske procedure Bosne i Hercegovine, to bi značilo da je već uspostavljena temeljna pretpostavka kreiranja kompromisa, popuštanja i usklađivanja među trima nacionalnim elitama, a tada bi i ustavna reforma postala ostvarivim ciljem. Pretpostavka za to je, pak, definiranje skupnih vrijednosti bosansko-hercegovačkih političkih elita, što, opet, znači da bi nestala blokirajuća uloga manjeg entiteta i stalna prijetnja poticanjem centrifugalnih sila, što dolaze iz Banjaluke.

Politička blokada Makedonije pretvorila se u grotesku kvaziklasicističkog kiča i historicističkih falsifikata koji, što dalje, to više onemogućavaju postizanje kompromisa s Grčkom, iako bi ovoj, u uvjetima kad je unutar EU u magarećoj klupi, bilo kakav doprinos zajedničkoj politici proširenja Unije izrazito pogodovao. Najteže je, međutim, racionalno sagledati politiku u Srbiji, za koju se načas čini da se odlučila za europeizaciju i odricanje od nacionalističkih političkih zabluda, koje mogu odbaciti samo akteri koji su i sami pripadali tom nacionalističkom političkom bloku, a onda iznenada opet izgleda kao da se političkim mentalitetom nije pomakla iz devedesetih godina.

Iako sam pripada drugoj školi, onoj koja je svjesna da Hrvatska u Briselu politički ovisi o svom utjecaju na Balkanu, predsjednik Ivo Josipović, naglašeno oprezan i pragmatičan političar, nakon smjene vlasti u Srbiji izrazito je rezerviran prema suradnji s tamošnjom aktualnom administracijom. Predsjednik Tomislav Nikolić, pak, kao da se trudi da svako malo nekom svojom izjavom ili nastupom, dade za pravo Josipoviću i da samo učvrsti njegove rezerve. Za razliku od Josipovića, hrvatski premijer Milanović koji nije političar jasnih, definiranih, razvijenih i promišljenih stavova, daleko je bliži prvoj školi mišljenja, onoj koja zagovara bijeg iz regije. Kad je sredinom januara ove godine Milanović relativno iznenada stigao u Beograd i kad je nakon toga ministar vanjskih poslova Srbije sa svojom zamjenicom u martu došao u Zagreb, stvoren je dojam da se odnosi dviju zemalja „odležuju“. Međutim, već prvi pogled na prioritete, što ih dvije zemlje imaju u bilateralnim odnosima, uočljivo je da su oni tako različiti da je

vrlo teško definirati kompromisan raspored otvaranja pitanja. Čini se da su sastancima u Beogradu i Zagrebu vlade dviju zemalja, doduše, stvorile privid „posvećenosti rješavanju problema“, ali da su samo osnovale novu dvostranu komisiju, prema onoj Čerčilovoj o formiranju komisije kad, zapravo, nismo spremni rješavati problem. Prepoznatljivo je nepovjerenje koje postoji između dviju strana, a među zagrebačkim diplomatima prevladava utisak da bi realne rezultate bilo vrlo teško postići u uvjetima kad Srbiju ponovno zastupaju akteri koji su sustav kontrolirali devedesetih.

Milanovićeva pripadnost prvoj zagrebačkoj školi mišljenja, onoj izolacionističkoj prema regiji, potvrđuje njegovo ponašanje u aprilu u Mostaru, kad je izbjegao mogućnost neformalnog kvadrilateralnog sastanka s premijerima BiH, Crne Gore i Srbije. Pritom je paradoksalno da je problem, što bi ga Hrvatska morala urgentno riješiti prije pristupanja Uniji, kad su u pitanju odnosi u regiji, multilateralan. Naime, Hrvatska mora definirati svoje buduće ekonomske odnose sa zemljama CEFTA. Hrvatska politika posve je neprofesionalno prepustila Europskoj komisiji da s balkanskim zemljama pregovara o tome kakav će biti budući status hrvatskih poduzeća na tržištima CEFTA, nakon što Hrvatska formalno iz nje izađe. Istina, to je pitanje o kojem formalni sporazum s CEFTA postiče Europska komisija (EK), ali logično je da bi za Hrvatsku bilo racionalno na političkoj razini pripremiti teren za pregovore koje bi onda formalno obavila Europska komisija. Sigurno je da EK ne bi priječila uspostavljanje nekog oblika igre s pozitivnim rezultatom (plus plus game) na prostoru Zapadnog Balkana, ali je isto tako sigurno da predstavnici EK ne mogu niti osmisliti takve odnose, niti za to pridobivati sudionike, nego da mogu tek formalno, „birokratski“ usklađivati stanje sa zajedničkom baštinom europskih zajednica (*acquis communautaire*).

Na promašaje hrvatske strane, kako to uvijek biva, snažno se nadovezuju pogrešni potezi administracije u Beogradu. Ugroženi pregovori s Kosovom, i time ugrožene šanse za dobivanje datuma početka

pregovora s EU, doveli su do promjene retorike administracije u Beogradu, a koncept „izvoženja problema“ na neki se način već počeo ocrtavati. Najlakše bi odnose u regiji bilo stabilizirati ako bi se primijenio model Višegradske skupine, okupljanje zemalja bivše Jugoslavije sa zajedničkim ciljem pristupanja Europskoj uniji i provođenja pretpripravnih reformi. U tom procesu Hrvatska ima velik interes, a jedino pomoću pretpripravnih potpore zemljama Zapadnog Balkana druga, proregionalna škola mišljenja u hrvatskoj politici mogla bi prevladati u odnosu na regionalne euro-skeptike.

Odmicanje Srbije od koncepta približavanja Europskoj uniji povećava, međutim, manevarski prostor za povratak retorike devedesetih. Retro-politika Srbije, na primjer, dobila je ogroman prostor 10. aprila u dvorani Generalne skupštine UN, a nastup predsjednika Srbije Tomislava Nikolića učvrstio je argumente onih koji u Hrvatskoj tvrde da je politička elita u Srbiji, za razliku od demokratske intelektualne i socijalne elite, još uvijek nespremna suočiti se s nedavnom prošlošću i posljedicama Miloševićeve agresije na susjedne države. Čak i neki od zagovornika otvorenosti prema regiji, poput bivšeg predsjednika Stjepana Mesića, tvrde kako je Srbiji potrebna svojevrsna „denacifikacija“ kao pretpostavka za njenu katarzu i normalno funkcioniranje u regiji.

Čim glasniji i snažniji budu ispadi pripadnika vladajuće elite u Srbiji, poput onoga predsjednika Nikolića u Njujorku, snažnija će biti i regionalno-skeptična struja u hrvatskoj politici, a kontakti među državama ostat će samo u okvirima suradnje kakvu iziskuje „politička korektnost“. Hrvatska gubi zato što zagovornici otvaranja prema regiji ne uspijevaju nametnuti dominantan proregionalni stav u njejoj politici, a paradoksalno je da dva od tri najvažnija kreatora vanjske politike pripadaju toj drugoj, proregionalnoj školi mišljenja (predsjednik Josipović i ministrica vanjskih poslova Vesna Pusić). Njihov manevarski prostor je, međutim, ograničen i ne mogu ga povećavati bez preuzimanja nekih velikih osobnih rizika. Očekivani susret ministrice Pusić s potpredsjednikom Vlade Srbije Aleksandrom Vučićem u okviru je „prihvatljivog“, iako je teško predvidjeti kakav bi napredak u odnosima taj susret mogao donijeti. Međutim, susret predsjednika dviju republika, posebno nakon Njujorka i sve otvorenijeg Nikolićeve izražavanja euroskepticizma, postaje suviše velik rizik da bi predsjednik Ivo Josipović i pomislio preuzeti ga na sebe.

DELO GA JE NADŽIVELO

PIŠE: LATINKA PEROVIĆ

O desetogodišnjici ubistva premijera Zorana Đinđića, događaja koji je zapanjio svet, a deo srpskog društva ostavio bez nade, uz paljenje sveća i polaganje cveća, svi se *ujedinjuju*. Ali, to će *jedinstvo*, kao i tolika druga bez jasne osnove i određenog cilja, brzo pasti u zaborav ako se ne postave neka pitanja i ne kažu neke opore istine. Napori nauke i umetnosti da se ova pitanja otvore i ove istine kažu još uvek nailaze na *zabrinutost* u srpskom društvu *da se ne stvori novi mit*, kao što se i svaki politički organizacioni pokušaj da se bude na tragu one mogućnosti koju je personifikovao Zoran Đinđić - na bezbroj načina diskredituje.

Jedno pitanje je: kako je Zoran Đinđić od kriminalca i vođe zemunskog klana; od makijaveliste koji, ne birajući sredstva, prečicom ide ka cilju; od stranog plaćenika i nemačkog špijuna - postao široko prihvatljiv?

Mi smo savremenici Zorana Đinđića i ujedno, ljudi koji ga proučavaju kao kompleksnu ličnost, kao filozofa, političkog mislioca i čoveka političke prakse. Zato se teško uklapamo u formulu *sveopšteg jedinstva*, to jest zaborava i previđanja borbe na život i smrt koja se još uvek vodi u srpskom društvu oko njegove orijentacije. Mi nismo osvetoљubivi već skeptični: posmatranje pojava u procesu ne dopušta nam ni zaborav ni previđanje.

Tako, ne mogu a da se ne setim kako je jedna jedina televizija koja je obeležila prvu godišnjicu ubistva premijera Zorana Đinđića jedva pronašla troje učesnika za svoju emisiju. Tolika je bila nesigurnost ko je zapravo Zoran Đinđić. Ona je proisticala iz jedne dublje nesigurnosti o kojoj je govorio sam Zoran Đinđić. Dok je svet, rekao je već 2001. godine, na 5. oktobar 2000. godine gledao kao na „istorijski događaj“, u Srbiji se, samo godinu dana

kasnije, ne zna da li je to „pobeda ili poraz“. A od percepcije 5. oktobra zavisilo je kako dalje: raskidom sa prošlošću ili njenim nastavkom pod parolom legalizma.

Imam živo sećanje i na iskustvo sa prvom knjigom o Zoranu Đinđiću koju je 14 autora, sa bibliografijom njegovih radova i radova o njemu, objavilo usred posthumne kampanje protiv Zorana Đinđića. I Demokratska stranka je ignorisala taj poduhvat, a jedan od vodećih beogradskih nedeljnika izložio je pogromu urednika i izdavača knjige.

A, zatim se sećam kako je na poziv časopisa *Filosofija i društvo* u kome je Zoran Đinđić objavljivao, da jedan broj bude posvećen njegovom filozofskom delu, odgovorilo je samo dvoje njegovih kolega.

Najzad, još jedna, nikako ne i poslednja, pojednost iz posthumne recepcije Zorana Đinđića u srpskom društvu. Univerzitet Friedrich Schiller dodelio je Zoranu Đinđiću, posthumno, priznanje za Međunarodno razumevanje i ljudska prava. Posle Vuka Karadžića, Zoran Đinđić je bio prvi Srbin koji je odlikovan visokim priznanjem ovog slavnog Univerziteta. Dvojezično izdanje, na srpskom i nemačkom jeziku edicije sa ovog skupa, jedva da je stiglo u Beograd, a o nekom njegovom odjeku ne može se ni govoriti: prošlo je nečujno.

Pomenula sam sva ova iskustva kao ilustraciju atmosfere koja je, na vest o ubistvu premijera zavlada u krčmama, tamo gde, kako je govorio ruski filozof Solovjev, nacionalizam grokće, već one koja je, neposredno posle ubistva, vladala u krugovima političke i intelektualne elite. Možemo li, onda, biti sigurni da se ova atmosfera, bez kajanja i stida, promenila, i neće nastaviti da traje u formi relativizacije onog što se dogodilo i što je odredilo poslednju deceniju.

Postoji jedno stanovište po kome su veliki ljudi retki i pa ih zato nije lako primetiti. Doista, veliki ljudi su retki i upravo zato nije moguće da ostanu neprimećeni. Ali, oni su za okolinu naporni, traže od nje suviše, remete njenu inerciju, nagone je na upitanost i traže od nje odgovornost. Ona se pravi da ih ne primećuje, a potajno želi da ih ukloni i zaboravi. To nije samo slučaj kod nas i nije slučaj samo sa Zoranom Đinđićem. Otuda tolika politička ubistva.

Zoran Đinđić nije bio incident u novijoj srpskoj istoriji. Niti se u njoj pojavio niotkud. On je na tragu one njene tendencije koja je išla za tim da narod prevede iz predmodernog u moderno doba i stvori modernu državu. Ali, on je i među tim retkim ljudima srpske novije istorije osobena pojava. Izdvajaju ga njegova temeljna znanja filozofije, ekonomije, sociologije i, naročito istorije. Znao je, i o tome pisao, da je promena kolektivističkog identiteta, bez tradicije građanskog društva, sa populističkim legitimitetom i predmodernim shvatanjem nacije kao teritorije - „istorijski eksperiment“ sa neizvesnim ishodom. Zašto, ipak, počinjati taj eksperiment? Da bi se razvijala, zemlja mora da postane kompatibilna sa svojim okruženjem, sa Evropom. Nije za to dovoljno da preuzme evropske nazive za institucije koje gradi na zadružnoj privredi. To je bila zabluda svih prethodnih generacija srpske inteligencije: oblagati jedan petrifikovan socijalno-ekonomski supstrat ozakama zapadnoevropske demokratije, a onda biti frustriran što one u taj supstrat ne prodiru. Biti protiv diktature i birokratije i koristiti mase u borbi protiv njih, ali ne u ime alternative njima. To se pretvara u borbu za promenu vlasti, ali ne i za njenu podelu i kontrolu. I opet frustracija: svi su isti.

Sušтина političke filozofije Zorana Đinđića je u koherentnosti političkog i ekonomskog programa. Ništa od institucija zapadnoevropske demokratije neće postati živo, ako se filozofija društva iscrpljuje u raspodeli bogatstava, a ne u njihovom stvaranju. Zar sve socijalističke zemlje nisu imale parlament, vladu, ministarstva, sudove - pa ipak je u njima sve bilo drugačije? Ne treba očajavati zbog ljudske prirode koju vlast kvari, već treba preispitivati sama načela: distribucija podrazumeva distribetora, a ne solidarnost ljudi koji imaju slobodnu inicijativu.

Ako išta u protekloj deceniji smatram odlučujućim za razumevanje Zorana Đinđića - to je pojava njegovih Izabranih dela u izdanju Narodne biblioteke Srbije i Fondacije dr Zoran Đinđić. Stvorena je istraživačka baza za proučavanje njegove pojave. Ona disciplinuje istraživača, a Zorana Đinđića štiti od proizvoljnih ocena (levičar - desničar, liberal - socijaldemokrata, anarhista - šmitovac) i površnih analogija (kome je sličan u prošlosti, a ko je danas sličan njemu).

Ima neke i pravilnosti i pravičnosti u redosledu kojim se Zoran Đinđić vraća srpskom društvu. Dok ga od okoline, uključujući i intelektualnu zajednicu još uvek, kako kaže jedan odličan poznavalac njegovog filozofskog dela, dele svetlosne godine, Zoran Đinđić kao filozof i politički mislilac tek počinje da se otkriva. Ništa ipak, nije odjednom. Sve to razlistavanje kompleksne ličnosti Zorana Đinđića u danima obeležavanja 10-godišnjice njegovog ubistva ne bi bilo moguće bez napora Dunje Melčić, Vladimira Gligorova, Miroslava Malovića, Dušana Veličkovića, Milorada Belančića. Svi su oni u svojim radovima pokazali da ne postoje dva Đinđića: filozof i političar. Postoji jedna ličnost intelektualnog formata bez presedana u našoj novijoj istoriji koja se, kako kaže Belančić, *rvala* sa istim problemima i u filozofiji i u politici.

Sa 240 naslova u svojoj bibliografiji, Zoran Đinđić i dalje ostaje intelektualno i moralno naporan za nas. Zato se ne možemo sećati samo premijera na štakama koji je upucan s leđa na ulaznim vratima Vlade. Ta je slika dovoljno strašna i da je u pitanju bilo koji čovek u tom položaju. Mi se, sa kajanjem i stidom, sećamo jednog retkog, jednog velikog čoveka, koji u našem probijanju stranputicama istorije stoji negde kao pobodena zastava.

Naš kolektivistički mentalitet ima neodoljivu potrebu za vođom: on se vođom zaokružuje. Zoran Đinđić nije bio vođa: na mesto premijera došao je

posle demokratskih višestranačkih izbora. I pre i posle toga nije prestao da demistifikuje tehnologiju uspona autokrata i diktatora. To se nikad ne događa bez masa. One podležu manipulaciji vođa koji parazitiraju na problemima koje osećaju kao svoje. Umesto da, na primer, sve tumači ličnošću Slobodana Miloševića, Zoran Đinđić je pozivao društvo, svakog građanina, da preuzme svoj deo odgovornosti i učestvuje u promenama koje ukidaju uslove u kojima je uvek pojava vođe moguća. Nije cilj, govorio je Đinđić, višestranačkoj Srbiji, učešće u moći već kontrola moći. Ona je moguća samo u višestranačkom parlamentu za šta tek treba stvoriti pretpostavke (samodefinisanje društvenih grupa, slobodni izbori, sloboda medija).

Mi ne poznamo svoje društvo - govorio je Zoran Đinđić. Sam je učinio ogroman napor da ga upozna, otkrije konstante njegove istorije i naznači njegove perspektive u relacijama savremenog sveta. Ono što se, često bez preciznog značenja, naziva nasleđem Zorana Đinđića, uistinu postoji i, po mom skromnom mišljenju, nalazi se u njegovim knjigama. Ne kao priručnicima za rešavanje problema političke prakse već kao osnova za racionalno promišljanje politike i naročito za političku kulturu.

Ono što posle dugog bavljenja životom i delom Zorana Đinđića, mogu sa uverenjem da kažem jeste da je njegovo delo njega nadživelo. U prvoj eksploziji interesovanja za Zorana Đinđića ovih dana ne vidim samo nešto prigodno. Teško je poverovati da smo kao društvo potpuno ispražnjeni, da smo i bez misli i bez emocija. Sve te Đinđićeve knjige i knjige o njemu, naučni skupovi, pozorišne predstave i filmovi, tribine, politički skupovi, ogromna medijska pažnja - nisu manifestacije novog kulta i znaci stvaranja novog mita. Mi smo gladni vrednosti i dela. Možda smo ovih dana bliži formuli Zorana Đinđića da se u promenama životno važnim za našu zemlju, moramo i sami menjati.

(Reč na sednici Glavnog odbora Liberalnodemokratske partije, povodom obeležavanja 10-godišnjice ubistva premijera Zorana Đinđića)

JURENJE ZA SOPSTVENIM REPOM

PIŠE: NASTASJA RADOVIĆ

Već sa prvim aktivnostima predsednika DS Dragana Đilasa, bilo je jasno da Demokratska stranka (DS), a pre svih njen predsednik i novoizabrani partijski vrh tragaju za novom čarobnom formulom kojom će uvećati, ili bar povratiti nekadašnji, a gotovo doskorašnji, rejting i ugled. Nisu, međutim, u tome imali mnogo „sreće“: pre naglašavanje značaja raščićavanja unutarpartijskih odnosa koji su postojali u vreme prethodnog, veoma uticajnog predsednika Borisa Tadić koje se svelo na neku vrstu partijskih čistki, ali i dugo potpuno zapostavljanje svoje nove opoziciono-predvodničke uloge, ostavilo je velike posledice. DS je jako pala popularnost, ne samo na nivou republike - gotovo upola lošije je nego pre godinu dana, već je i izborni rezultat na lokalnom nadmetanju odrazio osnovni rivalski odnos SNS-DS. Na veliku štetu demokrata. Najnoviji lokalni izbori u Kovinu, gde su demokrate potučene na mestu ranijeg sigurnog dobitka, daju ozbiljne signale popuštanja i u neosvojivoj Vojvodini.

Kad bismo svemu ovome hteli da nametnemo, pre svega šaljiv ili satiričan ton, red bi bio da zapazimo da je velike promene nagovestio prelazak Aleksandre Jerkov, visoke funkcionerke LSV, sasvim preko noći, na mesto portparolke DS. Ova, inače, visoka i teško sticana funkcija u svakoj partiji, nije bila u novijoj političkoj istoriji davana „preletačima“, a svakako ne na ovakav instant način. Čak je i Nada Kolundžija morala izvesno vreme da čeka na visoku partijsku funkciju kad je napustila Nebojšu Čovića i njihovu Demokratsku alternativu. Kako je to bilo moguće da se desi mladoj i očigledno sposobnoj Aleksandri Jerkov, nije komentarisano ni u javnosti a kamoli iz DS... Može se reći da je i ta odluka, bez obzira na sposobnosti i političko iskustvo Jerkove, pokazala da se u DS nije uspostavio dobar unutarstranački red, a još manje demokratija „u skladu sa programom i statutom“. Sve to naglašava i „raščićavanje“, a više obračun sa starim kadrovima DS koji, iako neki od njih nisu dobro ili zadovoljavajuće radili

svoj posao, nisu baš ni morali da na takav, „legalistički“ način, budu naterani da napuste stranku. Pogotovo što su neki koji su odmah pristali da se odreknu poslaničkog mandata, u stranci ne samo ostali nego bili i kooptirani u njene najviše organe. Što se tiče interesa građana i partije nezaslužno, ali „blagosloveno“ sa samog partijskog vrha.

Od promene na vrhu DS, dugo se u javnosti video uglavnom njen predsednik Đilas, u čemu mu je mnogo pomoglo i mesto prvog čoveka prestonice, ali i očigledno smišljeni marketing koji bi, za njegov početak vođenja DS, i mogao biti razumljiv. Ali, više svakako ne. Pogotovo što je novom predsedniku prilično teško da sa menadžerskog svaki čas prelazi na politički, da ne kažemo vizionarsko-državnički, stil i žargon. To, doduše, ne bi bilo lako i nekom iskusnijem i možda talentovanijem političaru, ali ni mesto šefa prestonice od blizu dva miliona ljudi, nije mali izazov za formiranje lične „političke filozofije“.

Iz te nove senke, kao iz nekog stalnog naoblacanja, pokušava da izađe predsednik vlade Vojvodine i već dugo lider vojvođanskih demokrata, Bojan Pajtić. To je, naravno, samo jedna od mogućih „čistih“ pretpostavki zbog čega je Pajtić, prilično ako ne i sasvim solo u odnosu na koalicione partnere u Vladi Vojvodine, iskoracio sa Predlogom deklaracije o ustavnom i zakonskom položaju AP Vojvodine koji je naišao i na iznenađenje i na veliko negodovanje. Iznenađenje kod partnera, a možda još i više u beogradskoj centrali DS, a negodovanje, proteste i najteže optužbe republičke vlasti, preslikane na vojvođanski nivo, uz obavezne Koštuničine DSS-ovce i uvek spremne radikale, Dveri i druge aktuelne političke „marginalce“. Čak i uvek za položaj Vojvodine zainteresovana LDP Čedomira Jovanovića, bila je nezadovoljan ovim potezom, a Jovanović je rekao da je ta inicijativa „zakasnela, ishitrena, bez suštine i plana i zato vrlo štetna“.

Sam tekst Deklaracije, sem jedne formulacije koja odražava nameru autora da isprednjače u odbrani prava Vojvođana na posebnost, „istorijsku i prirodnu“ u odnosu na „ozloglašene“ doskorašnje frontmene te stvari, više liči na neki akcioni plan vojvođanske vlasti prema vlasti u republici, uostalom prilično utemeljen i obrazložen. Da se tu nešto, iz nekih akutnih pobuda zbrzavalo vidi se i po neopreznom određivanju datuma za glasanje o predlogu što su u desničarskoj vojvođanskoj opoziciji jedva dočekali. No, datum je svakako samo poštapalica za podgrevanje ratobornosti i obostrane stranačke ali, možda, i za lične interese.

Iako je interes DS da što duže zadrži vlast u Vojvodini, gde je već izgubila Novi Sad odlaskom socijalista naprednjacima, partijski vrh je u javnosti delovao iznenađeno Pajtićevim potezom, a prvi je to komentarisao šef poslaničke grupe DS, političar u usponu, Borko Stefanović, zamerajući Vojvođanima „loš tajming“. Dragan Đilas se nije oglašavao sve do mitinga vojvođanske opozicije kada je verovatno video i svoju priliku da nastavi inače, loše i nevešto započet obračun sa „ljudima iz devedesetih“. Tumačilo se i kako su se neka neslaganja dva lidera oko unutarpartijske i kadrovske taktike, produbila jer „Đilas nije (odmah) podržao Pajtića“. Takva tumačenja stigla su i do ponavljanja već stare priče da će Pajtić napraviti posebnu stranku od vojvođanskih demokrata, navodnu Demokratsku stranku Vojvodine itd.

Ali, da se nešto dešava sa Pajtićem i njegovom najbližom vojvođanskom političkom okolinom, vidi se ne samo po navodnom iznenađenju u stranačkoj centrali već i po još više izraženom iznenađenju njegovih vojvođanskih koalicionih partnera, Lige socijaldemokrata Vojvodine (LSV) i Demokratskog saveza vojvođanskih Mađara (DSVM). Njihovi lideri su čak izjavljivali da nisu znali ništa o deklaraciji, iako je Pajtić to oštro demantovao, tvrdeći da je sve dogovoreno u vojvođanskoj vladi. Pre bi se

reklo da ih je iznenadio potez vojvođanskog premijera da predlog stavi u skupštinsku proceduru prebrzo i u nevreme, dok pregovori u Briselu dostižu kulminaciju i zapadaju u potpunu krizu. To i jeste neobično, jer je Pajtić bio najstrpljiviji među liderima DS koji se u javnosti, a izgleda, ni u stranci nije bunio kad je nezasluženo guran na marginu beogradske DS-politike, uprkos odličnim rezultatima na terenu. Ovaj, ustvari, po izbornim rezultatima danas još uvek najuspešniji demokrat koga nakon Tadićevog poraza, Đilas može samo da prati, povlači jedan, reklo bi se, prilično neoprezan pa i politički neinteligentan potez. Toliko da su ga, kad se dobro pogleda, svi napali, osim najbližih saradnika, poput novog predsednika Pokrajinskog odbora DS Miroslav Vasin. SNS i SPS ovo spremno tumače, ne samo navodnim Pajtićevim diktatorskim stilom, već i istragom u vezi sa poslovanjem Razvojne banke Vojvodine kod koje je DS podigla kredit za finansiranje izbora. Dok Pajtićevi tvrde da se radi o hajci republičke vlasti koja je krenula na nasilno obaranje pokrajinske, Vučićevi tvrde da DS zna da je napravila propuste u nadziranju poslovanja pokrajinske banke i sama je iskoristila uprkos znanju da Banka ne posluje dobro... Situacija je u najmanju ruku neprijatna, ako ne i preteća jer su neki ministri DS već u pritvoru, a protiv Olivera Dulića je i optužnica podignuta.

Sa druge strane, insistiranje Pajtića i njegovih da je nekim uredbama aktuelne vlade prekršen član 184. Ustava Srbije, da su Izmenama i dopunama Zakona o budžetskom sistemu i Zakona o budžetu za 2013, oštećena ustavna prava Vojvodine u vezi sa kojima još nije razmatrana njihova žalba pred Ustavnim sudom bez obzira na urgentnost, izgleda racionalno i opravdano. Iako je prilično jasno da SNS želi da što pre dođe na vlast na svim nivoima i pre izbora koje najavljuje za jesen, DS pa ni onaj njen vojvođanski deo, godina ma unazad nije bio tako gorljiv, ne samo u odbrani

sad već ustavno garantovanih prava, već ni u lobiranju za ta prava u meri u kojoj je to bilo normalno očekivati. Nije to, naravno, sasvim izostajalo, ali je bilo značajno manje i slabije od agitacija LSV, LDP ili DZVM i drugih vojvođanskim partija manjina... To je iskoristio i Čedomir Jovanović u svom komentaranju „tajminga“ pomenutog predloga : „DS nikad nije bila, niti se za nju danas može reći da predstavlja autentične interese građana Vojvodine...“ Možda je ovako oštra ocena u funkciji stvaranja političkog prostora u Vojvodini za sebe, ali svakako nije sasvim netačna. Koliko to kvari izgled vojvođanske vlasti, pokazao je i „autonomaš“ Bojan Kostreš, tvrdnjom da je to „štetan potez“, ali da sama deklaracija nije separatistička. Da ovo ne bi na kraju bio autogol i veliki poen za naprednjake, postarao se Ištvan Pastor, predsednik vojvođanske Skupštine i lider DZVM, kada je pomerio sednicu sa „nezgodnog“ datuma. Pajtić se potom gotovo sasvim povukao, nudeći da se izbaciti politički „provokativna“ rečenica iz Deklaracije u kojoj se, između ostalog, kaže i to da je Vojvodina u Srbiji voljom njenih građana. Što je svakako tačno i već tautologija, mada je nekada u ostvarivanju „prirodnog prava“ bilo i nekih drugih činilaca...

Da se stvari među vojvođanskim demokratama donekle radikalizuju bilo je jasno još u martu, prilikom izbora novog šefa pokrajinskih demokrata. Tada je novoizabrani Miroslav Vasin koji je zamenio na tom mestu Dušana Elezovića koji je došao u Beograd na mesto šefa Izvršnog odbora DS, rekao da vojvođanska DS „više neće čekati mišljenje centrale“.

Iz svega ovoga Bojan Pajtić i njegova DS postigao je autogol nakon propuštene šanse, iako još drži dve trećine pokrajinskog parlamenta. Veoma ga pogađa i sudbina državne pokrajinske banke, a ne pomaže mu ni ponašanje beogradske centrale čak i da mu ona ništa ne zameri. Nekako je jedino jasno da ima neke dinamike između dva najveća centra DS, u Beogradu i Novom Sadu, da su jedni drugima sve nezadovoljniji i da u tom nezadovoljstvu sve više štete i sami sebi. Što sve ima sve manje veze sa teško uspostavljivom „unutarstranačkom demokratijom“.

Godišnjica koja se „ne sme zaboraviti“

PO ČETRNAESTI PUT: „ONISU NAS BOMBARDOVALI!“

PIŠE: STIPE SIKAVICA

Pretpostavićemo da baš i niste srpski patrioti najuzvišenijeg ranga kakvi su, recimo, de-es-es-ovci doktora Vojislava Koštunice i mnogi na njih nalik. Nadalje, pretpostavićemo da vam još nije iščileo iz sećanja 24. mart i da ste toga jutra, nakon što ste bez žurbe i ranoranilačke nervoze (ukoliko imate sreću da ste zaposleni) ustali iz kreveta, natenane ispijajući jutarnju kafu, nekako više iz navike, u nula osam nula nula uključili televizor, zaustavivši se na najnacionalnijoj nacionalnoj televizijskoj postaji, naravno. Na ekranu vam se pojavilo lepo lice Ivone Pantelić, jedne iz informativnog odreda «čuvenih plavuša» kojima se ponosi muška populacija zaposlenih na vašem (našem) «javnom servisu», preciznije: na «vašem pravu da znate sve». Najavljujući jutarnji Dnevnik, to lepo lice je odcvrkutalo prvu polurečenicu: «Na početku najnovije vesti». U redu, bolje na početku nego u sredini, ili na kraju Dnevnika.

I sad ste vi stvarno očekivali prvenstveno najnovije vesti iz našeg sumornog, pa ipak dinamičnog života. Kad ono, lepa Ivona odrecitova prvu «najnoviju vest» koja je počinjala otprilike ovako: Na današnji dan pre 14 godina NATO je počeo bombardovanje naše zemlje. Nakon te rečenice spikerka je iščitala ostalu verbalnu akrobatiku koja je mogla da se smesti u jednu kvazipatriotski koncipiranu i patetikom natopljenu televizijsku vest, čiju su okosnicu tvorile tri obmane: prva, bombardovali su nas bez razloga, što će reći ničim izazvani; druga, civili i civilni objekti bili su primarne mete bombi i krstarećih raketa; i treća, tokom 78 dana bombardovanja upotrebljene su i kasetne bombe sa osiromašenim uranijumom s ciljem da se po Srbiji, čije posledice odavno oseća naš narod sa kontaminiranog terena.

Takođe, pretpostavićemo da redovno kupujete (opet iz navike) «najstariji list na Balkanu», odnosno Politiku, pa ste kupili i primerak od 24. marta. Tek što ste se spremali da dijagonalno očima pretrčite po tom nedeljnom izdanju, a već vas je sa prve

stranice kao maljem mlatnuo po čelu naslov «Devetnaest na jednoga», pa su vas, tako ošamućenog, naslov i tekst ispod njega odveli na 12. i 13. stranicu. Glavni je člankopisac na toj «duplerici», a ko bi drugi, do - Miroslav Lazanski. I tu ste bezuslovno morali da uzmete dobru dozu sedativa i još nekih preventivnih medikamenata da biste mogli da svarite i da psihički podnesete sve nebuloze što su vam ih ponudili najveći strateg među srpskim novinarima i njegovi saradnici u ovoj patriotskoj predstavi. Kao što su se srednjevekovni sholastici, na primer, bavili zaumnim odgonetanjem koliko anđela može da stane na vrh igle, tako se i taj naš strateg upustio u poređenje koje je van svake pameti, pa je konstatoval: da je «godišnji vojni budžet NATO tad bio 25 puta veći od celokupne jugoslovenske ekonomije (reč «jugoslovenski» ovde se odnosi na Srbiju i njen tadašnji trabantski privesak Crnu Goru), a oružane snage NATO bile su od jugoslovenskih veće 35 puta!»! Nota bene! Lazanski je zapisao: «Pa, ipak, Miloševićev konačni ustupak iznenadio je mnoge u NATO i izazvao ogromno olakšanje od Vašingtona do Ankare». Ako bismo poverovali u tu tvrdnju, onda nas zdrav razum navodi na zaključak da su u političko-vojnom establišmentu Severnoatlantskog pakta sedeli sve sami idioti i puke neznalice strategije i vojne veštine!

S druge strane, svaki Miloševićev običan vojnik, a ne samo oficir, morao je da zna da srpska vojska nije imala ni promil šansi na bilo kakav uspeh (a o konačnoj ratnoj pebedi da i ne govorimo) u sudaru sa onolikom i onakvom vojnom silom kakva je Severnoatlantski pakt! Pa zašto je onda Slobodan Milošević pod rakete i bombe podmetnuo svoju vojsku i celu vojnu infrastrukturu, a sem njih, i neke neuniformisane građane i civilne objekte kao neizbežnu kolateralnu nesreću i štetu? O tome ovdašnja propagandna mašinerija nije ni reč propustila kroz svoje izandale i izraubovane filtere. Kao što je ta propaganda uporno ćutala (i ćuti) i o tome da je tadašnji neprikosnoveni srpski vožd mnogo pre nego što «su nas oni bombardovali»

stavio van Ustava i zakona kosovske Albance tako što ih je - gotovo sve bez razlike, muške glave prvenstveno, i to od desetogodišnjaka pa navise - «unapredio» u ljute teroriste, pa je s njima mogao da radi šta god mu se prohtelo, što su i radile njegove uzdanice - policija i soldadžija!

Pa da više ne trošimo reči o tome: od razaranja bivše Jugoslavije pa sve do današnjih dana - laž i obmana jesu konstante ovdašnje državne političke strategije! U tim konstantama je veliko izvorište nesreće stanovništva koje živi pod nebeskom kapom nad Srbijom. Zašto li su se onda zgražavale neke pristalice tzv. Druge Srbije kada su iz rezultata istraživanja koji su se u javnosti pojavili u trećoj dekadi marta - koje su na uzorku od 1733 maturant(kinje) a iz 25 srednjih škola u Srbiji realizovale dve analitičarke iz Zavoda za proučavanje kulturnog razvitka - saznale da su prva mesta na listama idola ovih srednješkol(kinja)aca (razume se, onih koji su se izjasnili da imaju idole) zauzeli Milorad Ulemek Legija, Jelena Karleuša i Bora Đorđević Čorba! Ovaj potonji idol maturanata, gostujući 28. marta na RTS kod Olivera Kovačević, u svom je stilu začinio njenu emisiju «Da, možda, ne» - rekavši (ako smo dobro zapamtili): «Albanci su na Kosovu pobili Srbe, pa nikom ništa, pojeo vuk magarca!»

Međutim, ovdašnji obmanuti konzumenti informacija ni iz te emisije nisu mogli saznati drugu stranu istine, to jest, nisu mogli saznati ništa o tome da su (i kako su) srpske regularne i paravojne formacije tamanile kosovske Albance; tamanile su i malo i veliko gde god su stigle, pa su onda njihove leševe kupile po kosovskim razbojištima, strpavale u hladnjače i rasejavale ih po utrinama, jezerima i njivama Srbije. S kakvim li je apetitom tek tu srpski vuk smazao albanskog magarca! Ni o tome srpski maturanti pojma nemaju! S obzirom na veoma primamnjive uslove koje im nudi Vojna akademija, logično je pretpostaviti da će se ne mali broj njih baš iz te skupine istraživačkog uzorka maturanata naći u toj visokoobrazovnoj vojnoj instituciji, ali ni tamo neće ama baš ništa saznati o

srpskom vuku i albanskom magarcu, jer tih tematskih celina naprosto nema u programima Univerziteta odbrane.

A kad smo već zakoračili u vojnu sferu, u priču ćemo, mada na njenom kraju, da uvedemo i uredništvo vojnog magazina Odbrana, tako što ćemo, umesto našeg imaginarnog saradnika-čitača sa početka ovog teksta, sami pregledati uradak novinara i urednika u broju 180 od 12. marta ove godine. Naime, budući da se navedenog datuma navršila 10. godišnjica ubistva Zorana Đinđića i da su se tim povodom oglasili čak i oni mediji koji su pre 10 godina slavili ovo monstruozno streljanje, bilo je normalno očekivati da će se i u magazinu Odbrana, i to baš u broju od 15. marta, naći pristojan prilog posvećen ovoj intelektualnoj i moralnoj veličini koja je nadilazila nacionalne okvire. Međutim, prelistavajući stranicu po stranicu, isčitavajući naslov po naslov, tekst po tekst ispod njih, rečenicu po rečenicu, reč po reč, slovo po slovo - nigde nismo našli slovo «Đ» kao «Đinđić». Oficirski se kor još i danas hvališe svojim Kodeksom časti koji je usvojen pre koju godinu. Pa, kako bi se po tom Kodeksu imalo nazvati ne samo to što su redakcija magazina Odbrana i Uprava za odnose sa javnošću Ministarstva odbrane koja joj je nadređena ignorisale pokojnog Đinđića i njegovu nasilnu pogibiju, nego i činjenica da se u celokupnom vojnom izdavaštvu, koliko nam je poznato, ne može naći nikakav trag o Zoranu Đinđiću, kao da nije ni postojao! Nasuprot tome, na stranicama vojne štampe u poslednje dve decenije defilovale su kolone kojekakvih opskurnih likova, pa čak i takvih za koje bi i Alkatraz bio počasno mesto boravka. Ali, kad se bolje razmisli, na taj su način i Vojska i Ministarstvu odbrane u javnost poslali ružnu sliku o svojoj nacionalističkoj zatucanosti, pa stoga i nije nikakva šteta što je vojna štampa ignorisala Đinđića i tzv. okruglu godišnjicu njegovog bestijalnog smaknuća.

O LOGORIMA KOJIH - NIJE BILO

PISE: TAMARA KALITERNA

Dok je građanstvo Srbije aplaudiralo hapšenjima desetina visoko pozicioniranih privrednika zbog organizovanog kriminala, neprimetna je bila vest da je sredinom marta 2013, Tužilaštvo za ratne zločine Srbije podiglo prvu optužnicu za ratni zločin na teritoriji Srbije. Zločin se dogodio pre 22 godine. Optužen je jedan - čuvar, na dnu hijerahije u logoru Sremska Mitrovica u kome su bili vukovarski zarobljenici. Kriv je, jer je u februaru 1992, maltretirao dvojicu pripadnika Zbora narodne garde. Prema podacima „Hrvatskog društva logoraša srpskih koncentracijskih logora“, od oko 8000 državljana Hrvatske koji su bili u logorima u Srbiji, 300 je ubijeno, ili je umrlo u logorima.

Predsednik vukovarske „Udruge pravnika 91“ Zoran Šangut je pre pet godina predao tužiocu za ratne zločine Srbije, Vladimiru Vukčeviću krivičnu prijavu za ratne zločine nad hrvatskim zarobljenicima u logorima u Sremskoj Mitrovici, Stajićevu, Begejcima, Nišu i vojnom zatvoru u Beogradu.

Prema podacima zvaničnog Zagreba iz tih je logora razmenjeno 7666 osoba, od decembra 1991, do avgusta 1992. Razmenjeno je 219 maloletnika, 932 žene i 424 starijih od 60 godina. Među njima je bilo 46 odsto civila i 52 odsto vojnika. Ovi logori su haška optužna stavka za Slobodana Miloševića, Veselina Šljivančanina i Gorana Hadžića.

Bruno Vekarić, nekad portparol Tužilaštva, sad unapređen u zamenika tužioca za ratne zločine rekao je da je Tužilaštvo 2006, započelo dve istrage o logorima za državljane Hrvatske u Srbiji.

Krajem 2011, predstavnici Udruženja “Vukovar 1991. godine” predali su Vukčeviću spisak oficira bivše JNA koji su direktno i komandno odgovorni za otvaranje logora, kao i naređenje Uprave za bezbednost bivše JNA od 10. oktobra 1991. godine o osnivanju logora u Staroj Gradiški, Hrvatska.

Logor Stara Gradiška bio je peti podlogor ustaškog logora Jasenovac.

Hrvatski Sabor je 8. oktobra 1991, jednoglasno raskinuo sve državnopravne veze Hrvatske sa SFRJ. Jedinice JNA postale su strane trupe u Hrvatskoj, a

„odbrana Jugoslavije“ međunarodna agresija. Odvođenje državljana jedne zemlje u zarobljeništvo u drugu zemlju potvrđuje da je reč o međunarodnom sukobu, a ne o građanskom ratu.

Logor u Sremskoj Mitrovici je na trasi autoputa „Bratstva i jedinstva“, od granice sa Hrvatskom je udaljen 35, a od Vukovara 75 kilometara. Osim Vukovaraca, u logoru su bili Amerikanci, vojnici JNA, Slovenka, Albanci, građani Bosanskog Šamca i Srbi koji nisu hteli da kolaboriraju sa samozvanim novim vlastima na teritoriji Hrvatske. Dva grada, jedan u Srbiji, drugi u Hrvatskoj povezuje i to što su ih trupe Kraljevine Srbije anektirale istog dana 1918. godine - 7. novembra. U novembru je, opet naredbom iz Beograda, posle 73 godine, osvojen barokni grad.

Zatočenici su svedočili da su stražari u logoru Sremska Mitrovica povremeno namerno davali nedovoljno hleba zatvorenima kako bi se oni potukli, hranili su ih kuvanom, neočerupanom piletinom, oblačili im uniforme, kako bi ih pred službenicima Crvenog krsta optužili da su vojnici, ženu je u samici silovalo između deset i 20 stražara, a nje ne vapaje su zatvorenici slušali čitavu noć. Nakon mesec i po zatvorenici su prvi put izašli na svež vazduh, zahvaljujući Crvenom krstu su se okupali nakon dva i po meseca. Amnesty Internešnl (Amnesty International) izveštava da prilikom razmene i odlaska iz logora zatočenicima nisu vraćeni novac i dragocenosti. Vodili su ih na lažna streljanja i na lažne razmene. Logoraše bi tukli brutalnije kad bi Hrvatska postigla međunarodno priznanje ili vojnu pobjedu. Četvorica vukovarskih Srba su bili stražari u logoru, u tuđoj zemlji. Nadimak komandira zatvorske straže, kapetana JNA bio je Kos. Lično je tukao zatvorenike.

Istureno odeljenje logora u Sremskoj Mitrovici zvalo se „Fruška Gora“, ali nema podataka o broju zatočenih u njemu. Zatvor u Sremskoj Mitrovici, najveći u Srbiji sagradili su Habsburgovci, a dok je Jugoslavija bila „tamnica naroda“ u kaznionici su Moša Pijade i Rodoljub Čolaković prevodili „Kapital“, „Komunistički manifest“, „Bedu filosofije“ i „Kritiku političke ekonomije“.

U antičkom Sirmijumu gde je rođeno deset rimskih careva „slavnoj majci gradova“, građanska ćutnja o zločinima među njima traje više od dve decenije i prelazi iz veka u vek. U gradu Srbi čine 79,6 odsto stanovništva. Grad solomonski pod kodnim imenom „Novembarske svečanosti“ obeležava i 1944. i 1918.

Ironijom istorije logor u Sremskoj Mitrovici je sad preobraćen u zatvor za Srbe osumnjičene za ratne zločine u Hrvatskoj i Bosni. Ali, u Srbiji još nema suđenja za ratne zločine u Srbiji.

Decenijama je ćutalo i 2000 žitelja Stajićeva. Većina seljana (96,29 odsto) su Srbi. „Dvoje djece, od pet i sedam godina bilo je u Stajićevu sa majkom. Spavali su na podu 'kao sardine'“, ispričali su svedoci. Svedok je pred Haškim sudom opisao kako su čuvari u logoru Stajićevo u blizini Zrenjanina na smrt pretukli dvojicu hrvatskih mladića, skačući im po grudima i udarajući ih u glavu. Rekao je da su zatočenici bili u stajama na betonu, na 15 stepeni ispod nule. Amnesty Internešnl izveštava da je logor opkoljavala bodljikava žica visoka tri metra. Zatvorenici su bili članovi hrvatskih snaga bezbednosti, ali i pacijenti i osoblje vukovarske bolnice. Od 1300 zatvorenika, njih oko 170 su bili ranjenici, a 23 je bilo mlađe od 18 godina. Na suđenju Miloševiću svedok Aleksandar Vasiljević, načelnik Kontraobaveštajne službe i Uprave

za bezbednost je rekao da je 16. decembra 1991, u logoru Stajićevo zatekao osmoro ubijenih.

Osiječki sud je ustupio Beogradu 2009, optužnice za generala Vasiljevića i potpukovnika Miroslava Živanovića za ratne zločine u logorima na teritoriji Srbije. Potpukovnik je osnovao logore u Begejcima i Stajićevu. Hrvatska je 2008. godine raspisala međunarodnu poternicu za generalom. U martu 2013, je Vasiljević bezbrižno svedočio u Hagu u prilog Radovanu Karadžiću.

Ratni vojni invalidi nisu dozvolili 2009, logorašima da obiđu nekadašnji logor Stajićevo i postave spomen-ploču. „Dva puta smo pokušali staviti spomen-ploču, ali nas je Boris Tadić odbio“, dodaju logoraši. Logor u Begejcima je naprasno srušen. Lokalna vlast nije udovoljila ni zahtevu 33 NVO iz Srbije da obeleže mesta stradanja.

Na suđenju Goranu Hadžiću, bivšem predsedniku takozvane Republike Srpske Krajine koji je 1995, dobio azil i 16-godišnju zaštitu u Srbiji, Branko Čulić, vatrogasac iz vukovarskog naselja Budžak izneo je iskustvo identičnog zlostavljanja zarobljenika u vojvođanskom Stajićevu i u Nišu: „Mi smo bili u staji, poredani na dvije strane, u sredini je bio taj prolaz. Oni su išli tim prolazom, u početku su sa sobom imali te pse. Tukli su nas redom, gdje su koga vidjeli. Još ako je neko malo podigao glavu, oni bi skočili i tukli“, ispričao je Čulić.

Još jedan svedok logorskih uslova u Nišu, Niko Mirosavljević razmenjen je kao pedestpostotni invalid, sa slomljenim prsnim košem, vilicom, nosom i rebrima: „Tukli su nas šakama, čizmama, palicama, a najžešće na dan kada su prve zemlje službeno priznale nezavisnost Hrvatske“. Noćni čuvari su se hvatili da su nekog „zengu“ tako pretukli da je „odmah krepao i da mu se džigerica videla“. Branimir Kosec, sveštenik iz Vukovara, koji je zarobljen u samostanu, kaže da je komandant logora u Nišu bio pukovnik Jovanović.

Vojska Srbije, naslednica JNA, ne zna za zatvor u Nišu, a Beograd ne dopušta da su postojali logori na teritoriji Srbije, već samo prihvatni centri pod nadzorom Crvenog krsta.

Zarobljenici su dobijali potvrdu koliko su vremena proveli u logoru koga nije bilo. Daliboru Baranju iz Vukovara je potvrdu o „boravku“ u Stajićevu potpisao komandant logora major Zoran Randelović.

Ne pitajući za imena komandanata i organizatora logora, sredinom januara 2013, sud u Beogradu dosudio je 4700 evra odštete prvom bošnjačkom logorašu koji je bio u dva logora na jugozapadu Srbije. Prema podacima „Saveza logoraša Bosne i Hercegovine“ u logorima Šljivovica i Mitrovo Polje, koji su organizovani nakon pada Srebrenice i Žepe 1995. godine, kad je BiH više od tri godine bila suverena država, u zatočeništvu je bilo više od 800 Bošnjaka, među njima maloletnici. Bosna i Hercegovina je međunarodno priznata kao nezavisna država 20. maja 1992. godine.

Hrvatska je međunarodno priznata 15. januara 1992. godine. Imena i zaduženja general-majora Aleksandra Vasiljevića, potpukovnika Miroslava Živanovića, pukovnika Jovanovića, majora Zorana Randelovića i kapetana „Kosa“ su u personalnim kartonima koji je JNA ostavila u ament Vojsci Srbije.

Život i prključenja porno bande

Na majskom Saboru Srpske pravoslavne crkve od 29. maja do 3. juna sveštenstvo će raspravljati o pitanju Kosova i crkvenoj imovini; dnevni red još nije konačan, ali se može čuti da će se i afere Kačavenda i Pahomije, u nekom obliku naći na njemu. Za srpsku državu, koja se već godinama, u sadejstvu sa najbrojnijom bogomoljačkom formacijom javno podsmeva sekularizmu, Sabor će, dakle, biti prilika da dobije nove smernice, između ostalih i za pravosudni tretman slučajeva vladika - pedofila

PIŠE: BOJAN TONČIĆ

Pedofilske afere u kojima su glavni akteri episkop zvrničko-tuzlanski vladika Vasilije (Ljubomir Kačavenda), poznat i kao *đavolji vladika*, i episkop vranjski vladika Pahomije (Tomislav Gačić), potresaju Srpsku pravoslavnu crkvu (SPC) i javnosti se, uprkos ranije neprobojnom zidu ćutanja, otkrivaju jezivi detalji iz života ovih crkvenih velikodostojnika. Vladike su optužene za višegodišnje seksualno nasilje prema maloletnicima, a najviše pažnje izazvalo je otkrivanje detalja porno snimka na kome je zabeležen odnos vladike Vasilija sa četvoricom učenika Cetinjske bogoslovije. Mediji su preneli izjave ljudi koji su gledali delove filma o njegovom sadržaju, taj se popovski artefakt našao i na tržištu, a policija je nevešto demantovala dobro pripremljenu akciju sprečavanja kupoprodaje i zaplenu snimka. "Ministarstvu unutrašnjih poslova Srbije podneo sam zahev kojim tražim da mi potvrde ili demantuju pisanje pojedinih medija o navodnom hapšenju imenovanih za delo koje se navodi", rekao je vladika Vasilije. On je najavio tužbe protiv, kako je rekao, "svih onih koji nas svo ovo vreme blate i iznose pregršt neistina i laži". Zanimljivo je, međutim, da nije odgovorio na pitanje postoji li snimak, već je rekao da će se o tome izjasniti nakon što od policije dobije odgovore na svoja pitanja. Ispipavanje terena i odbrana u kojoj zamenica *nas* može da podrazumeva jedino crkveni vrh. I znakovita činjenica da su sa vladikom Vasilijem dosad samo novinari zvanično razgovarali.

Vladika Pahomije, pak, nakon otvaranja svoje druge afere seksualnog zlostavljanja učenika vranjske bogoslovije 30. marta, nije saslušan u Osnovnom tužilaštvu u Vranju koje je pokrenulo prekrivični postupak. Ni sa njim nije razgovarala policija, što je, možda, malo čudno, budući da je saslušano više civila i sveštenika Eparhije

vranjske. Za Pahomija, koji je u prvoj aferi uživao bezrezervnu državnu zaštitu, očito nije došlo vreme.

Kolektivno gledanje dokaza

Članovi crkvene vlade, kako je objavio dnevnik *Blic* (16. april), mogli da su da se uvere u to da su brojni navodi protiv vladike Vasilija, episkopa zvrničko-tuzlanskog, istiniti. Snimak su pogledali članovi Sinoda zajedno sa vladikom, koji je, navodno pristao da se penzionise, potpisao zahtev Sinodu, ali je odmah po odlasku iz Beograda počeo da prikuplja potpise podrške da ostane u službi. Veliki broj sveštenika je potpisao taj zahtev iz straha od mogućeg gubitka posla.

Osim policije i sam vladika demantovao je hapšenje i neuspešnu kupoprodaju filma u kome je on glavni akter, te zapretio medijima tužbom. Izvori novina, najpre sarajevskog *Dnevnog avaza*, potom i nedeljnika *Dani*, kao i beogradskog *Blica*, tvrde da je jermonah Nikolaj Stamatović namesnik u manastiru u etno-selu Stanišići kod Bijeljine, sa jednim mladićem pokušao da za 100.000 eura bivšem đakonu Bojanu Jovanoviću proda porno snimak. Jovanović je najavljenju kupoprodaju prijavio policiji, a u razgovoru za Radio Slobodna Evropa kazao je da je Stamatović uhapšen u pokušaju da rastura pornografiju.

"Otac Nikolaj (Stamatović) mi je posle dugog vaganja poslao poruku da može da se dobije film za sto hiljada eura. Film traje sat i po, snimljen je, u Vladičanskom dvoru u Bijeljini i delom u Beogradu, u stanu episkopa Vasilija Kačavende. Ja sam nakon gledanja filma rekao da mora da se proveriti da li to nije neka montaža. Oni su pristali da još jedan stručnjak pogleda film i rekli da treba da pripremimo 100.000 eura. Ja sam onda obavestio svog advokata, zakazali smo sa njima sastanak

i pozvali još dva svedoka. Našli smo se sa njima u hotelu 'Slavija'. Pogledali smo film - tu se vide oralni seks i druge radnje episkopa Vasilija sa momcima. Nakon gledanja materijala rekli smo im - 'momci, ovo što sada radimo je krivično delo, hajde da lepo predate ovaj film policiji'. Oni su odbili da idu u policiju da ne bi imali problema i ostali u nameri da video prodaju za 100.000 eura. Onda meni šalju poruku da se više ne igram, da je već suviše mnogo ljudi videlo film i da odmah pripremim novac, ili će ponuditi da film otkupi vladika Grigorije. Ja sam pristao, ali smo to i prijavili policiji (...). U policiji su priznali da su snimak hteli da mi prodaju i da su ga već dostavili Sinodu. Dakle, reči nisu potrebne - dela govore sama za sebe", rekao je Jovanović. Po svemu sudeći, on je i krunski svedok - tvrdi da je i sam bio Kačavendina žrtva.

"I mene je pokušao mnogo puta da obeščasti, a onda da me kompromituje na više načina, kako bi me uveo u to društvo. Predlagao mi je i da mu iz škole gde sam predavao veronauku dovedim decu do deset godina starosti, što sam odbio. Bio sam zatim svedok da su igumani drugih manastira dovodili bogoslove koji su noćivali sa episkopom Vasilijem", rekao je Jovanović.

Slučaj Kačavenda traje više godina, a u novembru prošle godine Sinod je objavio da je episkop tuzlanski bolestan, ali da je zamoljen da obavlja dužnost do Sabora koji treba da se održi u maju ove godine. Već tada je Sinod bio suočen sa brojnim dokazima protiv Kačavende, o nasrtajima na mladiće, učenike Cetinjske bogoslovije, ali i o njegovom nekontrolisanom trošenju crkvenog, ali i opštinskog novca na luksuz, zlato u vladičanskom dvoru i njegovim odajama. Konačno, nakon pritužbi učenika svojim duhovnicima, o čemu postoje pisani dokumenti, problem više nije mogao da ostane u kući.

Godine nekažjenih zločina

Vladikin karakteristični način primoravanja dece na seksualno opštenje s njim bio je, prenosi beogradska štampa, vrbovanje siromašnijih učenika Bogoslovije kojima je najpre davao poklone, a potom i novac, morbidnu mesečnu "stipendiju" od stotinak eura. Budući da se proširio krug ljudi koji su znali za njegove sklonosti, i njih je morao da potkupljuje, na šta je odlazio deo novca koji je bijeljinska opština izdvajala za crkvu.

Sarajevski *Dnevni avaz*, koji je prvi objavio skandal u vezi sa sa porno snimkom, aktuelizovao je slučaj samoubistva 19-godišnjeg bogoslova Milića Blažanovića iz sela Porječina kod Petrova na Ozrenu. Blažanović se 23. maja 1999. godine u manastiru Paprača kod Zvornika razneo ručnom bombom. Advokat Duško Tomić koji zastupa njegovu majku izneo je za *Avaz* sumnje u zvaničnu verziju tog događaja.

"Ne može ručna bomba otkinuti mladiću šaku i pola glave, to je mogla uraditi modificirana eksplozivna naprava. On je na pisačoj mašini napisao oproštajno pismo, a to osobe u suicidu ne rade. O tome što je od njega tražio vladika Kačavenda, mladić se žalio prvo svom djedu i babi, pa i roditeljima, koji su mu rekli da bježi kući, ali on to nije uradio, jer je volio Crkvu i zato je morao platiti glavom. Blažanović nije dao Vasiliju Kačavendi svoje tijelo pa je zato platio glavom. O tome je njegova majka Dragica napisala cijelu storiju, koja se nalazi i na stolu patrijarha Srpske pravoslavne crkve Irineja i o tome će Sinod SPC uskoro raspravljati", rekao je Tomić.

List piše i da se Kačavendini graditeljski poduhvati, po pravilu na eksproprisanoj zemlji koja je pripadala Bošnjacima, kao i luksuz kojim je okružen finansiraju iz budžeta opštine Bijeljina sa oko dva miliona konvertibilnih maraka godišnje.

Vladika Pahomije suočen je još jednom, nakon deset godina, sa optužbama za seksualno

zlostavljanje, nakon afere iz 2003, koja je otvorena svedočenjem dečaka koji su pohađali Bogosloviju u Vranju. Osnovno tužilaštvo u Vranju povelje je pretkrivični postupak protiv Tomislava Gačića, vladike Pahomija, radi utvrđivanja navoda iz optužbi za seksualno maltretiranje, koje je protiv njega izneo Nemanja S, magacioner Eparhije vranjske. To su za nedeljnik *Vranjske*, koji je, kao i 2003. otvorio aferu Pahomije, potvrdili Tomo Zorić, portparol Republičkog javnog tužilaštva i Zorin Zogović, rukovodilac Višeg tužilaštva u Vranju.

Uzajamno optuživanje u Eparhiji vranjskoj

Iz njihovih izjava, datih početkom aprila, naslućuje se, s obzirom na to da su obojica izbegla da direktno odgovore, da vladika Pahomije još nije saslušan. Zogović je rekao da Tužilaštvo utvrđuje da li u materijalu koji je prikupila policija "ima elemenata za podizanje optužnice i pokretanje krivičnog postupka".

Nemanja S. optužio je Pahomija za dugogodišnje seksualno uznemiravanje, a kao početak svog stradanja naveo je noć između 6. i 7. jula 2004, kada je imao 16 godina. U vladikinim odajama u manastiru Sveti Prohor Pčinjski, vladika je rekao Nemanji da ga, nekoliko sati iza ponoći, sačeka kako bi razgovarali o njegovom slabom uspehu u prvoj godini Srednje bogoslovske škole. Umesto razgovora na tu temu, Pahomije je pokušao da ga obljubi.

Kako podsećaju *Vranjske*, u službenoj belešci UKP izneto je još mnogo detalja o sličnim nasrtajima Pahomija na Nemanju S. koji su usledili u narednim godinama i imena ljudi koji bi, po svojoj funkciji u Eparhiji, o svemu tome mogli da znaju nešto više. S druge strane, Eparhija vranjska podnela je protiv Nemanje S. krivičnu prijavu, optužujući ga za finansijske malverzacije (nestanak robe iz eparhijskog magacina u vrednosti od oko 30.000 dinara), optužujući ga da je slučaj seksualnog zlostavljanja izmislio kako bi prikrio svoju krađu.

Nemanja S. rekao je i da ga je Pahomije seksualno zlostavljao gotovo do trenutka kad se, nedavno odlučio da sve prijavi policiji. Nakon što je odlučio da sve ispriča, usledili su pozivi vladike da se nađu i porazgovaraju, što je Nemanja S. odbio. Činjenica da vladika nije saslušan, odnosno da su iskaže u Tužilaštvu dali ljudi čija egzistencija direktno zavisi od Pahomijeve odluke, podseća na sramni sudski proces protiv građanina Tomislava Gačića, pokrenut nakon optužbi četvorice dečaka,

bogoslova iz Vranja za obljubu, odnosno seksualno zlostavljanje. Nizom državno - crkvenih dogovora postupak je rastegnut do zastarivanja krivičnog dela, Vrhovni sud Srbije ustanovio je niz "grešaka" u postupku na štetu dečaka, oni su obeštećeni sa po milion dinara, a Pahomije je ostao u crkvenoj službi. Slučaj koji budi neprijatne asocijacije, pre svega žrtvama.

Mantijaši na državnom poslu

U javnosti se nakon otvaranja ovih afera često moglo čuti da Crkva treba da reaguje i odstrani ovakve velikodostojnike, iako je reč o teškim krivičnim delima koja, pre svega, treba da budu posao države. Primetno je i da je vladika Vasilije, posle priče o filmskom dokazu njegovih nastranosti, ismevan tako da su njegove žrtve još teže povređivane. U svakom slučaju, nema garancije da su državni organi u ovim slučajevima - afera Kačavenda još nije postala pravosudni postupak - samostalni. Policija skriva detalje svoje akcije i plena iz nje, a Tužilaštvo ne saslušava ljude koji su prijavljeni policiji kao počinio krivičnog dela protiv maloletnika.

Na majskom Saboru SPC od 29. maja do 3. juna sveštenstvo će raspravljati o pitanju Kosova i crkvenoj imovini; dnevni red još nije konačan, ali se može čuti da će se i afere Kačavenda i Pahomije, u nekom obliku, naći na njemu. Možda su takva očekivanja isuviše optimistična, baš kao što je u sferi naučne fantastike mogućnost da se, od države ili crkve, sazna nešto više o crkvenom neoporezovanom poslovanju, trgovini i pevačkim uslugama. U februaru ove godine je, naime, otkriveno da je crkveni blagajnik Srba Žikić ukrao iz jedne od krcatih patrijaršijskih slamarica 840.000 eura, 1,9 miliona dinara, 40.000 švajcarskih franaka i 50.000 dolara. Tada se gotovo i nije postavljalo pitanje odakle ogroman novac tu gde mu nije mesto, a Žikić je medijski anatemisan i zbog toga što je navodno krao u vreme vladavine mantijaša-čistunca Pavla, koji nije dozvoljavao da se crkveni novac nosi u banku - valjda se slagao samo sa obrnutim transferom, koji nije zakonit, ali je koristan.

Za srpsku državu, koja se već godinama, u sadejstvu sa najbrojnijom bogomoljačkom formacijom, javno podsmeva sekularizmu, majski će Sabor biti prilika da dobije nove smernice, između ostalih i za pravosudni tretman slučajeva vladika - pedofila.

KADA NEMA SMRTNE KAZNE

PIŠE: IRENA ANTIĆ

(Za Povelju specijalno iz Sarajeva)

Ostala je iza Zibe još jedna neprospavana noć. Ko zna koja po redu takva unazad 21 godinu, mučna, isprepletana bolom, osjećajem poniženja i nemirrom; Ali, ipak malo drugačija od osatalih, sa tračkom nade da će dan koji je stizao sa kišnim kapima i sivim oblacima, sa sobom donijeti zrno utjehe, zrno pravde za njen davno uništen život, urušene snove o sretnoj porodici. U noći o kojoj je mislila uz jutarnju kafu i kolutove dima cigareta, kroz njene misli ponovo su prošla i njenu dušu još jednom duboko zaparala sjećanja na sve agonije grbavičkog ratnog pakla, osjećaj silnog straha za život njene dvogodišnje kćerke, sjećanja na, kao vječnost duge minute u kojima je vidjela surovo klanje svog supruga, a onda doživjela najteže poniženje za jednu ženu, zlostavljanje i silovanje, svi košmari i traume sa kojima se više od dvije decenije borila, a za uzvrat gubila zdravlje i vlastiti mir; beznađe samohrane majke, izbjeglice, žene-žrtve surovog zločina, koja je prvo morala prevazići vlastiti sram i strah zbog onoga što je zauvijek obilježilo njen život, a onda se uhvatiti u koštac sa društvom, koje joj je umjesto podrške i razumijevanja ponudilo nebrigu, stigmju, nerazumijevanje...

Skupila je i tog jutra svu snagu i hrabrost jedne žene i uputila se u Sud BiH. Teškim koracima prošla je kroz Trebevičku ulicu, kraj spomen-ploče sa imenima desetina žrtava Veselina Vlahovića-Batka, na kojoj je i ime njenog supruga. I samo jedna misao u njenoj glavi, za sve njih, za svu njihovu patnju, za to što ih još mnogo sa tog spiska nije pronašlo svoj mir, jer se ne zna gdje su im kosti, on mora biti osuđen, mora patiti... do kraja svog života!

Prošla je kraj ograde kuće-užasa, kako je zove, porodične kuće njenog supruga u kojoj se tog 29. septembra 1992. godine odvijala njena životna drama. Kuće u koju nakon te kobne noći više nikada nije ušla.

Stigla je u Sud, u kojem se toga dana još jednom željela suočiti s onim ko je zaklao njenog supruga, bio saučesnik njenog silovanja, uništio njenu

porodicu, njenoj kćerki oduzeo oca... Čuti presudu kojom će monstrum sa Grbavice, ratni gospodar života i smrti iz tada okupiranih sarajevskih naselja Grbavica, Vraca i Kovačići biti proglašen krivim i osuđen za najmonstruoznije zločine za koje se u državnom Sudu sudilo pojedincu. Pojedincu za čija zlodjela zdrav razum ne može naći riječi, zločincu, koji je bez predumišljaja pristao biti perjanica zločinačkog srpskog vojnog i civilnog rukovodstva, u odnosu na svoje nadređene, sitna riba, koja će hladno izvršiti njihove naredbe, realizirati nakane, i onda kada to njima zatreba, biti žrtvovan.

Za nešto više od sedam godina rada Državnog suda nije zapamćen toliki interes javnosti, tako veliko osiguranje, niti se u jednoj presudi pojedincu moglo čuti, pročitati toliko svirepih zločina i mučnih scena. Po prvi put Sud je dozvolio da izricanje neke presude prenosi javni RTV servis Federacije. Prostor za publiku-članove porodica žrtva, preživjele svjedoke i desetine novinara bio je prepun. Bez daha i riječi, sa nevjericom i užasom slušala se svaka izgovorena riječ predsjedavajućeg sudskog vijeća, nizale su se dokazane tačke optužnice, potvrde Batkove odgovornosti za nedjela od kojih je zastajao dah, nizala su se imena onih, koje je iz pištolja, puške, sabljom ili golim rukama-zvjski usmrtio, a on, on je u svečanoj košulji, obučen kao da ide saslušati dobra djela za koja će biti nagrađen, bez mrve suosjećanja i kajanja, bilo kakve emocije, hladan, opušten, uz poneki osmijeh, strpljivo čekao da sudija u presudi ispisanoj na desetinama strana iščita hronologiju zločina, užasnih ljudskih sudbina, koje je započeo svojim krvavim rukama.

Po mnogo čemu ovo suđenje bilo je drugačije od drugih; po činjenici da je iza izvršenja zločina stajao pojedinac, da su zločini bili nezamislivo monstuozni,

da je nakon izrečene presude, kojom je Vlahović osuđen na 45 godina zatvora sudnicom odjeknuo gromoglasan aplauz, i na koncu, da, za razliku od drugih osuđenika, Veselin Vlahović-Batko u galeriji za publiku nije imao nikog svog.

Optužnica protiv Batka najopsežnija je u dosadašnjem radu državnog pravosuđa na predmetima ratnih zločina. Saslušano je 112 svjedoka i priloženo više od 100 dokaza. Historijsku, maksimalnu kaznu, koja je izrečena na temelju 60 dokazanih, od 66 tačaka optužnice, Sud BiH, prvi put je izrekao upravo u ovom predmetu.

Prvostepenom presudom, Vlahović je osuđen što je u okviru širokog sistematskog napada vojnih i paravojnih snaga samoproglašene srpske republike BiH, kasnije Republike Srpske, usmjerenog protiv civilnog, nesrpskog stanovništva, kao pripadnik formacije „Beli anđeli“ vršio progon na nacionalnoj i vjerskoj osnovi, i to: ubistvima, mučenjima, silovanjima, prisilnim nestancima, zatvaranjima protivnih pravilima međunarodnog prava, odvođenjima u ropstvo i pljačkom imovine, čime je počinio krivično djelo zločin protiv čovječnosti.

Sudija Zoran Božić, u obrazloženju presude naveo je da su zločini, koje je počinio Veselin Vlahović bili beskrupulozni, svirepi i hladnokrvni; da ih je izvršavao na stravičan način i s predumišljajem.

Tužilaštvo je dokazalo, a Sud osudio Batka za 13 silovanja. Između ostalih:

„Krajem juna 1992, Batko je ušao u stan oštećene S 10. U namjeri nanošenja fizičkih i psihičkih poteškoća, nasrnuo je na njenog svekra psujući mu tursku majku, i tražeći novac i zlato. Potom se okrenuo prema S 10, koja je tada bila u sedmom mjesecu trudnoće, te u namjeri da nad njom izvrši silovanje, zavrnuo joj ruku i gurnuo je u kuhinju, držeći uz vrat njene maloljetne kćerke nož. S 10 je tada ispod čilima izvadila novac i zlato, na šta je on počeo da galami, naredivši joj da skine suknju i donji veš, te „da mu se namjesti“. Njena dvogodišnja kćerka neprekidno je vrištala, dok je Batko uz njen vrat svo vrijeme držao nož. Trudnica S 10 vrištala je i molila da je pusti. Ignorišući njene molbe, Batko je silovao, a potom napustio stan“.

„U junu 1992, Batko je ušao u stan S 6 i njene majke, naredio im da pođu s njim i odveo ih u jedan napušten stan u naselju Vraca. Majku je vezao, a S 6 odveo u drugu sobu, gdje je naredio da se skine, što je ona odbila. Potom je počeo zlostavljati, udarati i maltretirati, a potom je silovao. Nakon

toga, u sobu je doveo majku, kojoj je ranije naredio da se skine, a zatim je silovao pred kćerkom. Obje je tokom noći zadržao u stanu i ponovo silovao, nakon čega ih je pitao, imaju li čime otkupiti glave? Kada su rekle da će mu dati što traži, vratio ih je do njihovog stana, uzeo novac i zlato, a potom se udaljio“.

„U maju 1992, došao je u stan oštećene S 4, izveo je iz njenog stana i u namjeri da je siluje odveo u garažu obližnje zgrade šopinga. Nožem joj je raspapao bluzu, a potom zapapao predio grudnog koša, vezao joj je ruke i noge za jednu strunjaču i silovao. Nakon toga, grupi od pet muškaraca također je omogućio da je siluju, a potom je vratio u njen stan, zaprijetivši da će se opet vratiti. U narednim danima dolazio je još nekoliko puta, odvodio je u istu garažu, silovao je, ostavljao zaključanu i nekolicini muškaraca opet omogućio da učine isto“.

Neke od žrtava, Vlahović je odveo i ubio na nepoznatim lokacijama, zbog čega ih se još 14 vode kao nestale. Presudom je dokazano da je kriv za 31 ubistvo, među kojima su ubistva tri člana porodice Balvanović, majka Otilija i njeni sinovi Amir i Emir. Njihove supruge, uz pomoć bliskog saradnika, Saše Baričanina, koji je pravosnažno osuđen na 18 godina zatvora i još jednom osobom, držao je zatočene, zlostavljao, a jednu silovao. U pokušaju bijega, jedna od njih, skočivši kroz prozor kuće u kojoj su bile zatočene, teško je ozlijeđena, nakon čega je ostala nepokretna i danas živi sa brojnim zdravstvenim i psihičkim poteškoćama.

„Sredinom juna 1992. godine, Vlahović je sa još jednom osobom ušao u stan porodice Krešić, odakle je u nepoznatom pravcu odveo supružnike Melitu i Miljenka, gdje ih je usmratio vatrenim oružjem. Istoga dana na drugu lokaciju odveo je i ubio njihovog komšiju, Kemala Smajića, čiji posmrtni

ostaci do danas nisu pronađeni. Kada ga je Batko poveo, upitao je, da li može da se vrati i pone-se džemper? Kao i mnogim drugim žrtvama koje je odveo u smrt, Vlahović mu je kazao da "tamo gdje ide, više mu ništa neće trebati". Kćerku bračnog para Krešić, Manuelu, Batko je odveo u prazan stan u naselju Vrace. U tom stanu držao je zatočenu danima i zlostavljao. Kada bi odlazio, vezao bi je lancima za radijator, kako ne bi mogla pobjeći. Nakon izvjesnog vremena, odveo je u nepoznatom pravcu i ubio. Njeno tijelo do danas nije pronađeno".

„14. juna 1992, naoružan, sa još jednom osobom, Batko je došao pred kuću porodice Pecar, u naselju Vraca. Iz kuće su istjerali 13 članova te porodice, naredili im da stanu u stroj i prisilno ih pove-li prema Jevrejskom groblju. Kazali su im tada da „idu svojim“. Na obližnjoj raskrsnici, naredili su im da pretrče dio puta, u blizini linija razdvajanja između Armije BiH i srpske vojske, a nakon toga otvorili su vatru na njih. To je isprovociralo i otvaranje vatre sa okolnih položaja. Tada su ubijene 6-godišnja Azra Pecar i njena nana, a ranjena su četiri člana te porodice.

„U namjeri da ih liši života, Veselin Vlahović, sa još nekoliko saučesnika, u junu 1992, iz njihovih stanova odveo je Zvonimira Bodulovića, Hajrudina Husanovića, te Mustafu Zelu. Nakon toga, vratio se u stan Husanovića, odakle je odveo i njegovu suprugu Sabahu. Svo četvoro je usmrćeno vatrenim oružjem. Posmrtni ostaci Mustafe Zele još nisu pronađeni“.

„16. juna 1992, naoružan automatskom puškom, Veselin Vlahović, iz jedne zgrade u naselju Grbavica izveo je Fadila Poričanina, Sulejmana Halilovića, te Josipa i Željka Antolića. Nakon zlostavljanja i prijetnji svi osim Fadila Poričanina koji je istog dana ubijen, vraćeni su kući. Ista grupa ponovo je došla po njih, odve-la ih i ubila svu trojicu na nepoznatoj lokaciji. Njihovi posmrtni ostaci nađeni su na području Trebevića“.

Neke od žrtava Batko je birao nasumično. Među njima su bili i Haris Muderizović i jedan od najboljih rukometaša sa područja bivše Jugoslavije, Goran Čengić, koji su pokušali spriječiti odvođenje svojih komšija, zbog čega su platili vlastitim životima. Goranova majka, Nataša, smatra da za monstruma, kakav je Batko, adekvatne kazne nema:

„Kazna za nega ne postoji, jer on će i dalje jesti, piti, uživati privilegije zatvora, koji nemaju stroge režime kao nekad. Ipak, satisfakcija je što je uhvaćen, što mu je izrečena maksimalna kazna, ali, i dalje će likovati nad našim mrtvim, što je on živ“.

Presudom je dokazano više od 50 slučajeva brutalnog zlostavljanja i pljačke, koje je Batko vršio sam ili u grupi sa najbližim saradnicima. Neke od žrtava, i nakon što su predale novac i druge vrijednosti, ipak je ubio, jer je, kako se navodi u iskazu jednog svjedoka: „Batko nakon što mu se da sve, tražio još, i uvijek mu je bilo malo što mu se dalo“.

„Svjedočenja žrtava bila su jasna. Njihovo identifikovanje Veselina Vlahovića, kao osobe koja je njima i članovima njihovih porodica nanijela bol, nedvojbeno“, ustvrdio je sudija Božić.

Novinarka Oslobođenja, Edina Kamenica pratila je cijelo suđenje Batku i bila svjedok Tužilaštva, kako bi potvrdila autentičnost desetina tekstova, koje je napisala nakon izlaska sa Grbavice u jesen 1992. godine, a u kojima je dala prostor žrtvama i svjedocima da od zaborava otrgnu Batkove zločine. Presuda je za nju trijumf pravde, ali se s gorčinom pita, zašto je dopušteno da se ovoliko čeka na suđenje Batku i šta bi se dogodilo da 2001, nije „pobjegao“, odnosno bio pušten iz zatvora u Spuzu, u Crnoj Gori, baš u vrijeme intenzivnih pokušaja da se izruči BiH? Sigurna je da bi u tom slučaju optužnicom i presudom bilo dokazano da on na duši nosi još desetine ubistava, silovanja i mučenja, jer godine prolaze, a svjedoci umiru, a da nisu dočekali pravdu, niti priliku da se čuje njihovo svjedočenje. Dok sa majkom nije izbjegla iz okupiranog dijela Sarajeva, prisjeća se, Batko je dolazio i na njena vrata:

„Obratio mi se tokom mog svjedočenja, i onako cinično, kako on to već radi, rekao: 'čuo sam ovdje u sudnici da sam nekad bio i na vašim vratima, a evo, vi ste i živi i zdravi'. Ja sam odgovorila: 'da, bili ste na mojim vratima, i pitali ste, imali ovdje Turaka? Da je moj odgovor, odgovor moje uplašene majke i

komšinice, koja je drhtala od straha bio da, ja sigurno ne bih bila ovdje gdje sam sada“.

Kamenica smatra da je Batko bio dio sistema, „njegov šaraf“, kojem je neko precizno odabrao zadatke i smjestio ga u paravojnu formaciju. Njegovo mjesto, kaže, moglo je biti i negdje drugo, on bi opet imao precizan zadatak.

„Nažalost, ni ovo suđenje, optužnica, niti presuda, nisu označili, imenovali, u bilo kakvu vezu sa ovim zločinima doveli osobe, kojima je Batko bio podređen. Vođena je velika borba da se Batko izruči, odnosno ne izruči BiH, prije njegovog bijega iz zatvora u Crnoj Gori 2001. Ta borba trajala je od 1999. godine. O tom vremenu trebalo bi uraditi posebne analize. Porazno je, ali je tako, svi oni, koji su se zalagali i smatrali da mu se treba suditi u Crnoj Gori, itekako su napredovali u svojim službama, na pozicijama unutar državnog bh pravosuđa. Pozivali su se na Ustav tadašnje zajednice Srbije i Crne Gore, što nije bilo u redu, jer su međunarodne konvencije bile na strani onih koji su tražili njegovo izručenje BiH. Ko zna čitati između redova, shvatit će na šta želim skrenuti pažnju, kada kažem da su neki ljudi, u vrijeme intenzivnih priprema za Batkovo izručenje iz Crne Gore, odlazili u tu zemlju sa namjerom da to spriječe. Riječ je o velikom licemjerju, pa zato nije čudo što je majka pokojnog rukometaša, Gorana Čengića godinama uporno bila protiv toga da mu pojedinci posthumno dodijele nagradu za čovječnost, i na kraju je digla ruke od toga, rekavši da rade šta žele, ali da se to nje ne tiče“.

Sa presudom Batku, ne smije prestati priča o njegovim zločinima. Batko je nekima bio podređen. Jedinica, kojoj je pripadao imala je, po broju njenih pripadnika, snagu jedne čete. I oni moraju biti izvedeni pred lice pravde.

Neosporno je da je Batko uživao posebnu zaštitu i podršku pojedinaca iz civilnog i vojnog vrha Republike Srpske. Posebno tadašnjeg ministra tz. Srpske republike BiH, Momčila Mandića.

Saslušala je Ziba pažljivo sve što je u presudi Vesselinu Vlahoviću stajalo. Umjesto tračka pravde, za koji je živjela sve ove godine, i za koji je vjerovala da stiže sa tim danom, koji je dočekala budna, u nevjerici, bunilu i suzama do nje su doprle riječi o nedostatku dokaza za šest tačaka optužnice, među kojima je i ubistvo njenog supruga Nihada.

„Nije moguće“, prošaptala je dok je bolni jecaj na trenutak zaustavio euforiju zbog upravo izrečene kazne. „Nije moguće“, ponovila je kroz suze,

slušajući obrazloženje, da se zločini koje je izvršio Batko odnose na period od maja do jula 1992, te da je sudsko vijeće prihvatilo iskaz svjedoka odbrane, koji je ustvrdio da u periodu ubistva Zibinog supruga, (septembar 1992.), Batko nije bio na Grbavici:

„Nemam riječi, stvarno, da pročitaju, da kažu da on nije zaklao mog supruga i da je tada bio u Srbiji, gdje je radio kao konobar. Pa on se do tada napljačkao i para i zlata mojih komšija i drugih ljudi sa Grbavice, Vraca i Kovačića. Ne vjerujem da mu je trebalo da negdje radi kao konobar. Doveo je za svjedoka gazdu tog nekog kafića. U drugostepenom postupku, nadam se da će Tužilaštvo dokazati da taj svjedok nije govorio istinu... ne nije moguće, ja znam da je on ubio mog Nihada. Baš on. Ušli su u našu kuću u sedam sati naveče. U sedam i petnaest, on je već zaklao mog muža. Mene je u drugoj sobi poslije toga silovao izvjesni Miki. Pobjegla sam tu noć sa djetetom kod komšije Srbina, koji me ostavio u svom stanu do jutra, a onda mi pomogao da preko Vrbanja mosta sa kćerkom pređem u drugi dio grada, pod kontrolom bosanskih vlasti. Nisam tada znala da je to Batko. Kad je uhapšen u Španiji, i kad sam vidjela snimke, prepoznala sam ga. Život na Grbavici bio je ovozemaljski pakao. Stalno si čekao da ti zalupaju na vrata, da te ubiju, odvedu, siluju... Batko je bio najveći zločinac. Uništio je moj život...“

„Šteta je što u bh pravosuđu nema smrtno kazne, jer i ona bi bila jedva dovoljna za zločine koje je počinio Batko. Nažalost, nikada se neće saznati za sve zločine koje je počinio. Kad bi samo za sva izvršena silovanja dobio po godinu dana zatvora, iz njega do kraja života ne bi izašao“, kazala je predsjednica udruženja „Žena-žrtva rata“, Bakira Hasečić.

Zbog odbijanja šest tačaka optužnice, Tužilaštvo je najavilo žalbu, ističući da su svjesni da zbog nedostatka dokaza, umrlih svjedoka i protoka vremena neće biti moguće dokazati da je Batko skrivio smrt, ili na neki drugi način zlostavljao više od 180 ljudi. Žalbu najavljuje i Odbrana, koja tvrdi da

su ovako visokoj i teškoj presudi doprinijeli i novinari, svojim, kako je naveo advokat, Radivoje Lazarević pristrasnim i huškačkim izvještavanjem:

„Ako ova presuda nekoga čini sretnim, posebno oštećene, meni je drago, kao čovjeku. Kao branitelj, imam profesionalne obaveze prema mom klijentu, da mu pomognem u mjeri u kojoj ja to mogu“, kazao je Lazarević.

Veselin Vlahović, nakon bijega iz crnogorskog zatvora, uhapšen je 2010. godine u Španiji, kao učesnik teške pljačke i razbojništva. Iste godine izručen je BiH. Suđenje monstrumu sa Grbavice počelo je u aprilu 2011. godine.

Tužilaštvo je dokazivalo, a Sudsko vijeće Suda BiH potvrdilo da za Veselina Vlahovića nema olakšavajućih okolnosti, jer je on bio „pokretačka snaga i izvršilac većine zločina, i onda kad u njima nije učestvovao sam, te da njegove žrtve danas žive sa teškim traumama, fizičkim i psihičkim poteškoćama, jer je u izvršenju zločina ispoljio nevjerovatnu brutalnost, bezobzirnost i surovost.

Vlahoviću je produžen pritvor. Na izdržavanje zatvorske kazne bit će upućen nakon izricanja pravosnažne presude. Porodice žrtava nezadovoljne su saznanjem da će Batko, najvjerovatnije zatvorsku kaznu služiti u zatvoru u Foči, u, kako ga mnogi zovu „bosanskom Ševeningenu“, u koji se inače upućuju osuđenici srpske nacionalnosti. Razlog nezadovoljstva je činjenica da se može dogoditi da osuđeni iz tog zatvora može „pobjeći“, kao što je bio slučaj sa odbjeglih Radovanom Stankovićem, kao i činjenica da ratni zločinci tamo uživaju brojne privilegije, jer se tretiraju kao ratni heroji. Više od svega brine ih pitanje, da li je moguće da će zločinac takvog kalibra sutra imati mogućnost da bira mjesto u kojem će izdržavati kaznu?!

I sve dok ne bude okončan žalbeni postupak u predmetu protiv Veselina Vlahovića-Batka, Zibinoj agoniji nema kraja. Nema mira njenoj umornoj duši.

I tog popodneva, nakon izricanja presude, dok se sa teretom minulih godina, patnje, nepravde, straha i borbe za dostojan život, vraćala kući, poželjela je da je snaga, zdravlje i nada ne izdaju, bar dok ono najvrijednije iz svog života, najvrijednije za šta se bori i živi sve ove godine, najvrijedniju uspomenu na nekoliko sretnih godina zajedničkog života sa njenim suprugom Nihadom, njihovu kćer, ne izvede na pravi put. A pravda, ona je spora, ali dostižna, kažu... Valjda će i Ziba imati još toliko života da je osjeti.

POZIV NA RAT I LINČ

PIŠE: SRĐAN M. JOVANOVIĆ

Tematski koncept geopolitike zasniva se na dvema instancama. Prva je analiza političkih faktora i dešavanja kroz prizmu geografije; tačnije, geopolitiku interesuje na koji način geografski raspored svetskih političkih igrača utiče na politiku, mahom međunarodnu. Tako se nadovezujemo i na drugu instancu, a to je međusobni odnos često suprotstavljenih politika inostranih poslova političkih igrača. Toliko.

Međutim, u bizarnoj zemlji poput Srbije, geopolitika biva prisvojena mahom od konzervativnih, desničarskih i ostalih manje obrazovanih društvenih i političkih opcija. Pretpostavljam da je i to glavni razlog zbog čega su mnogi shvatili geopolitiku - sa pravom - na „lokalni način“. Teofil Pančić je u Povelji još 2008, pisao: „Jedna naporna paranaučna disciplina - koja okuplja tri kategorije posvećenika: 1. šarlatane, 2. jurodive, 3. kombinovane - u poslednjih je dvadesetak godina u ovom delu sveta doživela neviđeni uspon, apoteozu takoreći. Ime joj je geopolitika, a toliko je popularna da se neko Mudar dosetio da izdaje čak i časopis sa tim imenom“. Čini mi se da je i Nenad Dimitrijević imao slične komentare tokom poslednjih godina. Opet - sa pravom.

Jer problem je u tome što geopolitiku ovde predstavljaju ljudi poput onih iz već navedenog časopisa *Geopolitika*, turbo-konzervativnog mesečnog časopisa u kome se spinuju svakojake teorije zavere, objavljuju *mind-boggling* teorije o društveno-političkom stanju zemlje, te propagira jedna veoma izražena verzija rusofilije. Tirani i autoritarni vođe, poput Putina, Lukašenka i Nazarbajeva su u ovom ultradesničarskom glasilu tretirani kao Velike vođe, Oslobođitelji, Veliki ljudi. Časopis je takođe prožet „duhovnošću“, mahom kroz seriju intervju sa pripadnicima Srpske pravoslavne crkve (SPC), ali i posredastvom serija pseudoteoloških članaka koji zasenjaju i diskurs nekadašnje inkvizicije.

Da prelistamo broj 62, najnoviji, iz aprila, pretpostavljam, „godine gospodnje“, 2013, jer se sada isto glasilo razvilo u nešto na šta se ne sme *ne* reagovati.

Strana 9, članak izvesnog Nebojše Malića. Naslov: „BOLJE RAT NEGO DATUM“. Da, *Geopolitika* objavljuje čistu ratnohušačku pamfletiriju. Malić, ko god daje, dobio je čitavu stranu u ovoj kolekciji pamfleta koja sebe naziva „magazinom“ da propagira rat i krvoproliće. „Argumenti“ su mu, naravno, nepostojeći. Poziva se na svako i bilo koje zlo koje je zadesilo Evropu tokom istorije kako bi napravio od Zapada - Zli Zapad. „Hitler nije napao Jugoslaviju zbog Engleza, već zbog zle volje prema Srbima“, piše ovaj ratni huškač. Da je ikada za života učio istoriju umesto pseudoistorije, znao bi da Balkan Hitlera praktično i nije preterano zanimao, a da je uleteo na isti zbog besmislenih protesta sa parolama „bolje rat, nego pakt“ i „bolje grob, nego rob“. Primetimo kako se parole zbog kojih je *Luftwaffe* uništio Beograd savršeno poklapaju sa Malićevom: bolje rat nego datum. Da, ova individua odista smatra da je bolje prolivati krv nego voditi dijalog.

Tu je onda i neizbežni Srđa Trifković koji pokušava da ubedi čitaoce kako Ketrin Ešton pokušava da „Srbe prinudi na totalnu kapitulaciju po kosovskom pitanju“. Zanimljivo, pogotovo imajući u vidu da je Srbija po kosovskom, a i mnogim drugim pitanjima *odavno* kapitulirala, i to *upravo* zbog izrazito nacionalističkog karaktera spoljne i unutrašnje politika koju propagira *Geopolitika*. „EU je leglo korupcije“, piše ovaj doktor nauka, a prevashodno je interesuje eksploatacija Istočne Evrope. Opet ista priča - Zli Zapad protiv Dobrog Istoka.

Članak „Ko ruši Srpsku, ruši i BiH“ pisao je Slobodan Nagradić sa Fakulteta političkih nauka u Banjaluci. Za one koje ne znaju, napomenuo bih da

je Univerzitet u Banjaluci ispod 5500. (da!) mesta na Šangajskoj listi svetskih univerziteta. Dotični „politički analitičar“ (pazite, *analitičar*) piše kako je „Milorad Dodik za mnoge zaista sinonim borbe koju Republika Srpska (RS) vodi za očuvanje njenog ustavnog položaja“. Uostalom, kada se o Dodiku govori na pozitivan način, sve je manje-više jasno. Kaže dalje Nagradić: „Nadam se da će se među silnim principima na koje se pozivaju i zaklinju, što domaći što međunarodni političari, naći makar jedan Gavrilo“. Da, još jedan ratni huškač. Setimo se da je jedan Gavrilo Princip povukao oroz kojim je započet Prvi svetski rat, te Austrougarska napala Srbiju. I kao što Malić želi da ratuje, odašiljući ratnohušačke parole, tako želi i Nagradić da opali tane koje će indirektno da pobije milione ljudi. Geopolitika je ratnohušačko glasilo. Štaviše, ratno huškanje se *definiše* onim što Geopolitika radi.

Geopolitika vodi i intervju sa *mavericima* svetske javnosti, te nam je za ovaj broj upriličila i razgovor sa Džozelom Skauzenom, američkim, kako se navodi, „teoretičarom politike i dizajnerom visokobezbednosnih stanova i skloništa“. Ova osoba je uverena da se približava treći svetski rat - *Geopolitika* je u stanju da nalazi ratne huškače i u inozemstvu. U ovoj izmaštanoj verziji trećeg svetskog rata će se koristiti „ne samo nuklearno, već i biološko, hemijsko, kao i elektromagnetno i drugo tajno oružje“. Kako kaže, Severna Koreja će biti okidač za *WWIII*. Potpuno ga diskvalifikuje možda tek izvor njegove inspiracije za ovakva pisanja: „Ja verujem u Boga i verujem da Bog ima moć da inspiriše ljude da rade dobre stvari. Isto tako verujem da postoje suprotne sile, zle, luciferijanske, satanske, koje usmeravaju dosledno kretanje prema ovom velikom zlu“. Treba biti samo malkice obrazovan da bi se znalo da su nebrojene ratove podržavale i vodile upravo crkve u ime svojih božanstava, no, zdrav razum je ovom čoveku odista stran.

LINČ U PRISUSTVU VLASTI

Nema zabrane, ni spokojstva za obeležene.

Nažalost, ni jedinstvenog stava građana da to što se nekome preti smrću nije dobro, nije civilizovano.

Nema ni odgovora na pitanje zbog čega bi neko godinama morao da podnosi uvrede svakovrsnog bašibozluka, sluša i čita o sebi gnusne izmišljotine i gadarije. Premalo je granki i građana koji žele i smeju da javno kažu kako *Naši* nisu njihovi

PIŠE: BOJAN TONČIĆ

Pokret Naši ponovo je početkom aprila, plakatima koji su izlepljeni u Beogradu i još nekim gradovima, pozvao građane Srbije na obračun sa pojedincima, medijima i nevladinim organizacijama koje je okarakterisao kao opasnost po državu i njeno ustavno uređenje. Na ovim poternicama dominira retoričko pitanje **Koga treba hapsiti** koje Naši postavljaju, ređajući *antisrpske* grehove poželjnih za uklanjanje i, kao kontrapunkt, ciljeve za koje se Pokret zalaže. Mnogo toga se može pročitati i na sajtu nezabranjenih ekstremista, ali ne i inicijalni plakat koji je ustalasio javnost u Srbiji. Ni adresa, ili ime bar jednog od junaka koji se na veb prezentaciji diče junaštvom i ratničkom tradicijom.

Komponujući proglas profašističke i progoniteljske dikcije, "heroji" iz Naših obznanjaju "Spisak anti-srpskih medija finansiranih od stranih obaveštajnih službi", na kojem su RTV B92, Blic, Vreme, Republika, NUNS, Danas. Osobe sa plakata Pokreta su Veran Matić ("B92 vodi medijsku kampanju za ukidanje srpskih institucija na Kosmetu i otvoreno širi govor mržnje prema srpskom narodu"), Nataša Kandić ("počasni gost na proglašenju nezavisnosti Kosova"); Sonja Biserko ("tvrdi da je nezavisnost Kosova realnost"); Ivan Vejvoda ("Beogradska kancelarija Balkan Trust for Democracy finansira šiptarske organizacije na Kosmetu koje promovišu nezavisnost Kosmeta i vrše progon srpskog naroda").

Uz njihove, objavljene su i fotografije Miljenka Derete, osnivača Građanskih inicijativa i poslanika sa liste LDP, te Vladimira Todorica, direktora Centra za novu politiku, bez obrazloženja. Na spisku su i

Tu je i članak Miroslava Svirčevića, ispred čijeg imena stoji i doktorska titula. Dotični doktor, pak, piše o nekoj sopstvenoj izmišljenoj verziji istorije kad kaže da je Jugoslavija nastala zato što Englezi nisu želeli da se „Srbi nacionalno ujedine“. Stara ideja Velike Srbije nastavlja se i u ovom pseudonaučnom članku, u kome se Britanija optužuje za sve loše na Balkanu. Možda je to neki novi pseudonaučni princip Balkanološkog instituta SANU, za koji piše da mu ovaj autor pripada. O stručnosti članstva SANU, pak, ne moramo ni raspravljati, a o toj temi sam već i pisao u *Povelji*. Totalno neshvatanje *geopolitičkih prilika* ovaj čovek pokazuje pri kraju teksta, kad obznanjuje kako Rusija, Kina i Brazil, „zemlje u usponu, računaju na Srbiju kao na svog značajnog političkog i ekonomskog partnera“. Šta reći, sem da ovo nije tačno. Nije tačno ni da su „u usponu“, sem možda u usponu nepoštovanja ljudskih prava, a nije tačno ni da „računaju“ na jednu ekonomski nesposobnu državu poput Srbije, koja ne zna čak ni gde su joj granice.

Geopolitika na stranama 42-43, nudi i reklamne pakete Dverima, Našima i Pokretu Nikad granica, što dosledno svrstava ovo ekstremnodesničarsko glasilo u kamp megakonzervativnog ekstremizma. Prenosi i reči jednog člana Dveri, izvesnog Aleksandra Pavića: „Aleksandar Pavić je rekao da je onaj koji izda Kosovo mrtav čovek, i da to može da tumači kako ko hoće!“ Da ga poslušam, pa da protumačim: poziv na ubistvo, na linč, za koji isti treba da odgovara pred sudom, ako se utvrdi verodostojnost izjave.

Dakle, *dva poziva na rat i krvoproliće, i jedan na linč i umorstvo*. To vam je, drago moje čitateljstvo, časopis *Geopolitika*.

“LGBT i različite političke sekte koje javno pljuju po Crkvi i hoće ‘gej prava’ po vrtićima i školama, kao u EU”. S druge strane, saznajemo iz ovog otvorenog pisma patriotama potencijalnim nasilnicima, *Naši* su branili barikade na severu Kosova, hrišćanstvo, Crkvu, pravoslavnu veru, a traže i zakon protiv stranih agenata u NVO, po ugledu na Rusiju.

Blagonakloni Ustavni sud

Zato fašisti iz Pokreta, tražeći uklanjanje iz javnog života, zahtevaju, zapravo, obračun sa građanima koji se gnušaju njihovog patriotizma, a pet fotografija ljudi iz medija i NVO poziv su i na fizički obračun sa njima, bez obzira na to što se pitanjem sa plakata sugerije da ih treba uhapsiti. Tu izražavanja mišljenja nema, reč je o nečemu što, podsetimo se (Helsinška povelja, 169-170, novembar - decembar 2012.), za Ustavni sud Srbije (USS) ne postoji, između ostalog o nasrtaju na život, dostojanstvo, integritet i pravo na rad.

Pokret Naši postoji, budući da je Ustavni sud je prošle godine po drugi put odbio zahtev Tužilaštva Srbije da ga zabrani, uprkos razlozima koje je Tužilaštvo iznelo na 300 strana, uz konstataciju (Suda) da “nisu osnovane tvrdnje Republičkog javnog tužilaštva da je delovanje udruženja “SNP 1389” i “SNP Naši” (mutanti iste organizacije, prim. aut.) usmereno na nasilno rušenje ustavnog poretka, kršenje zajemčenih ljudskih ili manjinskih prava ili izazivanje rasne, nacionalne i verske mržnje”. Sud je tada konstatovao i da se u demokratskom društvu za zabranom poseže jedino tada kad je ona nužna mera.

I ranije je bilo sličnih plakata-poternica, grafita, pretnji, ali ne i, smatra srbijansko pravosuđe, “kršenje zajemčenih ljudskih ili manjinskih prava”. Kad je prošle godine spisak sličan aprilskom, osvanuo na zidovima u Beogradu i drugim gradovima, reagovali su samo *saborci* viđenih za odstrel; ombudsman Saša Janković najpre je rekao da organizacijama kakva je Pokret Naši “ne bi trebalo poklanjati mnogo medijskog prostora”, potom, sa milenijumskim zakašnjenjem, izrazio ozbiljnu zabrinutost, ali i pozvao ekstremiste da svoje optužbe na račun medija i nevladinih organizacija, dokumentuju. Tek, zvanična Srbija nije ozbiljno upozorila sve ekstremiste da će i pretnja nasrtajem na temeljno ljudsko pravo, na život, biti najstrože kažnjena. Naprotiv, i aprilsko izživljavanje *Naših* u prisustvu vlasti iz državnog establišmenta komentarisala je jedino

poverenica za zaštitu ravnopravnosti Nevena Petrušić koja je plakate osudila, zatražila hitnu reakciju nadležnih i konstatovala da su “ovakve pojave izuzetno opasne jer ugrožavaju temelje ustavnog poretka i osnovna ljudska prava”.

Diskriminacija i progon

RTV B92 dopunila je svoju ranije podnetu krivičnu prijavu protiv Pokreta Naši. “U pitanju je krivično delo rasna i druga diskriminacija, st. 2 koji predviđa proganjanje organizacija ili pojedinaca zbog njihovog zalaganja za ravnopravnost ljudi. Za sada je predmet u Višem javnom tužilaštvu”, saopštio je advokatski tim B92.

Lider Demokratske stranke (DS) Dragan Đilas, Liberalnodemokratska partija (LDP) i Liga socijaldemokrata Vojvodine (LSV), kao i nevladina organizacija Labris, osudili su pretnje Naših i zatražili hitnu reakciju državnih organa. Đilas se oglasio na Tviteru, konstatujući da “država mora jasno da reaguje i sankcioniše sve koji prave spiskove nepodobnih, lepe plakate protiv NVO, medija i pojedinaca”, te da “treba zabraniti organizacije koje to rade”.

“Indikativno je da su se upravo oni koji su ranije stavljani na liste na odstrel ponovo našli na udaru ekstremističkih organizacija, uprkos tome što je LDP upozoravala na opasnost koja društvu pretila zbog toga i pozivala državu da takvoj praksi stane na put”, navodi se u reakciji LDP.

Njena je ocena da takve pojave ozbiljno dovode u pitanje stepen zaštite osnovnih ljudskih prava i sloboda u zemlji, kao i to da je reakcija državnih organa u takvim situacijama ranije izostala, “čime je dat novi impuls ekstremističkim snagama da nastave da stvaraju atmosferu linča u zemlji”.

“Zbog toga očekujemo da najnoviji incidenti što pre budu rasvetljeni i da država zaštiti ustavni

poredak i garantuje slobodu svakom pojedincu", navodi se u saopštenju LDP-a.

Oštro je reagovala i Liga socijaldemokrata Vojvodine koja je pozivala Ustavni sud i sve ostale nadležne institucije da po hitnom postupku zabrane rad SNP "Naši". LSV je podsetila da su Naši pravili "crne" spiskove, "određivali ko su patriote, a ko izdajnici i špijuni, pretili medijima, nevladinim organizacijama, pojedincima i palili zastavu Vojvodine".

Kako se navodi u saopštenju, Tužilaštvo i ministar pravde i predsednik Ustavnog suda su najavljivali da je moguće pokrenuti novi postupak za zabranu "ove organizacije ekstremista i huligana".

"Pošto se ništa nije dogodilo, održavali su performanse uprkos zabrani policije, upadali na tribine, poručivali da će 'ko kaže da je Kosovo nezavisno ostati bez glave', vređali mrtvog Zorana Đinđića, a njegov bulevar preimenovali u 'Bulevar Ratka Mladića', počeli kampanju protiv stranih banaka, a danas i nastavili sa plakatima mržnje i progona", navodi se u saopštenju.

Čekajući odstrel

LSV pita šta još treba da se dogodi i treba li da krenu u odstrel po spiskovima koje prave. "Ujedno, pozivamo medije da prestanu da SNP 'Naši' i slične organizacije nazivaju desničarskim, jer to nisu. Ovo su ekstremisti i huligani", zaključuje LSV u saopštenju.

U reagovanju organizacije za lezbejska ljudska prava Labris konstatuje se da "poruke na plakatima koji su se pojavili u mnogim gradovima širom Srbije, a kojima SNP 'Naši' traži zabranu rada medija i organizacija koje se uglavnom bave zaštitom ljudskih prava, ozbiljno dovode u pitanje kredibilitet Srbije kao pravne države i stepen zaštite osnovnih ljudskih prava i sloboda u zemlji". Labris ocenjuje i da je

"organizacija SNP 'Naši' još jača, opasnija i spremnija da bez straha širi mržnju prema svakome ko ne prihvata njeno jednoulmlje".

"Ovakvim aktivnostima nacionalističkih organizacija sa jedne strane i nereagovanjem vlasti sa druge strane, stvara se atmosfera linča i straha, a ćutanjem o ovim temama, vlast podržava i saučestvuje u aktima nasilja i diskriminacije. Ovo je pravi trenutak da Ustavni sud razmotri još jednom svoju odluku iz novembra 2012. godine kada, kako je ocenjeno, 'nije potvrđena osnovanost tvrdnje Republičkog tužilaštva da to udruženje ugrožava ustavni poredak'", naglašava se u saopštenju.

Naši su i na ova saopštenja reagovali u prepoznatljivom maniru pretnji, navodno krivičnim gonjenjem.

"Srpski narodni pokret Naši poručuje strankama DS, LDP i LSV, koje su se oglasile povodom naših najnovijih plakata 'Koga treba zabraniti?', da širenjem lažnih informacija o SNP NAŠI ne mogu izbeći krivičnu odgovornost za teška veleizdajnička krivična dela koja su počinili u proteklih desetak godina, te da im je pametnije da se spremaju za predstojeći proces veka u kojem će odgovarati za sva zlodela koja su počinila prema državi Srbiji, građanima Srbije i srpskom narodu", ističe se u saopštenju Naših.

Antisrpske organizacije sa prošlogodišnjeg plakata *Naših* su Fond za humanitarno pravo, Žene u crnom, Centar za kulturnu dekontaminaciju, JUKOM, Helsinški odbor za ljudska prava, Peščanik, Fondacija Egzit, Inicijativa mladih za ljudska prava, Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava, Autonomni ženski centar, Rekonstrukcija, ženski fond, Beogradski centar za ljudska prava, Inicijativa mladih za ljudska prava, Amnesti internešenal, Građanske inicijative, Kvirija Centar, Gej-Strejt Alijansa i Dokukino.

Olako odbijena zabrana

Nezvanično smo saznali da su inspektori beogradske policije razgovarali sa nekim aktivistkinjama i aktivistima ovih organizacija; ostaje, međutim, pitanje da li u policijskim istragama ima dovoljno materijala za Tužilaštvo, a potom, ako se zatraži zabrana Pokreta Naši, i za Ustavni sud Srbije. Obrzlažući, naime, prethodnu odluku iz novembra prošle godine, po kojoj ne treba "olako" posezati za zabranom, USS je izneo stanovište da je "meru zabrane moguće izreći tek kada se pouzdano utvrdi da

ŽRTVE RATOVA I TRANZICIJE

PIŠE: NATAŠA LAZOVIĆ

sve prethodno preduzete mere nadležnih državnih organa nisu sprečile kontinuirano delovanje udruženja i njegovih aktivnosti usmerenih na ostvarenje Ustavom zabranjenih ciljeva". Tada pretnje likvidacijom nisu bile dovoljne nepokolebljivim sudijama, koje su lupile šamar policiji i tužilaštvima, štiteći pravo ekstremista da se udružuju i mahnitaju. Šta bi za USS bilo dovoljno "kontinuirano" i "usmereno na ostvarenje Ustavom zabranjenih ciljeva" - možda svakodnevno razbijanje nezaštićenih i antisrpskih glava, ili nešto ozbiljnije iz ekstremističkog repertoara? Možda ćemo i čitati u nekom novom obrazloženju, ako predlog za zabranu ponovo dođe u ovaj sud.

Zabrana Pokreta Naši je svakako neophodna, kao izraz odlučnosti države da brine o životima građana i da se obračunava sa desnim ekstremizmom. Jedina dosadašnja zabrana je, međutim, potpuno nedelotvorna, jer pripadnici klerofašističke skupine Obraz se mogu, sa zastavama i u prepoznatljivim uniformama, jaknama i duksevima, videti na svim antievropskim skupovima. A njihov guru Mladen Obradović je nakon haških presuda hrvatskim generalima Gotovini i Markaču potpaljivao vaspitno zapuštene adolescente, preteći funkcionerima iz državnog vrha. Dan kasnije, obrazovci su učestvovali u protestnoj šetnji koju je predvodio ministar pravde Nikola Selaković.

Nema zabrane, ni spokojstva za obeležene. Nažalost, ni jedinstvenog stava građana da to što se nekome preta smrću nije dobro, nije civilizovano. Nema ni odgovora na pitanje zbog čega bi neko godinama morao da podnosi uvrede svakovrsnog bašibozluka, sluša i čita o sebi gnusne izmišljotine i gadarije, opasne etikete plaćenika i veleizdajnika. Premalo je građanki i građana koji žele i smeju da javno kažu kako *Naši* nisu njihovi.

Krupne društvene promene na svetskoj sceni, metaforično označene padom Berlinskog zida i „gvozdene zavese“, otvorile su mogućnosti za intenzivnu političku, ekonomsku, kulturnu i drugu saradnju između Istoka i Zapada i probudile nadu u stvaranje opštih društvenih uslova za poboljšanje kvaliteta života žitelja velikog broja zemalja Istočne Evrope. Nekako u isto vreme usvojena je i promovisana Konvencija UN o pravima deteta (1989), koja je snažno podstakla napore u pravcu unapređenja prava i blagostanja dece širom sveta. Ti novi društveno-politički uslovi i opredeljenja međunarodnih organizacija nisu na najbolji način iskorišćeni u svim zemljama Istočne Evrope.

U međuvremenu došlo je i do raspada bivše Jugoslavije. Konflikti su se izrodili u krvav rat sa ogromnim brojem žrtava i velikim razaranjima, uključujući razaranja kulturnih, religioznih i drugih civilizacijskih tekovina. Srbija je prošla kroz period dugotrajne društvene krize i socijalne dezorganizacije. Unutrašnja regresivna društveno-politička previranja i spoljašnja ekonomska blokada, kulturna izolacija i NATO bombardovanje doveli su do kolapsa ekonomskog sistema, raspada tradicionalnog sistema vrednosti, bujanja organizovanog kriminala, nasilja, netolerancije i drugih promena koje su kod građana stvarale osećaj nesigurnosti, neizvesnosti i beznadežnosti. Duboka i dugotrajna društvena kriza predstavljala je snažnu deprivaciju osnovnih razvojnih potreba i kompromitovanje razvoja zdravih potencijala i prosocijalnih formi ponašanja mladih. To je za posledicu imalo porast različitih formi devijantnog ponašanja i situacija u kojima se deca javljaju kao žrtve zanemarivanja, zlostavljanja i, otvoreno govoreći, socijalne dezorganizacije društva u Srbiji. Složene i intenzivirane potrebe dece i njihovih porodica suočene su sa umanjenim i iscrpenim mogućnostima društva da te potrebe valjano zadovolji, a usporavanje procesa demokratizacije i evropskih integracija neopravdano produžava agoniju i doprinosi daljoj viktimizaciji dece.

Zahtevi međunarodnih foruma i organizacija u odnosu na kvalitet društvene brige o deci stavljaju Srbiju pred zadatak da uradi mnogo više, da pooštri kriterijume koji prate narasle potrebe. To je ne samo ogroman i složen posao već i posao koji zahteva vreme. Mladi, međutim, nemaju vremena. Oni nemaju rezervnu mladost niti mogu da odlože svoj razvoj i odrastanje. Pomoć međunarodnih organizacija je stoga u ovom momentu od neprocenjivog značaja.

Srbija je potpisnik Konvencije UN o pravima deteta. Osim toga, radom UNICEF i Centra za prava deteta u Beogradu učinjeno je mnogo na promociji prava dece i razumevanju da, osim visokih profesionalnih standarda rad sa bilo kojom kategorijom dece mora da sledi i najviše etičke standarde. U policiji takođe postoje dobro razumevanje i visok stepen spremnosti da se etički standardi i prava dece koriste kao osnovni kriterijumi za zasnivanje i vrednovanje prakse. Potrebno je, međutim, podvući dve stvari. Prvo, biće potrebno dosta dobre volje, truda i upornosti da praksa policijskog rada u svim oblastima i na svim mestima bude i stvarno u punoj meri zasnovana na pravima deteta. Drugo, sami etički standardi i prava deteta su, kao i svaka

druga civilizacijska tekovina, progresivno razvojni, oni se stalno dograđuju, usavršavaju i izoštravaju. Drugačije rečeno, ovaj proces ima svoj početak, ali ne i kraj, pa će rad na usavršavanju policijskog postupanja u oblasti prava deteta još mnogo godina biti u fokusu pažnje.

Koncept „deca u kontaktu i/ili sukobu sa zakonom“ jasno i nedvosmisleno dete stavlja u centar pažnje, bilo da je dete žrtva ili kao učinilac krivičnog dela. To predstavlja krupan zaokret u odnosu na raniju politiku prevencije i suzbijanja maloletničke delinkvencije, bar u dva pravca. Prvo, pažnja javnosti, sistema maloletničkog pravosuđa, a time i policije preusmerava se sa maloletnih učinilaca krivičnih dela na širu kategoriju dece pod rizikom, čime karakter društvene (re)akcije dobija proaktivni, preventivni smisao. Drugo, policija će ubuduće više

raditi sa mlađom decom, sa decom žrtvama zlostavljanja i zanemarivanja, žrtvama porodičnog nasilja, decom koja su bila svedoci, odnosno koja su preživela raznovrsna traumatična iskustva itd. Biće potrebno dosta napora da se, osim organizacionih prilagođavanja policije (izdvajanje odseka, odeljenja i službi) ostvari viši nivo shvatanja nove uloge policije i da se pronađu i usvoje prikladnije metode rada sa kategorijama mladih sa kojima policija kod nas tradicionalno nije mnogo radila. Verujemo da će presudnu ulogu u tom pogledu odigrati viši sloj rukovodećeg osoblja u policiji, naročito ako rukovodioci budu policijski rad sa decom u kontaktu i/ili sukobu sa zakonom vrednovali podjednako kao i druge poslove policije, a ne kao „ženski posao“, „dečiju policiju“, i ako budu definisali primerenije kriterijume za vrednovanje neposrednih rezultata rada, ne oslanjajući se samo na sistem „recki“.

Koncept restorativne pravde, koji predstavlja širi okvir za sagledavanje, prevenciju i razrešavanje konflikata i problema na recipročnoj relaciji učinilac - žrtva -društvo, već je poslužio kao osnova za kritiku ranijeg sistema maloletničkog pravosuđa i koncipiranje novog Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica. Taj novi konceptualno-operativni model nastoji da problem tumači i rešava traganjem za najbržim, najjednostavnijim i najprirodnijim putevima uspostavljanja balansa između žrtve, učinioca i lokalne zajednice. Medijacija između žrtve i počinioca, splet „diverzionih šema“, odnosno mogućnosti da se dete kadgod je to moguće preusmeri u pravcu „alternativnih“ mera umesto da prati tok od dela, preko otkrivanja, krivične prijave, suda, do presude i sankcije, samo su mali isečak niza vrlo efikasnih mogućnosti koje nudi koncept restorativne pravde. Iako u novom zakonu nisu predviđene mogućnosti za tzv. policijske diverzione šeme, takve mogućnosti stoje na raspolaganju policiji u velikom broju zemalja sveta i verujemo da će se one u bliskoj budućnosti otvoriti i policiji za decu u Srbiji.

Najzad, veoma značajnu novinu predstavlja model policijskog rada u lokalnoj zajednici. Model sadrži jasan konceptualni okvir, strategiju, organizacione forme, način i metode rada kojima se nastoji da se uspostavi odnos bliskog partnerstva između policije i lokalne zajednice, što omogućava proaktivan (preventivni) rad policije organizovanjem lokalne zajednice. Pilot projekat, koji se u nekoliko mesta u Srbiji već izvodi sa uspehom, trebalo bi da otvori put široj primeni ovog novog modela, ali to zahteva duboke promene u organizaciji policije kao institucije, načina rukovođenja, odnosa prema javnosti itd. Nov koncept postupanja policije prema deci u sukobu sa zakonom, utemeljen na novom zakonu, pravima deteta, restorativnoj pravdi i drugim savremenim modelima, potpuno je kompatibilan sa modelom „Community policing“. Takav model je ujedno i izraz i akcelerator progresivnih promena u društvu i tražnja za usklađivanjem identiteta i uloge policije u društvu kakvo se stvara.

Ni maloletnička delinkvencija nije više kao što je nekad bila. Godine krize i socijalne dezorganizacije su, izgleda zauvek promenile fenomenološku sliku maloletničke delinkvencije u Srbiji. Nekoliko karakteristika koje su zahvatile maloletničku delinkvenciju tokom godina krize ostavile su trajne tragove na fenomenološkoj mapi maloletničke delinkvencije u Srbiji. Te karakteristike su, u najkraćem, sledeće:

- nasilništvo je najviše poraslo tokom godina krize, a najmanje opalo tokom godina tranzicije, pa je ostalo neka vrsta zaštitnog znaka maloletničke delinkvencije;
- pojava izuzetno teških slučajeva nasilja, koji nisu ranije bili karakteristični za maloletničku delinkvenciju;
- snažno vezivanje maloletničke delinkvencije sa kriminalitetom odraslih;
- rasplinjavanje maloletničke delinkvencije; „podmlađivanje“ – povećanje broja mlađih višestrukih učinilaca krivičnih dela, uključujući čak i decu mlađu od 10 godina, ali i zahvatanje starijih maloletnika za koje je izgledalo da su prošli adolescentsku krizu i da su se već dohvatili „druge obale“, odnosno faze maturacije;
- nepredvidivost – maloletnička delinkvencija nije više tako jednostavna, šablonizovana, pa nije ni predvidiva kao što je nekad bila.

Poremećaj ponašanja ili poremećaj u ponašanju jeste najkarakterističniji poremećaj kod dece u sukobu sa zakonom. Može, ali i ne mora da se ispolji vršenjem krivičnih dela ili prekršaja, dakle ne korespondira direktno i bez ostatka sa pravnom definicijom (kršenje pravnih normi). Poremećaj u ponašanju se može ispoljavati u različitim oblastima detetovog funkcionisanja, a što je veća razuđenost poremećaja u ponašanju, to će i napor da se on stavi pod kontrolu i prevaziđe biti složeniji.

Oblici ispoljavanja poremećaja u ponašanju

- Često kinji druge, pretili im, zastrašuje ih ili ih zlostavlja;
- u sukobu sa drugima koristi sredstva (motka, cigla, razbijena flaša, nož, pištolj i sl.) kojima im može naneti ozbiljne povrede;
- fizička okrutnost, svirepost prema ljudima;
- fizička okrutnost, svirepost prema životinjama;
- krađa (direktna) od žrtava (krađa, otimanje tašni, novčanika, iznuđivanje, razbojništvo);
- prinuda na seksualni odnos, seksualno zlostavljanje.

Uništavanje imovine

- Svesno podmetanje požara u nameri da se izazove ozbiljna šteta;
- svesno uništavanje tuđe imovine.

Krađe, obmane, prevare

- Provala u tuđi stan, zgradu ili automobil;
- često se služi lažima radi postizanja lične dobiti, usluga ili
- izbegavanja odgovornosti, odnosno obaveza;
- krađa stvari bez direktnog kontakta sa žrtvom (krađa u prodavnicama, ali bez provala, falsifikovanje i sl.).

Ozbiljno kršenje normi i pravila

- Često ostajanje noću napolju i pored izričitih roditeljskih zabrana, u uzrastu pre 13. godine;
- bežanje od kuće (najmanje dva puta) sa ostajanjem van nje i preko noći,
- ili jednom, ali sa dužim boravkom van kuće;
- često odsustvovanje iz škole; problemi odsustvovanja iz škole u uzrastu pre 13. godine.

Uobičajeni problemi koji prate poremećaje u ponašanju

- Rana, ekscesivna, promiskuitetna seksualna iskustva;
- pušenje, zloupotreba alkoholnih pića, „duvanje lepka“, zloupotreba opojnih droga;

- neobraćanje pažnje na prava, dobrobit i osećanja drugih ili potpuno odsustvo brige o tome;
- nizak nivo tolerancije na frustracije, iritabilnost, nemarnost;
- osećanje nesigurnosti i nizak nivo samopoštovanja, iako nastoji da deluje snažno i tvrdokorno, odnosno da ostavi utisak „žestokog momka“;
- zbog često prisutne impulsivnosti, hiperaktivnosti i nepažljivosti,
- sklon je širokoj skali nemarnog i rizičnog ponašanja;
- opšte intelektualne sposobnosti, naročito verbalne, kao i uspeh i ponašanje u školi, obično su ispod proseka za njegovu uzrasnu grupu;
- anksioznost i depresija su takođe često prisutne, što ukazuje na prisustvo nekih drugih, dubljih poremećaja;
- suicidalne ideje i/ili pokušaji suicida, kao i broj izvršenih suicida (procenat izvršenih suicida, u odnosu na broj pokušaja, kod ove grupe mladih je veći nego kod prosečne populacije - „Maloletni prestupnici i žrtve u 2006. god.“, Nacionalni centar za maloletničko pravosuđe i prevenciju delinkvencije, SAD);
- najčešći porodični i faktori okruženja rizika: roditeljsko odbacivanje ili zanemarivanje, česte promene staraoca i/ili životnog ambijenta, nedosledni vaspitni stilovi, surovo kažnjavanje i „disciplinovanje“, fizičko i/ili seksualno zlostavljanje, porodična psihopatologija i sl;
- poremećaj u ponašanju značajno remeti funkcionisanje i postignuća u školi, profesionalnom obrazovanju i društvu.

Policija nastoji da jasno stavi do znanja društvu čiji je sastavni deo i međunarodnoj zajednici da se rad policije u ovoj zemlji ne temelji samo na zakonskim odredbama već i na visokim etičkim principima i standardima i da će u skladu sa tim vršiti svoju dužnost.

(Pojedini podaci uzeti iz: „DECA I POLICIJA“-Psihološki i etički aspekti uspostavljanja odnosa poverenja i saradnje između policije i dece u kontaktu i /ili sukobu sa zakonom. Izdavač: UNICEF Srbija, Za izdavača: Judita Reichenberg)

POGUBNE POSLEDICE REFORME

PIŠE: DRAGOLJUB TODORVIĆ

Velika Jugoslavija bila je jedna od najlepših i najuzbudljivijih država u Evropi. Bez obzira na komunističku vlast, rigidni jednopartijski i totalitarni režim i autokratsku vladavinu Josipa Broza, Jugoslavija je funkcionisala kao jedinstven sklad različitih naroda, vera, kultura, jezika, običaja, mentaliteta, pa čak i u okolnostima ograničenog političkog pluralizma (koji se ogledao u fenomenu peticijske, javnih tribina, pojedinih književnih, naučnih i omladinskih novina i časopisa, pozorišnih predstava, filmova, knjiga itd). Iako je bio privržen Rusima i državi sovjeta, iako je bio boljševik par ekselans, Tito je smogao snage da 1948. godine Staljinu kaže - NE i da se okrene Zapadu i, posebno Americi.

Po oceni Titovog biografa Vladimira Dedijera, Tito je u svom životu imao značajna iskustva na osnovu kojih je mogao da se približi Zapadu, da ga razume i sa njim sarađuje. Dedijer piše:

„Tito je bio čovek katoličke kulture... Očigledno da Tito nije bio religiozan čovek, ali je bio tolerantan prema verskim opredeljenjima ljudi u sredini u kojoj je živeo... Osim toga, u socijalnoj psihologiji masa u zemljama u kojima je katolička crkva bila i još uvek jeste vladajuća razvili su se i određeni društveni, pa i narodni običaji. Dok ispisujem ove redove 1. novembra 1982. u Beogradu, razmišljam o stotinama svojih drugova revolucionara u Sloveniji koji na današnji dan - nekada Svih svetih, a sada mrtvih - stavljaju cveće i pale sveće na grobove svojih bliskih.

Prema tome, u Cankarevom smislu biti čovek katoličke kulture ne znači ni religioznost, ni pripadnost katoličkoj crkvi kao instituciji. To je pre svega odraz određene socijalne psihologije sredine u kojoj se živi...

Velika je Titova prednost što je kao mlad radnik obišao Evropu, bio član sindikata i socijaldemokratske partije, naučio da slobodno diskutuje. Na tim svojim putovanjima po Sloveniji, Češkoj, Bavarskoj, Ruru, Tito je video šta na delu znači radnička solidarnost i demokratija u građanskim institucijama ...”

Dakle, posle raskida sa Rusima, Tito je mogao da se priključi Zapadu, jer je poznao njegove političke i društvene mehanizme; njegove vrednosti i prioritete što sa srpskim političarima u posttitovskom periodu nije bio slučaj. Oni su od prijateljskog i Srbi- ma naklonjenog zapadnog sveta stvorili najvećeg neprijatelja.

Titova pragmatična politika, bez obzira na komunistički režim doprinela je da Jugoslavija bude otvorena zemlja i prema Zapadu i prema Istoku kao i prema tzv. trećem svetu Afrike, Azije i Latinske Amerike.

Veliki jugoslovenski pisac, Mirko Kovač koji nije bio komunistički gaulajter, već je naprotiv, bio izložen raznovrsnim političkim diskvalifikacijama, cenzuri i zabranama, u jednom intervjuu kaže:

"Nemam ništa protiv da se ljudi menjaju, pa čak i da okreću čurak naopako samo da ne kukaju da im je u komunizmu bilo teško i nepodnošljivo. Politika je jedna dimenzija života. Kundera je o tome lepo pisao. Komunizam je bio naše istorijsko razdoblje, imao je boljih strana od ovoga što je danas. A imao je i mnogo loših stvari, jer je komunizam zapravo izgradio tip ljigavca koji se danas snalazi bolje od poštenih iz toga vremena".

Tačna je konstatacija gospodina Kovača, da je komunizam imao boljih strana od ovoga što je danas. U mnogim segmentima političkog, društvenog i kulturnog života bilo je bolje nego sada.

Jedna od najvažnijih razlika između demokratskih država i totalitarnih režima iz bivšeg sovjetskog lagersa tiče se pravne države, vladavine prava i podele vlasti na zakonodavnu, izvršnu i sudsku. Posebno je za funkcionisanje demokratske države važno stanje u sudskoj grani vlasti i njena samostalnost i nezavisnost u odnosu na izvršnu vlast. Razmatrajući i upoređujući funkcionisanje pravosuđa u komunističkom režimu i sada, dolazi se do paradoksalnog zaključka da je komunističko pravosuđe bilo mnogo bolje, nezavisnije, kvalitetnije i efikasnije i da je u Jugoslaviji postojala vladavina prava, što danas nije slučaj.

Najbolji pokazatelj ostvarenja ljudskih prava u jednoj državi su njeni zakoni iz oblasti krivičnog prava: Krivični zakon (KZ) i Zakon o krivičnom postupku (ZKP). Oni moraju biti nepromenljivi (što znači da imaju tradiciju u višegodišnjoj primeni sa povremenim izmenama koje ga unapređuju ali uz očuvanje duha zakona), moraju biti precizni i jasni (svakom razumljivi sa ostavljanjem minimalnog

prostora za tumačenje), moraju garantovati pravnu sigurnost građanima, poštujući osnovna načela kao što su presumpcija nevinosti (da niko nije kriv dok se to pravosnažnom sudskom presudom ne dokaže), primena blažeg zakona, zabrana retroaktivne primene KZ, in dubio pro reo (u sumnji blaže za okrivljenog), nulum crimen sine lege, nula pena sine lege (nema zločina bez zakona, nema kazne bez zakona), reformatio in peius (zabrana strožeg kažnjavanja po osnovu sopstvene žalbe), dvostepenost sudskog postupka (posle koga se okrivljenom ne može izreći niti povećati kazna), ne bis in idem (ne mogu se voditi dva procesa povodom istog događaja), ne može se nikom suditi bez striktno sprovedene procedure predviđene procesnim zakonima pre svega ZKP koji isključuje primenu dokaza izvedenih suprotno pravilima ZKP, iznuđenih i pribavljenih na način koji ugrožava osnovna prava građana zagarantovana ustavom (tajno prisluškivanje, fizička prinuda, određivanje pritvora izvan zakonom predviđenih razloga itd).

U Titovo vreme KZ i ZKP imali su dugogodišnju tradiciju primene i samo su isključivo radi poboljšanja zakonskog teksta povremeno menjani ili dopunjavani pojedini članovi. ZKP iz 1977. godine bio je izvanredan i apsolutno i potpuno garantovao ljudska prava po najvišim međunarodnim standardima. U posttitovskom periodu KZ i ZKP menjaju se svakih šest meseci, tako da pravna sigurnost u Srbiji hic et nunc ne postoji. Ni najbolje sudije ni advokati ne znaju koje zakonske odredbe važe i koje se primenjuju. Pravni kaos i galimatijas u oblasti krivičnog prava u ovom trenutku u Srbiji u značajnoj meri utiču na ravnopravnost stranaka i nepristrasnost sudija u krivičnom postupku.

Trenutno stanje u devastiranom, razorenom i moglo bi se reći potpuno uništenom srpskom pravosuđu ilustrovaćemo sa više primera:

1. Osnovni uslov za zakonito, samostalno i nepristrasno sudovanje je da je sud redovan, stalan i odvojen od izvršne grane vlasti. Ni u jednoj državi u Evropi, izuzev u Italiji ne postoji specijalni sud, osim u Srbiji. Italija je izuzetak zbog višegodišnjeg delovanja moćne mafije koja ugrožava živote građana i sam opstanak i funkcionisanje države (inače u Italiji specijalni sud trenutno ima samo šest predmeta i ne sudi za privredni kriminal i zloupotrebu službenog položaja). U Srbiji deluje posebno odeljenje za organizovani kriminal u okviru Višeg suda u Beogradu, iako u Srbiji ne

postoji mafija. Reč je o specijalnom sudu par ekse-lans. Ne postoje kriterijumi na osnovu kojih se određuje šta je organizovani kriminal, a šta obični, standardni ili klasični kriminal. Potpuno volun-taristički u pojedinim predmetima klasičnog i, moglo bi se reći, banalnog kriminala zasniva se nadležnost specijalnog suda.

2. Radi ostvarenja potpune pravičnosti i objektivnosti suđenja u svetu važi pravilo da svaki sudija redovnog suda može da sudi svaki predmet iz nadležnosti tog suda. Reč je o principu slučajnog, prirodnog ili nezavisnog sudije. Raspoređivanje predmeta sudijama vrši se po unapred utvrđenom redosledu (najčešće po rednom broju), po nekom šablonu ili šemi. Svrha ovakvog rasporeda je da se izbegne specijalni sudija za specijalnog okrivljenog, koji odgovara za specijalno krivično delo, jer to unapred dovodi u pitanje nepristrasnost takvog sudije. U Srbiji, ne samo što postoje specijalne sudije nego i specijalni sudovi. To ozbiljno dovodi u pitanje samostalnost takvog suda u odnosu na politički faktor.

3. U Srbiji u istom sudu - Višem sudu u Beogradu važe dva, u bitnim pitanjima potpuno različita procesna zakona. Oni ne samo da se razlikuju u pojedinim odredbama već pripadaju različitim pravnim sistemima. U Višem sudu koji postupava u predmetima klasičnog kriminala važi kontinentalno pravo, a u posebnom odeljenju za organizovani kriminal istog suda važi anglosaksonsko pravo. To je nonsens, apsurd, to se nikada i nigde nije desilo, to je podatak za Riplija, Ginisa i za pisce negativnih utopija.

4. U Jugoslaviji se osim kazne za izvršeno krivično delo izricala i mera oduzimanja protivpravne imovinske koristi stečene krivičnim delom. Izricanje te mere postajalo je pravosnažno istovremeno kad i presuda za izvršenje dela. Sad se imovina osumnjičenog oduzima otvaranjem istrage, a predmet oduzimanja je sva imovina, a ne samo protivpravno prisvojena (imovina stečena nasleđem, imovina - vlasništvo članova porodice, regularno stečena imovina itd). Imovina se oduzima pre početka suđenja, izricanja presude i pre pravosnažnosti i odmah se otuđuje. To neodoljivo podseća na parabolu čuvenog engleskog pisca Luisa Kerola u kultnoj knjizi "Alisa u zemlji čuda" po kojoj se prvo donosi presuda pa onda počinje suđenje.

5. Po ZKP bivše SFRJ, iskazi okrivljenih i svedoka dati u policiji nisu se mogli koristiti u

sudskom postupku. Izdvajani su iz spisa predmeta i posebno kovertirani. Ta odredba se primenivala zbog toga što iskazi u policiji nisu uzimani u skladu sa ZKP. Sad se ti iskazi iz policije, ne samo koriste već predstavljaju glavni dokaz u krivičnom postupku. Saslušanja u policiji se i dalje ne obavljaju po ZKP, jer prisustvo branioca je samo formalno, odvijaju se u prostorijama policije, zapisnik se ne diktira glasno, obavljaju ga više islednika i bez zapisničara, pošto sami islednici unose izjave u kompjuter. Bez obzira što suštinska razlika između ranijih i sadašnjih policijskih zapisnika ne postoji, sada su ti policijski zapisnici krucijalni dokaz na sudu.

6. Po ZKP bivše SFRJ u sudskom postupku nije bilo dozvoljeno izvođenje dokaza preslušavanjem audio snimaka tajno snimljenih telefonskih razgovora okrivljenih sa svedocima i drugim licima koji su snimljeni bez znanja okrivljenog da se njegovi razgovori snimaju. Sad su to u mnogim predmetima jedini dokazi na osnovu kojih se izriču visoke zatvorske kazne. To svakodnevno preslušavanje tajno snimljenih telefonskih razgovora po sudnicama specijalnog suda deluje nestvarno, orvelovski i podseća na montirane sudske procese u staljinizmu. To je zalaženje u najintimniju i najprivatniju sferu. Bez privatnosti čovek gubi svojstva ljudskog bića. Kad bi znao da se snima, svako bi se uzdržao, a sveto je pravo čoveka na uzdržanost.

7. Mera pritvora je jedna od mnogih koja se izuzetno primenjuje radi nesmetanog vođenja krivičnog postupka i u ZKP su vrlo precizno i jasno određeni razlozi za njegovo određivanje. U bivšoj državi pritvor se određivao zaista izuzetno i to kada su ispunjeni uslovi iz ZKP. Trajao je koliko je neophodno i mnogo kraće nego sad. U postkomunističkom dobu, posebno otkako su ustanovljeni specijalni sudovi, pritvor je postao obavezan. Svim

okrivljenima pred specijalnim sudom, po pravilu se određuje pritvor, a ako je reč o grupi od 10 do 20 okrivljenih, na slobodu se puštaju 2-3 periferna aktera. Jedini prema kome nije određen pritvor na početku istrage pred specijalnim sudom bio je bivši ministar Oliver Dulić, što je izazvalo revolt policajaca koji su pretili štrajkom i bili primljeni kod najviših vladinih funkcionera. To ukazuje na to da je pritvor svojevrsan pritisak na okrivljenog da prizna. S obzirom da pritvor u pojedinim slučajevima traje po 2-3 godine i više, ima sva obeležja kazne, a ne obezbeđenja prisustva okrivljenog.

8. U leto prošle godine kolegijum krivičnog odeljenja Vrhovnog kasacionog suda zauzeo je stav da se zakon restriktivno tumači na štetu okrivljenog. Tako nešto bilo je nezamislivo za jugoslovenske sudove. Nikome nije padalo na pamet ni da predloži takav stav, a kamoli da ga formuliše i usvoji.

9. Stalno se među pravnicima u medijima, u skupštinama i u najširem javnom mnjenju vodi kampanja u cilju pooštavanja kazni za mnoga dela, za uvođenje novih i novih krivičnih dela, za proširenje elemenata postojećih krivičnih dela. Traži se da se za pojedina krivična dela ukine zastarelost. Zastarelost krivičnog gonjenja je izuzetno važan institut krivičnog prava i predstavlja reper na osnovu koga se ceni stepen demokratske pravde, poštovanja ljudskih prava i postojanja vladavine prava u jednoj državi. Kada je reč o tako značajnim promenama kao što je uvođenje novih krivičnih dela, dodavanje novih elemenata postojećim delima, ukidanje zastarelosti, Titovi pisci zakona su bili vrlo oprezni i obraćali su se javnosti tek posle opsežnih analiza i tumačenja (komparativnih, logičkih, jezičkih, sistematskih, teleoloških, istorijskih i drugih) sa preciznim i jasnim objašnjenjima.

Sad se preko medija javljaju pravници sa manjkom znanja i viškom represivnosti, tružu javnost i stvaraju atmosferu koju najbolje opisuje stih poznatog pesnika:

„Sam se ljudski život sa zakonom kosi“.

10. Postoji čitav niz novih zakonskih rešenja u zakonima iz krivične oblasti koja se nisu mogla ni zamisliti u ranijem periodu kao što su uvođenje svedoka saradnika, prikrivenog istraživača, što je sve direktno suprotno osnovnim načelima i duhu zakona iz krivičnog prava.

Katastrofalnom stanju u srpskom pravosuđu, njegovoj eroziji i gotovo potpunoj propasti najviše je doprinela takozvana "reforma" pravosuđa iz decembra 2009. godine. Potpuno neočekivano i neobjašnjivo izvršen je državni udar i nelegalno uzurpirana jedna grana vlasti - sudska. Potpuno su u pravu sadašnji ministar pravde, državni sekretar i predsednik Zakonodavnog odbora Skupštine kad govore o krivici izvođača te "reformе" i teškim posledicama koje je ona izazvala. Rezultati tog puča (to se može nazvati i bahatim, samovoljnim i ciničnim bezakonjem) koji je izvela nekolicina ljudi na funkcijama u pravosuđu su:

- ukidanje velikog broja sudova širom Srbije i čak četiri suda u Beogradu, iako su svi beogradski sudovi bili enormno opterećeni. Ukinuti su sudovi koji postoje 150 godina, sudovi u gradovima sa apsolutno većinskim stanovništvom nacionalnih manjina koje govore drugim jezikom, sudovi u gradovima koji su od suda koji nije ukinut (i koji je za njih nadležan) udaljeni više od 100 kilometara, sudovi koji su imali značajan broj predmeta i kao takvi morali su opstati;
- iako je ustavom zagarantovana stalnost sudijske funkcije koja može prestati samo smrću, penzionisanjem, osudom za krivično delo i disciplinskom kaznom raspisan je opšti izbor sudija;
- kreatori "reformе" su taj opšti izbor pravdali navodnim zahtevom Venecijanske komisije. Nakon majske smene vlasti, objavljeno je da je Venecijanska komisija saopštila da nije tražila sprovođenje opšteg izbora;
- razrešeno je oko hiljadu sudija i tužilaca bez ikakvog pismenog obrazloženja. Na njihovo insistiranje dostavljana su tipska obraloženja za sve sa ista tri razloga za razrešenje: nestručnost, neosposobljenost i nedostojnost. Ni jednom rečju nije objašnjeno u čemu se, u svakom pojedinom

slučaju oglada nestručnost, neosposobljenost i nedostojnost i kakvi su dokazi da je reč o tim kvalifikacijama. Ovakav način obračuna sa ljudima može se uporediti samo sa upućivanjem u logor na Goli otok posle 1948. godine, bez suđenja, bez sudske odluke i bez naznačenja visine kazne;

- posle prigovora sudija vraćeno je na posao samo njih oko 100. U Visokom savetu sudstva (VSS) najviše je vraćeno na posao onih sudija čije je prigovore referisao član VSS Jakšić. Zbog toga je imao velike probleme, čak je bio i uhapšen i organizovan mu je montiran sudski proces;
- u toku razmatranja prigovora razrešenih sudija, na članstvo u VSS dao je ostavku član VSS Lukić i javno objasnio da je podnosi zbog političkih pritisaka usmerenih na odbijanje prigovora;
- sprovednici "reformne" su stalno tvrdili da postupaju po uputstvima međunarodne zajednice, EU, Saveta Evrope, Evropske komisije... Kad se predsednica Društva sudija Srbije obratila Evropskoj komisiji i kad joj je predsednik Hoze Manuel Baroso odgovorio da oni ne utiču, niti podržavaju reformatore, optužili su je da laže i falsifikuje pismo Evropske komisije. Predsednica je bila prinuđena da u Politici objavi fotokopiju originalnog potpisa Hoze Manuela Barosa;
- devedeset posto sudija - supruga advokata razrešeno je zbog toga što su udate za advokate. Time je diskvalifikovana jedna stara i ugledna profesija. Advokatsko zanimanje je naročito poštovano, cenjeno i ugledno na Zapadu posebno u SAD. Veliki broj američkih advokata bio je biran za predsednike, podpredsednike i državne sekretare SAD, počev od Ričarda Niksona, braće Džon Fostera i Alana Dalsa do gospođe Hilari Klinton. U Srbiji naši mali i vajni "reformatori" sudiju udatu za advokata tretiraju kao da je udata za kriminalca;
- za više tužioce širom Srbije nije izabran nijedan tužilac koji stanuje u gradu gde je izabran. Tako je, primera radi, tužilac iz Smedereva postavljen za tužioca u Negotinu, tužilac iz Požege za tužioca u Valjevu, tužilac iz Beograda za tužioca u Pančevu, tužilac iz Beograda, za tužioca u Smederevu itd. Dakle, na važnu i visoku funkciju višeg tužioca postavljaju se ljudi za koje se unapred sumnja da bi kao tužioci u svom mestu bili podložni kriminalu, što znači da oni ne uživaju

poverenje. Tu se postavlja i pitanje velikih troškova svakodnevnog prevoza sudija i tužilaca iz mesta stanovanja u mesto u kome rade.

Jednostavno ne postoji ni jedan segment "reformne" koji nije prouzrokovao ogromnu štetu. Majskom promenom vlasti "reformatori" su provaljeni, raskrinkani, sve sudije i tužioci su vraćeni na posao, većina ukinutih sudova biće aktivirana i ponovo uključena u mrežu sudova u Srbiji. Glavnim protagonistama "reformne" biće utvrđena krivica.

Glavni krivci za veliku štetu i teške posledice koje su nastale za srpsko pravosuđe od 1992, do majskih izbora 2012. godine su vodeći ljudi srpskog pravosuđa i oni koji su pisali zakone u poslednjih 20 godina koji su se pokazali depimirajuće nedoraslim poslu koji im je poveren i koga su obavljali (sintagma „depimirajuće nedoraslim“ je Teofila Pančića, koju je on plasirao drugim povodom u drugačijem kontekstu i u vezi sa drugim ličnošću).

Kao svojevrsni post scriptum ukazujemo na jedinu svetlu tačku u srpskom pravosuđu u poslednjih 20 godina, kao oazu u pustinji, kao sistem u haosu - na Tužilaštvo za ratne zločine i Sud za ratne zločine. Za razliku od Specijalnog suda za organizovani kriminal i tužioca za organizovani kriminal, Tužilaštvo i Sud za ratne zločine su legitimni i legalni organi kao što je legitiman i legalan specijalni sud u Italiji. Specijalni sud u Italiji postoji, jer postoji organizovana, opasna i velika mafija. Tužilaštvo i sud za ratne zločine u Srbiji postoje, jer je u ratovima na prostorima bivše SFRJ poginulo više od 200.000 ljudi, jer su izvršeni stravični i monstruozi ratni zločini. Oni optužuju i sude samo za krivično delo ratnog zločina i kao takvi su organi sui generis, ad hoc formirani, kao što je formiran i funkcionise Međunarodni krivični sud za ratne zločine počinjene u bivšoj Jugoslaviji u Hagu.

Tužilaštvo i Sud za ratne zločine funkcionise u skladu sa međunarodnim standardima i

Ulaze već u desetu godinu rada. Sigurno će u budućnosti biti objavljena knjiga sa dokumentima ove dve pravosudne institucije koja će pokazati i iz koje će se videti da se Srbija bar u procesuiranju ratnih zločina na adekvatan, pravi i jedino ispravan način uključila u proces suočavanja sa ratnom prošlošću denacifikacije i pomirenja.

Cenzura - po zakonu

PIŠE: SINIŠA STANKOVIĆ*

(Specijalno za Povelju iz Skoplja)

U učmaloj makedonskoj svakodnevnici vlada zapanjujuća medijska tišina koju, batrgajući se pod čvrstim stiskom političkih cenzora, probijaju još samo dva-tri zvanična medija koji pokušavaju da opstanu u neregularnoj utakmici na medijskom tržištu na kome pravila održuje aktuelna vlast, kao i pojedini veb-portali na Internetu i aktivisti NVO-sektora na socijalnim mrežama i akcijama u većim gradovima... A aktuelna vlast i dalje pokušava da zaokruži projekat za disciplinovanje sedme sile i da novim kontroverznim zakonom, satera novinare u čošak, predviđajući i kazne za medije koji bi objavili vremensku prognozu, bez pozivanja na ovlaštenu instituciju

“Prema zakonima, pojedinci mogu da kritikuju Vladu javno ili privatno, ali postoje izveštaji koji ukazuju da Vlada pokušava da onemogći kritiku. Veoma je mali i ograničen broj nezavisnih mediskih glasova koji su bili aktivni i izražavali raznolikost stavova, bez restrikcija, generalno na Internetu. Mediji su i dalje podeljeni i po političkoj i po etničkoj liniji. Vlada je i dalje najveći oglašivač i favorizuje medije i novinare koje smatra prijateljskim. Deo novinara se žali da su bili prinuđeni da izveštavaju pozitivno o Vladi, jer bi u suprotnom - izgubili radna mesta... Vlada praktikuje finansijski pritisak, s ciljem da izveštavanje u medijima bude na liniji njene politike. Postoje izveštaji prema kojima Vlada pritiska medije i novinare da sprovede samocenzuru”, stoji u godišnjem izveštaju o ljudskim pravima i slobodama Stejt departmenata, u delu posvećenom Makedoniji.

Iako Vlada zvanično nije reagovala na dosad najoštrije kritike o stanju ljudskih prava i sloboda u Makedoniji, posebno u pogledu gušenja medijskih sloboda, Ambasada SAD je na novinarska pitanja o razlozima za oštre kritike, odgovorila saopštenjem, da izveštaj nije loš, već stanje koje se u njemu ocenjuje: *“Izveštaj o ljudskim pravima je sačinjen na osnovu činjenica i informacija koje se mogu potvrditi”,* i još dodaje da će *“SAD produžiti da rade kao partneri i prijatelji naroda ove zemlje u rešavanju izazova sa kojima se suočava”.* A narodu, i generalno, utihloj makedonskoj javnosti, će prijatelji i partneri

iz inostranstva itekako biti potrebni, ukoliko država želi da bude deo međunarodne zajednice. Strogo kontrolisani mediji, koji su na putu da budu kompletno zauzdani i novim, maltene orvelovskim zakonskim rešenjima koje aktuelna vlast VMRO-DPMNE i albanske Demokratske unije za integraciju pokušava da donese, bez javne rasprave i prave debate sa medijima, su samo pojačali višedecenijski manjak kritičke svesti i aktivizma pojedinaca ili grupa građana u Makedoniji. Ekonomski kolaps države u kojoj je nezaposlenost dostigla 33 procenta, dok eksguverner Narodne banke Petar Gođev i akademik

Abdulmenaf Bedžeti decidno izjavljuju da Makedonija srlja ka dezintegraciji na svim nivoma, da se ne sme produžiti sa sadašnjim tempom zaduživanja, jer se dovodi u pitanje kapacitet Makedonije da vraća dugove, (a nivo stranih investicija prošle godine je približno jednak sredstvima koja su od finansijski onemoćalih i zaduženih državljana Makedonije, bez obzira na nacionalne i religijske razlike, prisilno naplatili izvršitelji!) samo povećava strah običnih smrtnika. Posebno je na udaru nekadašnja srednja klasa koja izumire, kao i armija administrativaca i budžetskih korisnika (jer je država i dalje najveći poslodavac) koja živi u permanentnom strahu za голу egzistenciju. Ali, značajnu ulogu u letargiji makedonske javnosti, ima i konformizam u redovima intelektualne elite kojoj je bilo lako i jeftino prodati “dušu”.

Ako se izuzmu uvrede i verbalni napadi na predizbornim mitinzima, u Makedoniji, jednostavno ne postoji otvorena polemika ni o jednom pitanju. Predstavnici vlasti godinama izbegavaju tv duele sa političkim protivnicima, sa objašnjenjem da je nivo dijaloga opozicije nizak, premijer i ministri redovno gostuju samo u udarnim terminima u provladinim medijima, odbijajući intervju proopozicionih medija bez unapred dogovorenih pitanja. (Među novinarima u Makedoniji se još prepričava razgovor Nikole Gruevskog sa novinarkom RTVB-92, prilikom njene posete Skopju, koji je bio pravi debakl, a makedonsku javnosti je podsetio na

intervjue i u makedonskim medijima pre desetak godina, kada je to još bilo moguće) Pored finansijskog "kišobrana" nad delom nevladinih organizacija, i u Makedoniji dosad neviđenog političkog marketinga koji se sprovodi permanentnom kampanjom u pisanim i elektronskim medijima, za koju se nemilosrdno troše budžetska sredstva, u Makedoniji se teško razvija građanska kultura otvorenih i demokratskih medija i građanskog prava na izbor.

Posle nekoliko godina klizanja ka ambisu, Makedonija se strmoglavjuje u sve manje prikrivanu cenzuru vlasti, koju opozicija sve češće naziva i pokušajem uspostavljanja "diktature vladajućeg režima". Nakon ukidanja dnevnih listova Vreme i Špic i prve privatne tv stanice A1 (kao i neuspelog pokušaja njenog reaktiviranja kao TV A2), čij je vlasnik Velija Ramkovski osuđen na višegodišnju kaznu zatvora, i Media Print Makedonija, dotadašnja firma u vlasništvu WAZ, sa tri dnevna lista, štamparije i distributivne mreže, je prodana biznismenu bliskom vrhu makedonske vlasti, Orcetu Kamčevu. Kasnije je vlasnik 50 odsto akcija postao i beogradski biznismen Veselin Jevrosimović, makedonskoj javnosti poznat po tome što je njegova kompanija, prodala Vladi Makedonije personalne kompjutere u vrednosti od 15 miliona dolara. Posle brzo zataškano skandal sa ostavkom glavnog i odgovornog urednik lista Dnevnik, Zorana Andonovskog, kome je "nepoznati počinilac", ne obavestivši ga, u štampariji izbacio već prelomljeni tekst, u januaru je ugašen i dnevni list Dan, a mesec dana kasnije i nedeljnik Građanski.

A nakon prošlomesečne sumnive i još nerazjašnjene saobraćajne nesreće u kojoj je život izgubio novinar Nikola Mladenov, jedan od pokretača demokratskih promena u Makedoniji - tzv. "makedonskog proleća" s kraja osamdesetih i početka devedesetih godina, prestale su da izlaze i dve novine čiji je on bio vlasnik, nedeljnik i dnevni list Fokus. Najdugovečniji nedeljnik u Makedoniji je permanentno, 18 godina bio "opozicija" svim dosadašnjim vlastima (pokrenut je pod sloganom "*nedeljnik, spoljnog, a bogami i unutrašnjeg neprijatelja*"), često je stavove iz

tekstova morao da brani na sudu, a vlasnik Mladenov je isplatio i najveću odštetu u dosadašnjim sudskim procesima protiv novinara i medija. Trajljavo vođena istraga o saobraćajnoj nesreći, samo je produbila sumnje u javnosti, o uzrocima njegove pogibije. Zbog "visećih" tužbi, i problema sa distribucijom i prodajom (pojedini trgovinski lanci su zabranjivali prodaju Fokusa u njihovim prodavnicama!?), kao i sa obezbeđivanjem novih i produavanjem straih ugovora sa firmama koje bi se reklamirale u obe novine, porodica i deo zaposlenih, sad čine napor da obezbede sredstva za dalje izlaženje bar nedeljnika - u štampanom i u elektronskom izdanju... Tako je Makedonija ostala bez političkog nedeljnika na makedonskom jeziku, a svih pet dnevnih listova su manje ili više, pod kontrolom vladajuće VMRO-DPMNE - preko zakuropa reklamnog prostora, drugih biznisa koje njihovi vlasnici imaju sa državom, ili jednostavno, pod diktatom samocenzure novinara i pritisaka vlasnika, u strahu od drakonskih sudskih kazni.

Sa elektronskim medijima situacija je još drastičnija, jer Vlada nemilice troši novac na revitalizaciju i modernizaciju godinama umirućeg javnog servisa Makedonske televizije, koja se uprkos kadrovskim promenama i kupovine nove opreme (ili možda baš zbog toga) svela na "megafon" vlasti, na programima i na makedonskom i na albanskom jeziku. Slčnu uređivačku politiku imaju i televizije sa nacionalnom frekvencijom Sitel i Kanal 5, čiji prvi vlasnici su bili i poslanici iz redova VMRO-DPMNE i koalicionog partnera Socijalističke partije, a TV Alfa koja će, iznenadnom odlukom Saveta za radiodifuziju, najverovatnije dobiti frekvenciju ugašene TV A1, i koja je takođe u većinskoj vlasništvu firme sa Holandskih Antila, srpskog biznismena Jevrosimovića, najavljuje promenu koncepcije i prelazak sa informativnog na zabavni program. Pojedini mediji su već komentarisali da će promena koncepcije biti samo izgovor za raskidanje ugovora sa tridesetak "nepodobnih" novinara iz infomrativno-političkog sektora. Inače, i sama kupovina te televizije u junu prošle godine, je

bila sporna, jer je prema *Balkan Insightu*, firma *CNS Invest*, platila samo 150.000 eura, za 56 procenata akcija televizije, iako je prema makedonskim medijima, njena realna vrednost bila oko 2,5 miliona eura!

Kao da sve to nije bilo dovoljno, vlast i dalje ne reaguje na skandal koji se desio "crnog ponedeljka", 24 decembra, kada su novinari silom izbačeni sa skupštinske galerije, da ne bi izveštavali o akciji fizičkog izbacivanja opozicionih poslanika, zbog čega niko nije snosio ni političku, a kamoli krivičnu odgovornost. Prilikom treće ovogodišnje posete Skopju, evrokomesar Štefan File je tim povodom izjavio da je "velika sramota to što je konkretni napredak koji je učinjen dijalogom sa medijima, između Vlade i novinara, bio pod senkom nedavnih događaja. Od suštinskog je značaja da Vlada nastavi ovaj sa novinarima, da se novinari uključe u reforme na ovom polju, a to treba da se čini na transparentni i otvoren način". Ipak, nissta od toga.

Vlada, koja je najpre demantovala da postoji nacrt zakona o medijima, sad pokušava da "na juriš" donese novi, "oktroisani" zakon, što je izazvalo reakcije u javnosti, jer postoji bojazan da će se njime zaokružiti projekat o disciplinovanju medija i o normatizovanju dirigovanog novinarstva u Makedoniji. Iako je teško prihvatiti da etika u novinarstvu može biti posledica zakonskih rešenja koje kao zatvoreni koncept, bez debate, donosi država, Vlada VMRO-DPMNE i DUI, insistira na jedinstvenom zakonskom uokvirenju celog medijskog prostora i na sveobuhvatnom ograničavanju manevarskog prostora svima koji bezuslovno ne brane njene stavove. Novinari iz nekoliko redakcija, predstavnici novinarskog sindikata i većinskog Udruženja novinara Makedonije, su demontsrativno napustili salu u kojoj je ministar za informatičko društvo i administraciju Ivo Ivanovski hteo da održi prvu javnu raspravu o već sročenom Zakonu o medijima, jer je sam zakon pripreman na krajnje netransparantan način, i nijedna medijska organizacija nije bila konsultovana prilikom njegove pripreme. Iako su se, posle tog skandala u provladinim medijima pojavili naslovi da je "zakon fantastično dobar", Samostalni sindikat novinara i medijskih

radnika Makedonije, koji je još u decembru prošle godine tražio da bude uključen u proces pripreme zakona, saopštio je da neće učestvovati u neposrednoj debati s Vladom, a da će svoj stav o novom zakonu obelodaniti posle niza debata sa novinarima, čiji ishod, prema rečima predsednice SSNM. Tamare Čausidis će možda biti stav, da takav zakon nije ni potreban. Prema predsednici SSNM, najveći problem je osnivanje nove agencija za medije u koju bi se pretopio i aktuelni Savet za radiodifuziju. U intervjuu za portal Pres 24, Čausidis izjavljuje da je monstruozno da se sve predvidi u jednom zakonu i da se ingerencije nad celim medijskim prostorom stave u ruke jedne agencije: "Problem je što postoji više članova koji omogućavaju političko arbitriranje nad medijima. Zakon ne rešava problem već otvara vrata novim problemima". Ti problemi su, pre svega u tzv. Agenciji za medije i audiovizuelne medijske usluge, čije će članove birati skupštinska većina, na predlog Komisije za izbore i imenovanja i zajednice jedinica lokalne samopuprave, dok će samo jednog člana predlagati većinska novinarska asocijacija! Previđeno je i da članovi imaju devetgodišnji mandat i mesečnu nadoknadu od četiri prosečne plate!

I dok bi se i mogla lomiti koplja oko ideje zakonodavca da zabrani objavljivanje programskih sadržaja kojima se ugrožava nacionalna bezbednost, neverovatno zvuči član 4. Nacrta zakona, po kome sloboda medija može biti ograničena kad Agencija oceni da je to potrebno zbog "zaštite zdrvlja ili morala, ugleda i prava drugih" (iako postoji zakon o kleveti i uvredi - n.z.), zbog "sprečavanja otkrivanja poverljivih informacija, ili zbog "očuvanja autoriteta i nezavisnosti sudske vlasti"! I o svim tim "rastegljivim" i nedovoljno preciznim kategorijama bi trebalo da odlučuju izbranici skupštinske većine, koje predlažu i lokalne vlasti? Reakcije NVO-sektora i pojedinih novinara i medijskih radnika, da se ovakvim zakonom omogućava uvođenje Ustavom zabranjene cenzure, zasad nemaju zvanični demant ili reakciju vlasti. I, što je mnogo gore, nema ni šire reakcije makedonskog društva i intelektualne i političke elite. A, kada se zna da su u istraživanju eminentnog skopskog insitutta dobijeni i podaci poput onog, da se 58,6 odsto anketiranih sa visokim obrazovanjem slaže da je "cenzura dobra ako je praktikuju kompetentne ličnosti", možda, ta nemoć i muk, dobijaju svoje tužno opravdanje...

(* Autor je slobodni novinar)

DRAGOLJUB MIĆUNOVIĆ: „OTAC SRPSKE DEMOKRATIJE“

PIŠE: ZORAN JANIĆ

Mićunović i atentat na Đinđića

Postoji nešto zajedničko u biografijama članova "Hobotnice" koje obrađuje ova hronika, događaj koji baca jasno svetlo na njihovu ulogu u zbivanjima što su presudno uticali na život zemlje u periodu posle Miloševića. Naravno, reč je o atentatu na Zorana Đinđića i u tom svetlu bavićemo se, u okvirima ovog teksta združenim frontom retrogradnih snaga što je, oformivši se nakon 5. oktobra pod vidom svojevrsnog "političkog kišobrana", išao na eliminaciju premijera Đinđića po svaku cenu. U ovom slučaju, pažnju čitalaca nastojaćemo da usredsredimo, pre svega, na ulogu samog Mićunovića u danima neposredno uoči atentata. Stoga, odmah na početku, pred čitaoca iznosimo neke sudski veoma važne, a opet nedovoljno poznate činjenice vezane za delovanje ovog "oca srpske demokratije" u tom odsudnom periodu.

U svedočenju pred Specijalnim sudom (18. maj 2005. godine), Goran Petrović, nekadašnji šef DB Srbije, izjavio je da je „zbog podrške Vojislava Koštunice, vojske i pojedinih medija, kao i tajne podrške pojedinih lidera DOS, pobuna Jedinice za specijalne operacije u novembru 2001. godine uspela i na kraju rezultirala ubistvom premijera Zorana Đinđića“. Svedočeći dalje, Petrović je rekao da mu je u vreme pobune tadašnji komandant Žandarmerije Goran Radosavljević pokazao pismo podrške Žandarmerije pobuni JSO. „Pismo je pokazao meni i Sretenu Lukiću. Mi smo ga zgranuto pogledali, a on je rekao da su mu to pismo podrške izdiktirali lideri DOS Dragoljub Mićunović i Nebojša Čović“.

Petrovićevi navodi naknadno su potvrđeni šest godina kasnije u istom Specijalnom sudu, u okviru prekrivičnog postupka i proširene istrage za pobunu JSO po privatnoj tužbi porodice Đinđić, sada iz usta lidera LDP Čedomira Jovanovića. Na saslušanju

u novembru 2011, Jovanović je izjavio da su u vreme pobune pojedinci u Žandarmeriji napisali pismo podrške JSO i o tome obavestili Nebojšu Čovića i Dragoljuba Mićunovića, koji to nikome nisu preneli.

“Mislim da je Čović to svesno prečutao, siguran sam u to, a Mićunović tome nije pridavao nikakav značaj, prosto ga to nije interesovalo, to je njegova interpretacija“.¹

Ime Dragoljuba Mićunovića pominje se i u iskazu bivšeg šefa vladinog Biroa za komunikacije Vladimira Popovića pred Specijalnim sudom na suđenju za ubistvo Zorana Đinđića, u maju 2005. Popović tu pominje izvesne "političare koji su u to vreme kontaktirali pripadnike JSO" i s tim u vezi eksplicitno kaže: "Neki čak od članova DOS - Dragoljub Mićunović, ili Nebojša Čović ili Zoran Šami, ili već ne znam ko. Znači, zvali su ih i davali su im podršku u smislu "Istrajte u toj vašoj borbi", jer, zaboga, nisu oni, veliki deo njih, nije imao pojma da time podržava jednu kriminalnu organizaciju..."

Neposredno nakon atentata, u aprilu 2003, u jeku "Sablje", Mićunović je bio protiv privođenja Koštunice ("mislim da takav postupak ne bi dobro odjeknuo"), sa obrazloženjem da je pitanje odgovornosti Koštunice "pitanje istorijske odgovornosti, koja će na takav način i biti merena".² Nekoliko dana kasnije, izjavio je da je lično "protiv hajke bilo koje stranke" (misleći, naravno, na DSS) i kako je "nezadovoljan pretnjama koje predstavnici policije upućuju političkim ličnostima".³

1 E-novine, 10. novembar 2011, "Jovanović: DSS upletena u atentat na Đinđića"

2 Beta, 13. april 2003.

3 Beta, 17. april 2003.

Dakle, osim Nebojše Čovića, jednog od glavnih šefova "Hobotnice", ovde je i Mićunović koji s njim u društvu daje podršku pučistima i Koštunici.

Sukob Mićunović–Đinđić

Samo tri godine je bilo potrebno Đinđiću da preuzme rukovodstvo nad Demokratskom strankom (DS) iz ruku dotadašnjeg predsednika Dragoljuba Mićunovića. Ono što se ovde mora reći jeste da je sme na Mićunovića bila sasvim opravdana i krajnje principijelne prirode; smenjen je zbog nesposobnosti, hroničnog oklevanja i jalovosti, a nakon očite izdaje 1991, kad je pitanje obaranja Miloševića bilo potpuno otvoreno, a Mićunović, umesto da ide na obaranje diktatora, sve je sveo na pitanje tv-prenosa sednica Skupštine!

Kratko podsećanje na najranije dane DS: sastanak na kome je formiran Inicijativni odbor DS održan je u septembru 1989, u stanu Vojislava Koštunice. Pomenuti Odbor imao je 13 članova (Dragoljub Mićunović, Vojislav Koštunica, Borislav Pekić, Kosta Čavoški, Miodrag Perišić, Zoran Đinđić, Vladimir Gligorov...), dakle mahom nacionalističko-udbaška družina, sa izuzetkom Đinđića i nekolicine liberalnih, građanski orijentisanih intelektualaca koji su tu služili samo kao pokriće (Pekić, Gligorov), a zatekli su se greškom; *svojom greškom*, kako valja naglasiti, jer je obaveza intelektualaca da ne čine takve greške i da se ne pačaju u ono što ne spada u njihov domen. (Pekić će platiti punu cenu svoje nesmotrenosti vrlo brzo na izborima u Rakovici, gde će doživeti da ga pobeđi niko drugi do Vojislav Šešelj, nakon čega će se povući iz političkog života i preseliti u London).

Do Đinđićevog preuzimanja DS došlo je u junu 1994, u Novom Sadu, na vanrednoj Skupštini, kad dobija podršku većine članova DS. Tom prilikom Đinđić je pohvalio Mićunovića kao "jednog od osnivača stranke", ali to nije bilo dovoljno za povredenu sujetu "oca srpske demokratije"; napušta matičnu stranku u koju će ga, puno godina kasnije, vratiti sin njegovog bliskog prijatelja Ljubomira Tadića, Boris, instaliravši ga na položaj predsednika Političkog saveta DS. I na sledećoj Skupštini (maj 1997, održanoj u Centru "Sava") Đinđiću je potvrđeno mesto predsednika (od 697 za njega glasalo 647 članova). Bio je jedini kandidat, a potpredsednici su postali Slobodan Vuksanović i Zoran Živković. Vuksanović, kome je inače Mićunović ujak, pokušao je 2000. godine, u direktnom sučeljavanju

sa Đinđićem, da preuzme vođstvo stranke, ali je na izborima u februaru izgubio tesnom većinom: dobio je 485 delegatskih glasova, a Đinđić 605; i nećak se, dakle, proveo slično kao i svojevremeno njegov ujak. (Vuksanović kasnije osniva Narodnu demokratsku stranku, neuspešno se kandiduje za mesto gradonačelnika Beograda, da bi se njegova stranka potom sjedinila sa Koštuničinim Demokratskom strankom Srbije (DSS). Jedno vreme je bio ministar prosvete i sporta u Koštuničinoj vladi, a zatim se povlači iz politike. Legija mu, uoči atentata na Đinđića šalje pismo kompromitantne sadržine zbog koga je štampa špekulisala da bi mogao biti pozvan na sud; danas se Vuksanović predstavlja kao pesnik i esejista).

Zvanična biografija titovskog "disidenta"

Rođen 1930. u Toplici na jugu Srbije, Mićunović je najranije dane detinjstva proveo u Skoplju, odakle će, po izbijanju rata i u prvim danima okupacije, zajedno s porodicom preći u Merdare, kao izbeglica, gde će kasnije položiti niže razrede gimnazije. Sa nepunih 18 godina, kao gimnazijalac, biva uhapšen i po kratkom postupku, bez suđenja, deportovan na Goli otok; tamo je, zajedno sa ostalim logorašima, proveo 20 meseci kao politički zatvorenik. Po izlasku iz logora polaže maturu u Prokuplju i upisuje studije filozofije na Filozofskom fakultetu u Beogradu. Nakon što je diplomirao 1954. godine, na poziv svojih profesora i mentora Veljka Koraća i Mihaila Markovića prijavljuje se na konkurs za asistenta na Katedri za filozofiju, gde će, uprkos protivljenju Univerzitetskog partijskog komiteta, 1960, biti izabran za asistenta. Bio je aktivan u redakciji časopisa *Filozofija*, savetu časopisa *Praxis* i u odboru Korčulanske filozofske škole; ova poslednja predstavljala je egzotičnu turističku destinaciju (plaćenu) za umorne veterane i krstaše marksizma iz celog sveta, koji su tu dolazili da bi ugrejali svoje stare kosti na korčulanskom vrelom pesku, fotografisali se u kratkim šortsevima i, po programu, između plivanja i izležavanja na plaži, uz piće, uglavnom jalovo filozofski referisali o nečemu što ni njih niti ikog drugog davno više nije zanimalo. Kao jedan od vođa studentskih demonstracija 1968. godine ponovno je uhapšen, vlasti mu tom prilikom ne samo oduzimaju pasoš nego mu i stavljaju zabranu na mogućnost da predaje na univerzitetu i da objavljuje radove u Jugoslaviji. Nekoliko godina kasnije

(1975), zajedno sa grupom od sedam profesora sa Filozofskog fakulteta biva uklonjen sa Univerziteta.

Godine 1990, sa nekolicinom njemu sličnih "disidenata" pokreće Osnivačku skupštinu za formiranje Demokratske stranke - prve opozicione stranke u Srbiji. Na Osnivačkoj skupštini izabran je za predsednika Demokratske stranke, a reizabran je 1992. Ostavku na ovu funkciju podnosi 1994, kad ga je politički porazio Đinđić, preuzevši vođstvo i posao oko rukovođenja strankom na sebe. Nakon istupanja iz DS, Mićunović je formirao najpre Fond "Centar za demokratiju", a 1996, i novu političku partiju - Demokratski centar.

Od 1990, Mićunović je "večiti poslanik", što se može smatrati njegovim najvećim političkim uspehom i krunom njegovog društvenog angažmana. Lista njegovih poslaničkih mandata je imponantna i praktično beskrajna: delegat u Veću republika Savezne skupštine Jugoslavije, savezni poslanik na listi Demokratske stranke, član Veća građana Savezne skupštine, poslanik u Parlamentarnoj skupštini Saveta Evrope. Dužnost šefa poslaničke grupe DS obavljao je do decembra 2012, kad podnosi ostavku. Sad je predsednik Političkog saveta Demokratske stranke i član Predsedništva i Glavnog odbora DS, kao i nosilac najvišeg francuskog priznanja, ordena Legije časti. Pojedini novinari ne libe se čak ni da ga laskavo apostrofiraju kao "oca srpske demokratije."

Naličje ugledne biografije

Valjalo bi se možda vratiti u golootočke robijaške dane mladog gimnazijalca Mićunovića i tu potražiti prve nagoveštaje preobražaja u budućeg člana "Hobotnice" koji će poslušno ispunjavati naloge svojih pretpostavljenih, od brozovskih vremena, preko Miloševića do danas. O tim danima on ostavlja sledeće svedočanstvo: "*O Golom otoku se najčešće priča da je bio monstruozno mučilište, gde su ljudi jedni druge tukli, ubijali... To nije baš tako... Razgovarao sam sa Dobricom Ćosićem i Gajkom Nikolišem, koji su osuđivali teror na Golom otoku, ali ja sam ih uveravao da nije suštinski problem u tome, već u nečem drugom, što je njima promicalo*".¹ Dakako da nije moguće da Mićunoviću nije poznato kako je Dobrica Ćosić na Golom otoku bio u svojstvu isleditelja, a ne pisca, i to po ličnom Rankovićevom odobrenju, i kako se tamo, u belom odelu i sa slamnatim šeširom na glavi,

šetkao među osuđenicama koje su tucale kamen po nesnosnom suncu i argatovale, po kazni, do krajnjih granica ljudske izdržljivosti i dakako da se, sudeći po tolikim dostupnim svedočanstvima preživelih, za Goli otok nužno mora naglasiti kako *jeste* bio "monstruozno mučilište", dakle ono što Mićunović naknadno negira iz nekih svojih samonjemu znanih razloga.

U tom svetlu postaje i mnogo jasnija Mićunovićeva kompromitantna uloga tokom demonstracija od 9. marta 1991. U svojstvu pregovarača, noseći zahtev studenata za smenu Miloševića u džepu, pri susretu sa Miloševićem u hodniku Skupštine, ovaj će ga, u svom prepoznatljivom stilu, javno difamirati pitanjem: "Mićune, šta smo se dogovorili?" Nepune dve decenije nakon toga, osvrćući se na te događaje, Mićunović je, bez trunke stida, izjavio da su svi zahtevi studenata tada bili ispunjeni: "Smenjeni su urednici Televizije, pušteni iz zatvora uhapšeni, ostavku je podneo i ministar MUP Radmilo Bogdanović, postali su javni prenosni sednica..."² I priznaće čega se, takođe, u to vreme jako plašio: "Očekivao sam da će nas to veće pokupiti i po Pinočeovom scenariju sve odvesti na neki stadion..."³ Po njegovom mišljenju, tog 9. marta "nije moglo da se učini više osim da se, možda, izdejstvuje povoljniji zakon o informisanju" (sic!)⁴ Drugim rečima, ispunjeni su svi zahtevi osim onog glavnog: da Slobodan Milošević podnese neopozivu ostavku!

Uostalom, iako je DS od samog osnivanja zvanično bila opoziciona partija Slobodanu Miloševiću, upravo je Milošević kasnije dao nalog Mićunoviću da osnuje Demokratski centar, finansirajući rad te stranke ("nevladinog centra") preko Bogoljuba Karića i ustupajući mu obilato medijski prostor kako bi se što više napadao Đinđić - sve do atentata na Đinđića, a i nakon toga.

Francuski orden Legije časti

Početkom februara ove godine, na vest da je francuska vlada odlučila da orden Legije časti dodeli Dragoljubu Mićunoviću, jednom od osnivača DS, ne samo novinari nego i ovdašnja javnost i počasni laureat kao da su se našli u čudu. U svom prvom javnom istupu Mićunović je priznao novinarima kako "ne zna sa kojim obrazloženjem će mu odlikovanje

2 Večernje novosti, 8. mart 2008.

3 Isto.

4 Isto.

1 NIN, 20. juli 2000, "Zalazak sunca na Golom otoku".

biti uručeno", ali da se, generalno, orden Legije časti (u njegovom slučaju, u rangu oficira) "dodeljuje za širenje slobode i demokratije i radu na opštem dobru". Nakon prvobitnog šoka, javnost se trglala - probuđeni *onlajn* komentatori po portalima dnevnih listova brzo su se konsolidovali i osuli paljbu kako po Francuskoj, tako i po nesuđenom francuskom vitezu i oficiru časti Mićunoviću. Od mase negativnih komentara i gnevniha reakcija srditih čitalaca, sasutih po sedoj glavi prominentnog laureata, vredi izdvojiti sledeću noticu, čiji trezveni cinizam valjda najbolje sumira opšte raspoloženje: "Zasluzio je, svaka čast. Zbog svog rada i delovanja, uspeha koji ne bi bili mogući bez njega i njemu sličnih. Hvala mu, što je omogućio da živimo ovako dobro kako živimo i prosperiramo svakoga dana, i kao država i kao pojedinac." Više od toga nije ni potrebno: "Vox populi, vox Dei."

Poslovne, političke i druge veze

Prvi komentar srećnog laureata povodom najave da će mu biti dodeljen orden bio je kratak: "Ako dugo trajete na političkoj sceni a niste napravili nekakav skandal, normalno je da se, kad uđete u određene godine, to na neki način prizna". Pitanje je samo šta ko podrazumeva pod "skandalom" i s tim usko povezanim pojmom "skandaloznog". Možda bi se skandalom moglo nazvati i to kad neko s neobičnom upornošću godinama učestvuje u difamaciji premijera Đinđića, a kasnije, nakon atentata postaje jedan od protivnika istraživanja političke pozadine njegovog ubistva? Ili bi se skandalom moglo krstiti to što je, svojevremeno, "Gazda Jezda", uz priznanicu, dao našem uvaženom nosiocu Legije Hobotnice, tom "strpljivom graditelju demokratije", kako ga je nazvao francuski ambasador Denio, 100. 000 švajcarskih franaka na ruke?¹ Ako ne sve to, onda bi se možda pod pojam skandaloznog moglo podvesti dovođenje imena Dragoljuba Mićunovića u vezu sa izvesnim Mišom Omegom, ortakom Darka Šarića? Ili laureatovi zajednički ručkovi sa Mišom Bananom?

"Uvek ste bili i ostali odlučni opozicionar", rekao je ambasador Francuske pri dodeli visokog odličja, okružen visokim društvom isto takvih uzornih "opozicionara" (u rezidenciji francuske ambasade, kako javljaju novine, bili su prisutni i bivši predsednik Srbije Boris Tadić, bivši ministri

Dušan Petrović, Tomica Milosavljević i Nebojša Brađić, direktor RTS Aleksandar Tijanić i mnoge druge ugledne zvanice). A, šta je ako nije skandal i skandalozno kad štampa godinama zasipa javnost vestima kako je Mićunović najskuplji srpski poslanik, koji koristi rupe u zakonu kako bi primao i platu i penziju istovremeno i, naravno, uza sve to još i gomilao razne kojekakve funkcije? Dovoljno je pogledati novinske naslove: "Mićun najskuplji" (Troškovi Skupštine Srbije u 2009); "Primaju i platu i penziju" (januar 2012), gde stoji: "Državne platu i penziju istovremeno prima i Dragoljub Mićunović čija su ukupna mesečna primanja ..." Ili naslov iz 2010. godine: "Dragoljub Mićunović samo na službena putovanja u prvih šest meseci 2010, potrošio 586.412 dinara!"

Ne zna se pouzdano da li je to skandalozno, ali posao ovdašnjeg tužilaštva svakako bi bio da istraži bar jednu od sporne 24 privatizacije po zahtevu EU, a u koju je bio uključen "sedokosi Nestor srbijanske politike" Mićunović - prodaju bivše zgrade CK na Ušću.

Zgrada je, raznim mahinacijama, prodana za 10 miliona nemačkih maraka, uz obrazloženje da je taj objekat predviđen za rušenje. Ne samo da se to nije dogodilo, nego su vlasnici na tom zemljištu kasnije sazidali šoping mol i objavili planove za podizanje još jedne višespratnice, pri čemu vrednost lokacije danas dostiže milijardu eura; vlasnici su ovdašnji tajkuni, "kralj šećera" Miodrag Kostić i Petar Matić, sa kojima je Mićunović takođe često izlazio na ručak. Poslovna mahinacija izvedena je u vreme Tadićevog mandata, novinari su mu tada postavljali pitanje kako je moguće da baš Kostić, jedan od glavnih finansijera DS, bude umešan u taj unosan poslovni poduhvat na srbijanski način, ali ni Tadić ni njegovo tužilaštvo nisu odgovorili na to pitanje.

U osnovi periferan službenik "Hobotnice", jedan od onih sa najdužim stažom, takoreći časni veterani, na Mićunovića ne treba gledati previše ozbiljno, više kao na veliku anegdotu i nesporazum srpske demokratije. Komično dostojanstven i još komičnije tašt, sa naučnom bibliografijom od nekoliko knjiga, od kojih se izdvaja jedna tanka knjižica krajnje provokativnog naslova *Muški zločin i izvinjenje*, (2003), za koju u bibliografskim podacima stoji da ima samo 30 (i slovima: trideset!) stranica (čiji će sadržaj za pisca ovih redova, bojim se, zauvek ostati nepoznat) - kako na tu osobu gledati drugačije nego kao na svojevrsnu šalu, makar bila i "ocem srpske demokratije" i odlikovana francuskim ordenom Legije časti?

1 Izjava bivšeg generalnog konzula SRJ u Bariju.

Tri u jedan: o jednom, dva ili tri državna praznika...

PIŠE: SRĐAN MILOŠEVIĆ

*Istorija: to je smuti pa prospil
Gospod Ford, Vrli novi svet*

Moj prijatelju, veština je ova
koliko drevna, toliko i nova.
Vazda je čovek služio se time:
trime i jednim, i jednim i trime
zabludu mesto istine da slavi.
J. V. Gete, *Faust*

U Srbiji je 15. februar državni praznik. Obeležava se crkveni blagdan Sretenje,² početak Prvog srpskog ustanka, kao i donošenje prvog srpskog ustava. Ta tri događaja (Sretenje, ustanak i ustav) spojena su u svojevrsno prazničko trojstvo. Naime, u Zakonu o državnim i drugim praznicima piše: «*Državni praznik Republike Srbije jeste Sretenje – Dan državnosti Srbije*». Nakon ove, sa stanovišta striktnog poimanja sekularnosti, ponešto sporne formulacije sa početka Zakona, sledi i sekularno objašnjenje zašto je Sretenje državni praznik. To je, kako kaže zakonodavac, «*spomen na dan kada je na zboru u Orašcu 1804. godine dignut Prvi srpski ustanak i dan kada je u Kragujevcu 1835. godine izdat i zakletvom potvrđen prvi Ustav Knjaževstva (sic!) Srbije*». Ovo sekularno objašnjenje takođe je problematično i to iz više razloga. Pre svega, nikada nije postojalo nešto što se zvalo *Knjaževstvo Srbije*. Očigledno da je došlo do nevešte arhaizacije savremenog pojma, odnosno do spoja reči kneževina i onovremene reči knjažestvo

² Sretenje je praznik koji se slavi od sredine VI veka, a obeležava se kao uspomena na dan kad je pravedni **starac Simeon**, kome je bog obećao da neće umreti pre nego što bude video **Spasitelja**, sa svojom kćerkom **Anom** došao u hram, baš kad je čredu držao **Zaharija**, otac **Jovana Preteče**, pa je u hramu zatekao **Devicu Mariju** koja je dovela **svog sina Isusa**. Taj **susret** Simeona i Isusa praznuje se kao **Sretenje**. (Samo zlonamernim i pakosnim pojedincima nije jasno koliko je baš taj događaj važan u istoriji države Srbije i da zavređuje da se navede kao prvi u nizu praznika koji se proslavljaju).

u pseudoarhaični pojam – knjaževstvo. Trebalo je samo pročitati šta jasno i razgovetno piše na samom dokumentu – tj. Ustavu Knjaževstva Srbije iz 1835. godine. Međutim, dozvolimo da je samo reč o nespretnosti daktilografske službe i okrenimo se ozbiljnijim problemima.

Naime, činjenica je da je na Sretenje 2. februara 1804. godine (po „starom“, julijanskom kalendaru) počeo Prvi srpski ustanak. Činjenica je i da je 31 godinu kasnije, ponovo na Sretenje 2. februara 1835. godine započela rad skupština koja je tek narednog dana, 3. februara usvojila prvi ustav *Knjaževstva Srbije*, koji je tada «izdat i zakletvom potvrđen», kako aktuelni Zakon prenosi formulaciju preuzetu iz samog ustava iz 1835. godine. Dakle, ako se oko raznih interpretacija vezanih za značaj donošenja ovog ustava ne može postići saglasnost (što i nije neophodno), datumi ne bi smeli da budu sporni, naročito onda kad su dobro poznati. Ukratko, početak ustanka i donošenje prvog ustava jednostavno nisu bili istog datuma pa je pogrešno da se istog dana praznuju, tim pre što nisu ni u kakvoj međusobnoj vezi. Povezuje ih jedino, u vrlo širokom smislu praznik Sretenje: ustanak je počeo tog dana, a ustav je donet na skupštini koja je počela zasedanje na isti crkveni praznik tri decenije kasnije, dok je sam ustav «izdat i zakletvom potvrđen» sutradan, a ne na sam praznik Sretenje. Dakle, iako Zakon kaže da su se oba događaja odigrala na *Sretenje*, jasno je da je reč o dva, a ne o jednom datumu: 2. februar 1804. godine – kada je počeo ustanak i kad se, po julijanskom kalendaru slavi *Sretenje*, i 3. februar 1835. godine – dan kada je donet ustav i kad se slavi *Sveti Simeon Bogoprimec* i/ili *sveti mučenici Adrijan i Evula* i/ili *Sveti Jakov* i/ili *Sveti mučenik Vlasije Govedar*, neka čitalac izabere sam šta će da slavi (sve po julijanskom crkvenom kalendaru).

Ali ni tu nije kraj greškama zakonodavca. Odavde stvar tek počinje da bude komplikovana. Zakon objavljuje i sledeće: «Sretenje – Dan državnosti Srbije praznuje se 15. i 16. februara». (Ovo je odredba koja je izmenjena 2011. godine.) I zaista, najvažniji državni praznik zavređuje da se praznuje dva dana. I zaista, 15. februara, po gregorijanskom kalendaru, SPC praznuje svoj praznik, *Sretenje Gospodnje*, koji je po julijanskom kalendaru, za one koji se tog kalendara pridržavaju, kako smo videli, 2. februara. Tako je bilo 1804, tako je i sad. Ali, kakve to veze danas ima sa godišnjicom Prvog srpskog ustanka i donošenjem

prvog ustava, koji se obeležavaju po gregorijanskom kalendaru?

Cela zabuna nastala je upravo oko problema prevođenja datuma iz julijanskog u gregorijanski kalendar i očigledne ideološke potrebe da se po svaku cenu, pa i po cenu kršenja egzaktnih, istorijskih, matematičkih i kosmičkih činjenica, državni praznik veže za crkveni. Krenimo redom: *Sretenje* je nepokretni crkveni praznik i svake godine proslavlja se istog dana. SPC *Sretenje* slavi 2. februara po julijanskom kalendaru, kao što ga i katolici proslavljaju 2. februara po gregorijanskom kalendaru. Međutim, dok se SPC i dalje pridržava julijanskog kalendara, prilikom prevođenja datuma praznika *Sretenje* po julijanskom kalendaru na gregorijanski kalendar (usled razlika između dva kalendara i zbog računice koju je nepotrebno ovde izvoditi), taj datum sukcesivno se pomera duž gregorijanskog kalendara prema pravilu da se za prevođenje u gregorijanski kalendar u XVII veku dodavalo 10 dana na datum po julijanskom kalendaru, u XVIII veku - 11 dana, u XIX veku - 12 dana. U XX i XXI veku svim datumima po julijanskom kalendaru dodaje se, prilikom prevođenja u gregorijanski, 13 dana, a u XXII veku dodavaće se 14 dana. Ali, razume se, to pravilo se odnosi na savremeni događaj i kad se jednom utvrdi datum nekog događaja po gregorijanskom kalendaru, za sve koji se tog kalendara pridržavaju, dakle i za državu Srbiju, taj datum ostaje nepromenjen i događaj o kome je reč ne može se više pomerati duž gregorijanskog, kao što se ne može pomerati ni duž julijanskog kalendara. Pri tome, pravilo o pomeranju prilikom prevođenja u gregorijanski kalendar važi samo za one koji se i dalje drže julijanskog kalendara kad žele da vide koji je to datum po gregorijanskom kalendaru. Dakle, Prvi srpski ustanak je, prema julijanskom kalendaru počeo na *Sretenje* 2. februara 1804. godine. Kada se ovaj datum „prevede“ na gregorijanski kalendar, kao datum ustanka treba utvrditi 14. februar 1804. godine, jer se za događaje iz XIX veka datirane po julijanskom kalendaru, prilikom njihovog prevođenja u gregorijanski, dodaje, kako je već rečeno, 12 dana. Ako smo jednom utvrdili da je 1804. godine 2. februar po julijanskom kalendaru bio 14. februar po gregorijanskom, i ako je u državi Srbiji, za razliku od SPC, na snazi gregorijanski kalendar, onda je jedino ispravno da se kao datum godišnjice Prvog srpskog ustanka proslavlja 14, a ne 15. februar, kako pogrešno predviđa Zakon o državnim praznicima. Godišnjica 14. februara 1804. godine po gregorijanskom kalendaru

je samo i jedino 14. februar i nijedan drugi datum, ukoliko se i dalje pridržavamo gregorijanskog kalendara i, ukratko, ukoliko iole ozbiljno shvatamo hronologiju. Ali, 14. februar po gregorijanskom kalendaru više nije 2. februar po julijanskom kalendaru, kad SPC slavi *Sretenje*, iako je u XIX veku bio baš taj datum! Crkveni praznik se pomerio duž gregorijanskog kalendara na 15. februar, a i nastaviće da se pomera kad se julijanski kalendar usklađuje sa gregorijanskim i ubuduće (2101. godine 2. februar po julijanskom kalendaru biće 16. februar po gregorijanskom, itd).

Kad je reč o datumu donošenja prvog srpskog ustava, on je «izdat i zakletvom potvrđen» 3. februara 1835. godine po julijanskom, odnosno 15. februara po gregorijanskom kalendaru, što je datum današnjeg proslavljanja Dana državnosti Srbije. I to je opravdano. Međutim, iako je sad 15. februara zaista praznik *Sretenje*, (3.) 15. februara 1835. godine, kako je pokazano, to nije bio slučaj. Ustav je nazvan *Sretenjskim* ne zato što je donet na *Sretenje*, već zato što je skupština koja je ustav usvojila počela svoj rad na taj praznik (*Sretenjska* skupština 1835. godine).

Dakle, iz svega navedenog jasno je da je Zakon o državnim praznicima, ako se držimo samo njegovog prvog člana, ne ulazeći u analizu ostalih, često ništa manje problematičnih praznika bez ikakvog jasnog uporišta u istorijskoj stvarnosti. Baš taj zakon je dobar pokazatelj koliko je klerikalizacija javne sfere neosetljiva na najočiglednije i elementarne naučne činjenice. Kao prioritet za praznovanje usvojen je pravoslavni umesto sekularnog konteksta praznovanja važnih datuma državne prošlosti. Zbog toga, ukratko, *sekularna* država Srbija 15. februara a) *slavi crkveni praznik Sretenje*, b) *ne slavi godišnjicu Prvog srpskog ustanka*, iako misli da je slavi, c) pukom greškom zakonodavca, takoreći *slučajno slavi* i godišnjicu donošenja prvog srpskog ustava, i to samo zato što zakonodavac *misli* da je taj ustav «izdat i zakletvom potvrđen» na *Sretenje* 1835. godine. I sve to čini se pod plaštom brige za tradiciju i priležno negovanje nacionalne prošlosti. Šta može da se pomisli o državi u kojoj zakonodavac usvaja pravilo da je dan proslavljanja državnog praznika važnije povezati sa crkvenim *blagdanom*, nego sa stvarnim datumom događaja koji se obeležava?

Pošto su oba događaja (početak ustanka i donošenje prvog ustava) ipak važni datumi i, u suštini, opravdano odabrani kao državni praznici,

ostaje nada da će neki budući zakonodavac biti dovoljno razuman da ove događaje odvoji od crkvenog praznika *Sretenja*, jer u protivnom, kako stoji stvari, proizilazi da je *Sretenje* važnije od događaja koji se navodno praznuju. Lako će se objasniti, kome je potrebno da se objašnjava, da su u XIX veku odabirani crkveni praznici za održavanje važnih događaja i da je to u svoje vreme imalo odgovarajućeg smisla. U nekoj prigodnoj formulaciji to se može, ukoliko je toliko važno, istaći i u samom zakonu, pominanjem praznika kad je podignut ustanak i *Sretenjske* skupštine na kojoj je donet ustav. Ili će taj budući zakonodavac ponovo ozvaničiti julijski kalendar i problem razrešiti na taj način.

Umesto da datume dva važna događaja iz prošlosti Srbije na smislen način poveže, zakonodavac se opredelio za formulaciju prvog člana Zakona koja je beznadežno pogrešna i besmislena. Jasno je da je, ako je reč o izboru navedenih događaja, početka ustanka (2/14. februar 1804) i donošenja prvog ustava (3/15. februar 1835), besmisleno proslavljati ih 15. i 16. februara, već ih treba obeležavati 14. i 15. februara, a možda i 16, ukoliko se želi da se praznuje tri dana. Ali, ako država Srbija uopšte potraje do tada, 2101. godine, kad *Sretenje* (po gregorijanskom kalendaru) bude 16. februara, ili 2201. godine kad *Sretenje* bude 17. februara, državni praznici Srbije trebalo bi i dalje da budu 14. i 15. februar, stvarne godišnjice početka ustanka i donošenja prvog ustava. Razume se, iz ma kog ugla posmatrano, pogrešno je njihovo pomeranje u okviru gregorijanskog kalendara prema načinu usklađivanja julijanskog sa gregorijanskim kalendarom, tj. u skladu sa pomeranjima crkvenog praznika, a naročito je besmisleno - i po julijanskom, i po gregorijanskom, i po kalendaru Maja ili nekom desetom kalendaru - dva različita dana proglašavati za jedan, kao što je to učinjeno u Zakonu. Koliko je cela stvar apsurdna pokazuje činjenica da se država Srbija u proslavljanju svog praznika zapravo ne drži nijednog od dva kalendara: država Srbija prati SPC u obeležavanju praznika *Sretenje* (koji je po julijanskom kalendaru uvek 2. februara), pa onda prilagođava taj datum gregorijanskom kalendaru koji je u zvaničnoj upotrebi, obesmišljavajući samu ideju hronologije. Drugim rečima, crkva će i dalje svoj praznik slaviti 2. februara (po julijanskom kalendaru), a država će ispadati smešna pošto će na svakih sto godina pomerati za jedan dan datum svog «rođenja». Ako je i od srpskog zakonodavca - mnogo je.

KIKINDA: DRUŽINA S RAZLOGOM

PIŠE. GORDANA PERUNOVIĆ FIJAT

Kod nas u Kikindi na vlasti su demokrati u koaliciji sa Socijalističkom partijom Srbije (SPS), Ligom socijaldemokrata Vojvodine (LSV) i Savezom vojvođanskih Mađara (SVM). Podseća to donekle na Tolkinovu "Družinu Prstena", u kojoj su takođe zastupljeni pripadnici različitih vrsta; ali, u tome je i sva sličnost ove naše družine sa Tolkinovom. Kad je kikindski opštinski odbor Socijaldemokratske partije Srbije (SDPS) centrala raspustila zbog pretnji naprednjaka jedinoj odbornici SDPS u lokalnoj skupštini, Azri Valentić, ceo odbor je prešao u Demokratsku stranku (DS). Neki članovi odbora prilično su se iznenadili kad su saznali da su postali demokrati, naročito s obzirom na to što je SDPS u Kikindi na izbore išala u koaliciji sa SPS, ali, do sada su se već navikli, a ako nisu, to je svakako njihov problem. Naprednjaci pokušavaju da izvedu prepakivanje još od izbora, ali, evo nedavno su doživeli još jedan udarac: odbornica Srpske napredne stranke (SNS) Stanislava Hrnjak odnedavno je zaposlena u Centru za stručno usavršavanje, što znači - u firmi gde se uglavnom zapošljavaju demokrati, a i direktor je DS, bivši član LSV. Stanislava Hrnjak je profesorka razredne nastave (u prevodu, učiteljica) i jedno vreme, kad su radikali bili na vlasti, a i ona članica SRS, bila je direktorka lokalnog Informativnog centra. U stabilnoj koaliciji na vlasti s vremena na vreme bude čarki oko nekog direktorskog mesta ili nečijeg zapošljavanja, ali, sve se izgleda relativno bezbolno, uglavnom.

Posle večeri besedništva posvećenog dr Zoranu Đinđiću, Zoran Milešević, osnivač lokalnog VK radija i televizije, u programu VK televizije koja je izveštavala sa događaja, pitao je: a zašto u žiriju za najbolju besedu Đinđiću u čast učestvuje i mr Miloš Latić, aktuelni predsednik SPS u Kikindi, predstavnik strane na kojoj su bili Đinđićevi protivnici, a ne saradnici? Milešević je u istoj prilici rekao da Latić nije bio među onima koji su pucali od sreće iz svih oružja kad je Đinđić ubijen, ali je svakako bio među onima koji su se tih dana zadovoljno smeškali. Mnogo kasnije - kad je, dakle, Milešević svojom

poslovičnom otvorenošću probio led - čuli su se drugi glasovi i glasići zgražanja što Latinović, predsednik OO SPS i sin nekadašnjeg visokog funkcionera SPS, učestvuje u žiriju. Ipak, nemaju svi baš toliku amneziju. Zanimljivo, kikindske demokrate nisu imale primedbi baš kao ni SPS i nisu videle nikakav problem što je u žiriju lokalni predvodnik socijalista, zamenik predsednika Opštine i član Opštinskog veća zadužen za kulturu, sve u istoj osobi. Sam Latinović je rekao da je tema ovogodišnje besede u Đinđićevu čast i bila da svi treba da se menjamo. Drugi događaj, kome mediji nisu posvetili ni sekund ni red, zbio se na istoj večeri besedništva: kad je u salu pozorišta ušla mr Aleksandra Jerkov, donedavno visoka funkcionerka LSV, a sada visoka funkcionerka DS, neki od kikindskih visokih funkcionera LSV navodno nisu hteli da joj se jave, pa su joj prve prišle demokratkinje. Posle su krugovi bliski politički pričali u strogom poverenju, samo pred previše ljudi, kako su telefonske veze između gradskih odbora i centrala pojedinih stranaka bile usijane tih dana od silnih poziva koji su usledili. Onda je stvar legla kao što i sve ostale stvari u Kikindi legnu, položen je venac na spomen ploču u ulici dr Zorana Đinđića u Kikindi, a to je ulica duga oko 200 metara, u kojoj se nalaze kikindski muzej i Gimnazija. Mediji su citirali nekadašnje istaknute demokrate koje su lično saradivale sa Đinđićem i uopšte, podsećanja na ubijenog premijera bilo je na pretek, ali ne i podsećanja na onaj rad i zalaganje koje je zahtevao od sebe i drugih. To se izgubilo u svečarskom lamentiranju koje prestane čim prođe 12. mart, kao i svaka druga godišnjica.

Miloš Šibul, pokrajinski poslanik LSV i direktor Gradskog zelenila, a donedavno i opštinski odbornik, odnedavno više nije i predsednik Gradskog odbora LSV: na tom mestu je sada dr Milan Mitrić, direktor kikindske bolnice i odbornik u SO Kikinda.

Dok se politika oštiri za nove izbore, ili bar za davanje izjava o izborima, stanovništvo Kikinde i okolnih sela oštirilo se da preživi sve eksperimente kojima nas stvarnost svakodnevno izluđuje.

„Na poslu nam crkao neki hard disk, gazda nam ukinuo platu za mesec dana. Jedan kolega je pitao gazdu 'a mogu li ja tu svoju platu da Vam isplatim na rate'? Zamisli samo! Radiš, ne plate te, još i ti moraš da platiš gazdi iznos svoje neisplaćene plate, ako može na rate! A plata, inače, 19.000 dinara. Kad me pitaju 'pa, kako vas četvoro u kući živite od 19.000 dinara', dođe mi da se oišam do

glave! Veruj, kad se ujutro probudim, pomislim kako nemam razloga da ustanem, jedva sebe nateram da se izvučem iz kreveta i obučem se. Sam sebe ne razumem kako izdržim dan na poslu, a radi se do uveče i često putujem. Slobodnog dana nisam video ni kad se moja žena porodila i morala da ostane u bolnici dve nedelje“, priča stručnjak za kompjutere zaposlen kod privatnika uz vrlo neizvesne uplate radnog staža i penzijskog i invalidskog osiguranja. Nezaposleni, kojih je sve više, smatraju ga - sreć-

kovićem koji je uspeo da dođe do radnog mesta. Mica Velikić (62), penzionerka koja prodaje domaće rezance za supu i cveće na kikindskoj pijaci (dok zbog cene zakupa tezge ne bude morala da odustane), nikako ne uspeva da zaposli ćerku i zeta iako je promenila već tri stranke: bila je radi-kalka i to veoma agilna, posle prešla u SNS pa u DSS, ali, stalnog zaposlenja za dvoje mladih inženjera nema pa nema. To je problem političkih stranaka, bio i ostao: imaju mnogo više nezaposlenih članova nego radnih mesta na koje mogu da polažu pravo na osnovu koalicionih i ostalih sporazuma. Nisu toga pošteđeni ni oni koji se uvek pitaju, DS i SPS. I njihovi razočarani članovi i članice protestuju zašto nisu još zaposleni, zašto nisu zaposleni za stalno i zašto nisu zaposleni na boljim radnim mestima, podsećajući na svoje zasluge u predizbornoj kampanji „od vrata do vrata“, podeli flajera i prisustvu nehumano velikom broju sastanaka na kojima se dim cigareta može rezati u kocke, a rasprave traju do duboko u noć da bi se nastavile već sutra uveče. Sad, kad bi uletela neka investicija, neki dobar projekat iz pristupnih fondova, pa da se svi nezaposleni zaposle - ali, takve investicije i projekta nema ni na vidiku. Od obećanja se ne plaćaju računi.

„Potičem iz nacionalno veoma šarolike porodice, zato smo svi za ideju autonomije Vojvodine, nismo se nikako uklapali ni u jedan nacionalistički koncept. Roditelji, braća, snahe, svi su bili

ligaši i sindikalci, naša deca su se učlanjivala u Ligu (LSV, prim. GPF) čim postanu punoletna. Koliko puta sam dobio batina na mitinzima devedesetih, koliko pretnji otkazom i suspenzija doživeo, koliko puta se razočarao kadrovskim rešenjima, mislim da ne mogu više. Star sam: 50 mi je godina, ne mogu više da otpadam na sastancima i raspravama sa bivšim simpatizerima koji mi otvoreno govore da 'nismo ništa uradili'. Posao od stranke nisam dobio ni ja ni iko od moje porodice - ali, posao i plaćen upravni odbor nismo ni tražili, možda samo malo poštovanja za rad koji smo ulagali od osnivanja stranke u Kikindi, kad uopšte nije bilo bezopasno biti ligaš. Sad su u stranci novi ljudi, mi stariji članovi kao da smo na smetnji, pa se uglavnom povlačimo. Ne znam kuda ovo ide: sav taj pritisak na Vojvodinu, ta premlaćivanja i ubistva na nacionalnoj osnovi, ne može se to dobro završiti. Još pratim tribine o autonomiji Vojvodine, ali, bojim se da smo propustili previše prilika i da su nacionalisti uspeli ono što mi nismo", kaže radnik sa završenom višom mašinskom školom, ali raspoređen na najteže fizičke poslove, uz primedbu da se deca i sinovci sad iščlanjuju iz stranke upravo zato da bi ispisnicu pokazali potencijalnim poslodavcima. S druge strane, mladi i sredovečni ljudi, ohrabreni uspehom LSV na prošlim izborima (šest odbornika u SO Kikinda, šest direktorskih mesta) odlučuju da okušaju sreću baš pod zastavom ove stranke. Ako se čekanje na stalno zaposlenje otegne - uvek ostaju opcije učlanjenja u DS ili SPS.

Za to vreme, beda biračkog tela raste u nedogled, zahvatajući sve šire slojeve. Dubravka Galušin (43), samohrana majka dva velika momka, bila je aktivna u SRS godinama, ali, nikakav posao stranka nije našla za nju uprkos kvalifikacijama, izvanrednim, baš pravim radikalskim: osnovna škola i frizerski kurs, takve kadrove su radikali u svoje vreme postavljali na savetnička mesta, ako baš ne može direktorsko. Kako je i bivši muž nezaposlen, ne može da daje nikakvu alimentaciju i kad bi hteo, a neće, žena se

okrenula patrijarhalnom modelu rešavanja ekonomskih problema: zaposlenom partneru, slobodnom, bez dece. Veza je pupila punom parom sve do trudnoće koja nije blagovremeno prekinuta. Tada je partner nestao iz života porodice koja će se uskoro, srećno bilo, uvećati za još jednog člana/članicu, a i taj novi član/članica tražiće da jede, da se obuče i školuje. Ovde bi baš mogla da uskoči i neka od institucija sistema, sa nekim finansijskim novcima kao vidom pomoći porodici; ovaj, institucije i sistem, inače svi umazani od plaća zbog niskog nataliteta u Kikindi i pripadajućim joj selima, nikako da se mrdnu i pokrenu da pomogne konkretnoj osobi ili porodici u nevolji, pa će opet dede i babe spasavati što se spasti može. Dok sam još kod nataliteta: Sunčica Aleksić (30), radnica koja je tužila kikindsku firmu "Toza Marković" zato što ju je otpustila čim je zatrudnela, dobila je presudu: firma je u pravu, sasvim je u redu što je trudnica otpuštena, samo fali preporuka da se trudnice otpuštaju još češće i brže. Pravnici su rekli svoje, da Sunčica Aleksić nije poštovala odredbe ugovora o radu (na šest meseci) jer je otišla na - održavanje trudnoće. Otpušteno je ovih dana i godina mnogo trudnica, ali, one nisu tužile, može biti baš zbog mogućnosti ovakvog ishoda.

Mladi Kikindžani Igor Kovačević i Slađan Tornjanski krenuli su na rad u bratsku i susednu Rusiju, nameravajući da tamo rade na građevinama i zarade - ali, vratili su se sa zastrašujućim iskustvima. Pošto zastrašujućih iskustava s poslodavcima ima i u Kikindi, zaista nisu morali da idu na toliki put. Pod tradicionalnom kikindskom prolećnom čamotinjom tinja i prilična količina potmulog besa: malo je mesto, dobro se zna ko ima 150.000 ili 200.000 razloga da ujutro ustane i sav srećan i skockan ode na radno mesto. Za razliku od onih koji te "razloge" nemaju: samo u toku jedne sedmice u Kikindi su se dogodila još dva samoubistva. Sve svoje životne probleme za uvek su okončali mladi muškarac koji se obesio i starija Kikindžanka koja se utopila u kanalu Dunav - Tisa - Dunav, navodno, sve zbog nemaštine. Još jedna penzionerka pretela je da će se ubiti zbog velikih računa, da će zapaliti kuću, sebe i račune, pa je smeštena na psihijatriju. Pitanje je sad, kako smeštaj na psihijatriji rešava finansijske probleme. Pa, ne rešava ih, ali, kako niko ništa ne rešava - bar da komšiluk ima o čemu da priča dan, dva, do sledeće teme.

JEDAN POGLED U PSIHLOGIJU EGOIZMA

(Između prethodnog i ovog broja Helsinške povelje ostali smo bez još jednog odanog saradnika, dr Branka Pavlice. Na stranicama našeg časopisa on se najčešće bavio nemačko-jugoslovensko-srpskim odnosima, koje je izuzetno dobro poznao. U znak sećanja i poštovanja objavljujemo ovaj esej).

PISAO: DR BRANKO PAVLICA

Kad je Maks Štirner, početkom XX veka, objavio svoju filozofiju „apsolutnog egoizma“, nije ni slutio da je dao samo filozofski oblik jednom većitom duševnom tipu čovečjem. Otvoreni nihilizam i cinizam kojim je Štirner individualno „JA“ postavio kao jedini i vrhovni princip života, izgledao je i tadašnjoj strogoj nemačkoj cenzuri toliko apsurdan da je delo kao bezopasno propustila. Ali, Štirner je „dobar deo istine“ – konstatuje i dr Vladimir Dvorniković – „otkinuo iz mračnih dubina čovečje psihe“. Pojam „egoizam“, kao kužan, izbačen je iz službenog moralističkog inventara. Ovaj nedostatak filozofske smelosti – baština društvene hipokrizije – do dana današnjeg zatvara pogled do na dno toga ozloglašnog egoizma, „njegova zdrava korena i bolesnih izraslina“. Postavlja se pitanje: gde započinje sam taj omraženi egoizam i „toliko osuđivano samoljublje“, ili, kako je Ivo Andrić pisao „samovolja“? Dokle dopire pravo vašeg „JA“, a odakle počinje njegov podmukli i tajno negovani život?

Iako su ljudske prirode jednake, ipak, ljudski odnosi ih čine različitim (Konfučije). Jer, u svakodnevnom životu svako individualno „JA“ bori se da zadovolji, u što većoj meri svoj vlastiti interes! Ako je čovek – kako je objašnjavao Frojd – „objekat prirode“, da li je samim činom rođenja „dat“ i egoizam (?), da li je samim tim čovek nužno „rob egoizma“ (Hobs)? I bez definicija i teorijskih razgraničenja „MI“ tuđi egoizam osećamo na delu i izvoru kad nas dirne svojim ledenim dahom. Osećamo ga u drugih, ali ne tako brzo i u sebi. Samim faktom života, valjda, po zakonu samoodržanja, dat je i egoizam kao najdublja pogonska snaga. To je Budina i Šopenhauerova „ŽEĐ ŽIVOTA“, Darwinova „BORBA ZA OPSTANAK“, Ničeova „VOLJA ZA MOĆI“, ili, pak, Adlerov „NAGON ZA LIČNIM VAŽENJEM“! Tek, „naoružan razumom i vrlinom“, kao izgrađena ličnost, u toj evoluciji razvoja individualnog „JA“, ČOVEK bi „predstavljao onu višu tačku, gde počinje

razgraničavanje individualnih životno-interesnih sfera“, kočenje neobuzdanog ličnog egoizma.

I Andrić je minuciozno zapazio „da je od svih rđavih ljudskih osobina najteže podnositi samovolju. Lakše se branimo svakog drugog zla nego od nepredvidive i neuračunljive ćudljivosti, od osećajnog i misaonog nereda sirovih i surovih ljudi. Svaki se rđav nagon pre ili posle zadovolji i smiri, a samovolja nas prati i goni stalno, susreće gde to ne očekujemo, pogađa gde se ne nadamo, jer se ona ne zaustavlja ni pred čim. Samovoljni i osioni ljudi, kakvih ima dosta, u svakom vremenu i u svima slojevima, nanose društvu više štete nego pijanci, kradljivci ili ubojice. I plemenitija osećanja, kojih samovoljni ljudi nisu potpuno lišeni, unapred su otrovana i obesnažena njihovom samovoljom koja može da stvara samo nered i pustoš, u njima i oko njih“. U stalnom dodiru sa ljudskim slabostima, nastaju bezbrojni sukobi i nesporazumi, sudari sa drugim, egoistički nastrojenim „JA“, „koji guše i koče naš život takoreći na svakom koraku“.

Možda još nikad nije po svetu hodalo toliko povređenih i negde u dubini pozleđenih ljudi koliko u današnjem društvu – konstatuje dr Dvorniković. „Nikad još nije bilo toliko udvostručenih psiha, ljudi koji nose u sebi odbrambeni aparat nekog naročitog psihičkog ustrojstva. Ovaj zaplašeni, defanzivni egoizam, budno i zabrinuto vrebaje našeg 'JA' ispod svih oblika društvenog života ni izdaleka nije toliko društveno štetan i opasan koliko agresivni, bojovni egoizam, koji se kadgod i cinički ustremkuje protivu svega onoga što bi moglo njegovu interesnu sferu ma i najmanje zakinuti. TO SU ONI IZRAZITI EGOISTI OD RASE KOJI SU NA SVAKOM KORAKU SPREMNI DA POGAZE I CELU EGZISTENCIJU DRUGOG ČOVEKA KADA SE RADI MA I O NAJSITNIJOJ NJHOVOJ KORISTI ILI ČAK LIČNOJ SUJETI. Ova bezosečajna formula 'životnog aktiviteta' danas se strahovito mnogo

primenjuje. TUP I HLADAN EGOIZAM SMATRA SE DANAS, PREĆUTNO, NAJBOLJOM I NAJPRAKTIČNIJOM ŽIVOTNOM FILOZOFIJOM, NAJZGODNIJOM IMUNIZACIJOM LIČNOG PROSPERITETA, JEDNIM ODBRANBENIM OKLOPOM, S KOJIMA MOŽEŠ DA SE PROTUČEŠ KROZ ŽIVOT... Mi živimo u veku beskrajnog i ludačkog međusobnog optuživanja - od individue ka individui, od klase ka klasi, od nacije ka naciji - a u isto vreme i beskrajnog zaboravljanja: da svaki od nas treba da počne sa samooptužbom i dubokom revizijom svog sopstvenog razmaženog 'JA'.

Otuda večiti pokušaji u religiji, filozofiji, pravu da se „JA“ i „JA“ razgraniče, a time i pravedno povežu. Od Isusova nauka, „Ne čini drugom...“, „Ne ubij..“; „Ne kradi..“; Kantova kategoričkog imperativa; Zakona - po sistemu VLADAVINE prava; BORBE za ljudska prava; pa do Adlerova pokušaja „da prebujno individualno „JA“ prikaže kao bolest tzv. „NERVOZNOG KARAKTERA“, nikako ne prestaje nastojanje čovečje: „da se postavi čvrst i jasan kriterijum EGOISTIČKO-ALTRUISTIČKIH GRANICA“. IDEJA DA EGOIZAM TREBA LEČITI, da usamljeno, preosetno, u paučini zamotano „JA“ „vodi u ludačku monomaniju nadasve je značajna za epohu Dostojevski - Adler u beletristici i nauci“. Međutim, biologija je nadjačala patologiju! Egoističko „JA“ nije se dalo „NI LUDILOM ZAPLAŠITI“. „JA“ se povlači dublje u sebe, uzima socijalnu masku, a lična korist i nadmoć postaje TAJNIM ŽIVOTNIM CILJEM“ (dr Vladimir Dvorniković).

Baš tu socijalnu masku, ponirući u psihologiju egoizma, ponajbolje - From i Andrić - u nauci i književnosti, OCRTAVAJU. Sadističke težnje su manje-više svesne (dakle, ipak bolest „nervoznog karaktera“), PA IPAK SU UVEK PRISUTNE. Nailazimo na tri manje-više tesno isprepletane vrste sadističkih težnji: jedna je težnja - razmišlja Erich From - da se drugi učine zavisnim i da se nad njima stekne apsolutna i neograničena vlast, te da se od njih tako

načini puko oruđe; druga se sastoji u impulsu da se drugima ne samo gospodari na apsolutni način već i da se eksploatišu, koriste, da se od njih krađe, da se raspore i, tako reći, potpuno iscede. Ta se želja može odnositi na materijalna i na nematerijalna svojstva - na primer, emocionalna ili intelektualna svojstva koja jedna osoba poseduje; treća vrsta sadističkih težnji je želja da se izaziva patnja drugih ili da se posmatra kako oni pate. Ta patnja može biti fizička, ali je češće mentalna. Njen cilj je DA SE DRUGI AKTIVNO POVREĐUJU, DA SE PONIŽAVAJU I ZBUNJUJU ILI DA SE POSMATRAJU U SITUACIJAMA KOJE IH ZBUNJUJU I PONIŽAVAJU.

U „carstvu egoizma“ „JUNAŠTVO JE CAR ZLA SVAKOJAKOG“ (Njegoš). Teorijski: o „vlasti prakse nad mišljenjem“, nevernosti istini koja se skriva izvan ili iznad praktičnih ciljeva - svedoči Ivo Andrić. U „Znakovima pored puta“, koji vodi ka svetu humanizma i čovekovom altruizmu, Andrić opominje egoistu: „Kad bolje posmatramo svet oko sebe, mi vidimo da su ljudi, kao i životinje, manje-više stalno nemirni, i dok spavaju krv u njima radi; kad su budni, oči ih vode na puteve i na bespuća, a zakoni ih slabo i nesigurno vezuju i obuzdavaju. Povest ljudskog roda, to je neprestana igra tih otimanja i obuzdavanja. To je ono što sačinjava ovaj čudni i protivrečni ali još podnošljivi svet koji mi nazivamo svojim...“ Samovolja, kad suprotnost pobedi u čoveku - to je psihološki profil EGOISTE! I zato „kad god čitam o podmuklom i upornom proganjanju nevinih ljudi, o tamnim speltkama i onom što se zove „podmetanje noge“, „izvlačenje asure“, „lomljenje vrata“ - ja sve to uvek zamišljam negde daleko od sebe, izvan sveta u kome živim, negde u nekoj dalekoj prošlosti ili još daljoj budućnosti. Izgleda mi, ne znam zašto, da je takve stvari teško zamisliti u sadašnjosti koja znači naš život. A onda se setim da su i ta prošlost i ta budućnost sačinjene od neke i nečije sadašnjosti, da

je i ova naša sadašnjost jednom bila budućnost i da će se nekad zvati prošlost - i SVET MI DOĐE TESAN I STRAŠAN KAO KLOPKA.

I zbog toga valjda, po nagonu neke nesvesne samoodbrane, ja ću već sutra, kad budem čitao o MRAČNIM ZLIMA I NEPRAVDAMA KOJE LJUDI ČINE LJUDIMA, OPET MISLITI NA PROŠLOST ILI BUDUĆNOST, ISKLJUČUJUĆI SADAŠNJOST“.

Dostojevski je, prvih dana jula 1880, održao svoj čuveni govor o Puškinu, a njegove reči dostigle su vrhunac u parafrazi Puškinovih stihova iz „Ciganke“, koje, zbog njihove aktuelnosti, zaslužuju da ih se i danas setimo: „PONIZI SE, GORDI ČOVEČE, I SKRHAJ, PRE SVEGA, SVOJU GORDOST. PONIZI SE, LENJI ČOVEČE, i odaj se, pre svega, rodnoj grudi. Jer, ISTINA NIJE VAN TEBE, VEĆ NAPROTIV U TEBI SAMOM, NAĐI JE U SEBI, POTČINI JOJ SE, VLA-DAJ SOBOM, I TI ĆEŠ SAGLEDATI ISTINU. JER, NE LEŽI ONA U STVARIMA, NE VAN TEBE, I NE NEGDE PREKO MORA, - RADI NA SEBI I TI ĆEŠ JE NAĆI U SVOME RADU NA SEBI. A KAD BUDEŠ POBEDIO SEBE, KAD SE BUDEŠ PONIZIO, OSEĆAĆEŠ SE SLOBODNIM KAO ŠTO NIKAD NISI MOGAO ZAMISLITI, I UČINIĆEŠ VELIKO DELO, I OSLOBODIĆEŠ DRUGE I SAGLEDATI SREĆU, JER TVOJ ŽIVOT ĆE BITI ISPUNJEN I TADA ĆEŠ NAJZAD SAGLEDATI I SVOJ NAROD I NJEGOVU SVETU ISTINU“.

Čovek, dakle, ispunjava svoj život ako sagleda suštinu svoje duše. Doduše, logika je nepokolebljiva, ali čoveku (?) koji hoće (MORA!) da živi ona ne odoljeva (Kafka). Jer, tačno shvatanje jedne stvari i pogrešno tumačenje iste stvari ne isključuje jedno drugo! Otuda, „CARSTVO EGOIZMA“, IAKO „NEPRIZNATO“, U ŽIVOTU, VEČITO OPSTAJE!

MENSCHEN UND MÄCHTE! RAZLIKE U SPO-SOBNOSTIMA! Drugim rečima: RAZVIJENOST BIOLOŠKE SUPSTANCE USLOVLJAVA NJENU PRILA-GOĐENOST (STEPEN PRIKLADNOSTI) RACIONAL-NOJ PRODUKCIJI I REPRODUKCIJI DRUŠTVENOG ŽIVOTA!

Život za četiri “fiksa”

PIŠE: IVAN MRĐEN

Pre nekoliko godina zapisao sam u svom redovnom komentaru na prvoj strani Blicovog dodatka o Beogradu kako sam u tramvaju jednog petka video čoveka srednjih godina koji je u prozirnoj plastičnoj kesi nosio samo pola vekne hleba i listu kladionice „Lavovi“. Manjak hrane u kesi nadoknađivao je višak nade da će baš u tom kolu pronaći neka četiri „fiksa“ i konačno „doći na svoje“ sa onim „prevarantima kladioničarima“. Neupućenima, ako takvih još ima, svaki od ovih pojmova (lista, „fiks“, kladioničari...) bilo bi teško objasniti, jer su u međuvremenu svi osnovni elementi ove široko rsprostranjene društvene aktivnosti evoluirali i čitava igra je već na nekom trećem ili četvrtom nivou u odnosu na početke u zadimljenim prostorijama i sa minimumom tehničkih sredstava, koji nisu tako daleko prošlost, jer je prva zvanična kladionica na ovim prostorima („Atlantik“) prisutna tek 20 godina.

Iako je u međuvremenu propalo na desetine amaterskih pokušaja da se malim ulaganjima na brzinu zaradi veliki novac, pa i dva ozbiljna poduhvata Državne lutrije Srbije da organizuje sopstvenu kladionicu, opstanak nekoliko velikih kladioničarskih lanaca i sve veća količina novca koja si sliva u njihove kase, posebno sa razvojem on line klađenja, otklonila je sve dileme u vezi sa pitanjem koliko je kladionica dobar biznis i da li klađenje uopšte može biti biznis? Za priređivače klađenja svakako jeste, ali za one koji se klade nije se mnogo promenilo od vremena tombole i sličnih ad hoc organizovanih lutrija, kad je matematički dokazano da od sto ljudi u jednoj prostoriji posle samo nekoliko sati sa kakvim takvim dobitkom može da izađe jedan ili najviše dvojica „igrača“. I to iz „poslednje ruke“.

Loto sa velikom glavnom nagradom, bingo sa vrednim robnim nagradama, razne „greb greb“ instant lutrije, nagradne igre koje organizuju medijske kuće... vremenom su, bez obzira na povremenu euforiju koja se veštački napravi naduvavanjem glavne loto premije do visine od milion eura, izgubile bitku sa masovnim klađenjem na sportske rezultate, na šta, po najnovijim procenama, u Srbiji odlazi više od 70 odsto novca ukupno

ubačenog u sve kockarske „lance sreće“. U Srbiji i u zemljama u regionu ima više desetina registrovanih preduzeća koja se bave ovim unosnim poslom sa više hiljada svojih poslovnica (uplatna mesta sa uobičajenim nazivom „kladionica“), koje imaju ukupan promet od više milijardi dinara na godišnjem nivou. Za sve one koji i dalje olako veruju da je uplata tiketa od samo nekoliko odabranih parova za relativno vrlo male svote novca po uplatnoj kombinaciji, veoma povoljna prilika za dobitak sa višestrukom zaradom, sledeći podatak deluje šokantno. Naime, analize su pokazale da uplate igrača u proseku mesečno dostižu prosečnu platu u Srbiji!

Iako su, već po klišeu istovetnom svim oblicima kocke, oni koji odlaze u kladionice svesni da kad bi svi oni koje tamo sreću dobijali - kladionica ne bi ni postojala, njih na različitim nivoima ove organizovane otimačine para drže dve osnovne zablude: osećanje da nešto zavisi od njihovog znanja i poznavanja sporta i samoobmana da su pojedinačno u stanju da taj porok, vremenom prerastao u bolest zavisnosti, mogu da „kontrolišu“. U tome ih ohrabruju propagandisti po sportskim listovima, rubrikama i redakcijama, koji su svoje sadržaje maksimalno prilagodili pothranjivanju prve od pomenutih zabluda, pružanjem informacija koje to navodno „poznavanje sporta“ treba da učine još „pouzdanijim“.

Iz tih razloga je prvenstveno, a ne samo zbog lošeg kvaliteta ovdašnjih sportskih, posebno fudbalskih događaja vremenom došlo do potpune dominacije sadržaja iz najjačih evropskih fudbalskih liga, pošto je klađenje na fudbal i dalje najrasprostranjeniji oblik ove „igre na sreću“. Namerno je izbegnut već prevaziđeni izraz „klađenje na ishod fudbalskih utakmica“, koji je nestao već negde sa gašenjem nekadašnje „sportske prognoze“, pošto je sad jedna fudbalska utakmica, posebno od onih koje je moguće pratiti „u živo“ na nekom od sve većeg broja specijalizovanih sportskih kanala rasparčana na desetine segmenata, čiji je jedini cilj - oteti što više para od onih koji misle da poznaju fudbal. Kladi se na prvo poluvreme, na petnaestominutne segmente, na golove, penale, kornere, strelce, na sledeći aut ili slobodan udarac, sve ono što su nekad na tribinama stadiona „secovali“ kockari koji nisu imali živaca da čekaju da se neka utakmica završi i zadovolje se samo jednim dobitkom iz jedne opklade.

Kladeći se na rezultate pojedinačnih ili grupnih takmičenja, određeni događaj u toku sportskog takmičenja, ali i uspeh učesnika u zabavno-estradnim takmičenjima ili u političkim izborima, rezultate konjičkih trka i trka pasa... pasionirani igrač (da baš ne kažemo: bolesnik) stiže na sledeći nivo samoprevare - mogućnosti da sam „odredi visinu dobitka“, koji mu niko ne može uskratiti. Tu se sučeljavaju dva mehanizma, kombinacija malih uloga i velikih, po pravilu neostvarivih kvota ili velikih uloga i malih kvota na tzv. „sigurice“ (odnosno već pomenute „fikseve“). U oba slučaja novac uglavnom odlazi organizatorima klađenja, jer su prve kombinacije tipa - da Barselona izgubi od Levantea na svom terenu u domenu naučne fantastike, a u drugoj se gomile malih uloga pretvaraju u veliku sumu iz koje je sasvim jednostavno isplatiti nekolicinu najsrećnijih, tim pre što će oni sami, nezadovoljni veličinom dobitka, odmah posegnuti za nekom kombinacijom iz one prve kategorije.

Najjednostavnije bi bilo veliku rasprostranjenost (kladionice se nalaze i u najzabačenijim mestima) i masovnost učesnika povezati sa ukupnom društvenom krizom (veliki broj nezaposlenih, nesigurnost radnog mesta, odsustvo perspektive, nemogućnost da se povoljnim kreditima i legalnim sredstvima obezbede neka trajnija dobra ili reše osnovna životna pitanja...), jer se dve decenije otkako su one prisutne zaista poklapaju sa periodom sveopšteg propadanja i osiromašenja ljudi sa kompletnog prostora nekadašnje zajedničke države. U tom smislu, ovaj fenomen bi se mogao posmatrati kao nešto sofocistiraniji oblik masovne pljačke naroda, kojoj su bili izloženi građani Srbije u minulih četvrt veka, od Zajma za preporod, preko otklanjanja stare devizne štednje, državnog organizovanja navodno privatnih piramidalnih banaka, svetski rekordne hiperinflacije, obezvređivanja imovine, ratne štete... jednom rečju, kao moderna verzija svega toga upakovanog u varljivu nadu da je jednim velikim dobitkom ili konstantnim „grebuckanjem“ po velikom kazanu moguće popraviti sopstvenu životnu situaciju.

Pa i sam život, jer se sve češće čuje da su klađenje i „blejanje“ u ekrane televizora, na kojima su od samih sportskih događaja odavno postale važnije

teletekst stranice sa rezultatima utakmica u toku, neka vrsta zanimacije, lični izbor korišćenja slobodnog vremena. „Ja ne idem u pozorište, ne idem u bioskop, ne trošim na garderobu, knjige, letovanja...“ – gotovo svakodnevno može se čuti takav „alibi“ za sopstveni doprinos što je ta „igranka bez prestanka“ postala jedno od najunosnijih područja ovdašnjeg biznisa. Takvima ama, baš ništa ne znače plakati sa porukom „imaš li problema sa kockanjem“ i „dobronameran savet“ Udruženja priređivača igara na sreću da se oni kojima je to potrebno obrate stručnjaci, jer to bi bilo ravno napisima protiv alkoholizma u ugostiteljskim objektima.

U knjizi „Patološko kockanje“ dvojice beogradskih doktora i ekeperata za lečenje bolesti zavisnosti, Ivica Mladenovića i Gorana Lažetića („Elit Medica“, Beograd, 2012), kao posledice kockanja navedene su one koje spadaju u domen zdravstvenih (psihološke, telesne, suicidalne), porodičnih (poremećeni emocionalni odnosi, svađe, fizičko nasilje), socijalnih (različiti oblici prekriminalnog ponašanja, loš uticaj na mlade, stvaranje posebne kladioničarske podkulture), ali sve ove teme, kao ni poražavajući rezultati još nekoliko sličnih studija nisu bili dovoljno atraktivni za ozbiljnije angažovanje propagandista, ne samo po sportskim listovima, rubrikama i redakcijama. Kao da se deo „kolača“, posredno vezanog za ono „ljude to interesuje“ i „svi se kockaju“, vremenom prelio u dobar deo medija, pa se čitav ovaj biznis javlja i kao jedan od najvećih oglašivača, posebno na televiziji.

U svemu tome posebno je zanimljivo ponašanje ovdašnje države, koja, bez obzira na sporadične pokušaje, jednostavno ne želi da uvede red u ovu oblast. U Grčkoj, Bugarskoj, Turskoj... prilikom uplate tiketa kompjuter automatski izbacuje dve stavke, koliko je porez koji na svaku uplatu mora da plati kladioničar i koliko će se igraču, takođe na ime poreza, automatski odbiti od eventualnog dobitka. Iako je i ovdašnji kladioničarski biznis odavno dostigao visoki tehnološki nivo, ovakav softverski zahvat se godinama izbegava, jer su se kladionice pokazale kao idealno mesto za novu akumulaciju kapitala stečenog poslovanjem iz tzv. sive zone. Kad nema sistema, vlasnici kladionica se stalno nalaze u nekom polulegalnom statusu, koji onda zahtev države (čitaj: pojedinih stranaka na vlasti) premešta u sferu direktne pogodbe – ti nama ovoliko para koje nigde neće biti evidentirane, mi tebi prosto da i dalje nesmetano „šišaš ovce“.

(Veliki) Bečkerek - Petrovgrad - Zrenjanin

PIŠE: OLGA ZIROJEVIĆ

Nalazišta neolita – epohe koju karakteriše pojava prvih praistorijskih zajednica čiji se opstanak zasnivao na proizvodnji hrane – ukazuju da je ovaj kraj bio davno naseljen (lokaliteti – Krstićeva humka i Kameni vinogradi). U susednom Botošu otkrivena je manja neolitska nekropola iz rane faze vinčanske kulture. Iz neolita (potiske kulture) potiče i čuveni figuralni žrtvenik „sedeća boginja“, koja se čuva u Narodnom muzeju u Zrenjaninu.

Na pragu nove ere na ovom području žive mnogobrojna starosedelačka i pridošla plemena: Iliri, Tračani, Dačani, Geti, Goti, Sarmati (nalazište Sarmatsko groblje) i Jazigi.

U okolini Zrenjanina i u samom gradu postoji veliki broj arheoloških lokaliteta koji pripadaju slovenskom periodu (fragmenti slovenske keramike u krugu fabrike kože na Panjijevoj ciglani).

Najstariji pisani pomen Bečkereka (Beče kereke) datira iz 1381. a vezan je za vest o održavanju vašara. Godinu dana kasnije u Bečkereku su boravili skupljači papskog desetka. Pred opasnošću od Turaka, Mađari sve više odlaze na sever, a na njihovo mesto dolazi srpsko stanovništvo iz krajeva južno od Save i Dunava, pa je tako Bečkerek vremenom postao pretežno srpsko naselje. Krajem 1403. godine despot Stefan Lazarević dobija, kao vazal ugarskog kralja, velika imanja u Ugarskoj, među kojima je bio i Bečkerek, što, takođe, dovodi do novog priliva Srba. Godine 1416. Bečkerek je stradao od upada Turaka, a 1422. prvi put se pominje kao varoš. Francuz Bertrand de la Brokijer prešao je (1433. godine) tu preko dve reke mostom. Posle pogibije „cara“ Jovana Nenada (1527) kralj Jovan Zapolja počinje da gradi bečkerečku tvrđavu (uzdizala se na mestu današnje zgrade Skupštine opštine), koju će potom, završiti car Ferdinand (zapaljena je u Bečkom ratu). Godine 1540. Petar Smederevac iz Bečkereka, vanredni majstor među zlatarima XVI veka, okovao je u srebro jevanđelje u spomen na vladiku Maksima,

STANOVNIŠTVO

1870 - 19 667 stanovnika i 1960 kuća

1900 (po mađarskoj statistici) - 26.407 stanovnika (9.279 Mađara, 8.091 Srbin, 8.055 Nemaca, 423 Slovaka, 281 Rumun, 70 Hrvata i 199 ostalih)

1948 - 33.775

1961 - oko 65.000 (dvadeset pet narodnosti)

1981 - preko 80.0000

„bivšago despota“ (prvi sačuvani okov jevanđelja sa natpisom i imenom majstora).

Turci će osvojiti Bečkerek 1551. godine. Mehmed-paša Sokolović, koji je u sledećoj godini završio osvajanje Banata i Temišvara, nije zaboravio usluge bečkerečkih Srba učinjenih turskoj vojsci prilikom osvajanja grada. Po svedočenju Evlije Čelebije - „Mehmed-paša je, na osnovu carskog fermata, proširio tvrđavu i izgradio dobro naseljenu i izgrađenu veliku varoš. Sve stanovništvo ove varoši oslobođeno je, carskim patentom (hatiserif), svih poreza ustanovljenih državnim zakonima i izvanrednih teških nameta.“ Osnivanjem vakufa sam Mehmed Sokolović je, izgleda, i najviše učinio za napredak Bečkereka. Shodno najranijem sačuvanom turskom popisu (iz 1567) vakufu su pripadali: džamija, hamam, 22 dućana, jedan vnoograd, 4 kuće i 5 mlinova, kao i tri ostrva sa ritom, uz nekoliko okolnih sela.

Iz istog izvora još saznajemo da varoš odnosno kasaba Bečkerek ima 38 muslimanskih kuća (zajedno sa članovima gradske posade, među njima je 12 konvertita) i 294 hrišćanskih (Srbi, Mađari, Vlasi, a možda i druge nacije). Upisano je nekoliko *kožuhara* i *kovača*. A ukupan prihod od Bečkereka iznosio je 86 080 akči. Gajeni su: pšenica, vinova loza (vinogradi su bili u posedu i hrišćana i muslimana), zatim povrće, kudolja, pa ovce (koje su držali hrišćani, i to u velikom broju), svinje i pčele. Bio je razvijen i ribolov na Begeju (upisano je i nekoliko ribnjaka). O mestu i značaju trgovine, lokalne i tranzitne, svedoči postojanje posebne kanunname (zakona) za Bečkerek. Uz nedeljni pazar održavao se i godišnji vašar, a roba se dovozila kolima, kočijama i brodovima (velikim lađama i nasadima). Hrišćani su obavljali niz državnih službi vezanih, ponajpre, za održavanje tvrđave i ukonačavanje i opskrbu putnika i njihovih konja. Za uzvrat, uživali su određene poreske olakšice. Iz istog popisa se još saznaje da se Begej prelazio mostom, a

na jednom od ostrva, nasuprot gradu, treba da se nalazila i porušena crkva (u čijem posedu su bili kasniji vakufski mlinovi). Među hrišćanima zabeleženo je i 7 popova (u sledećem popisu njihov broj će se smanjiti na 4) Po mnogo kasnijem kazivanju Evlije Čelebije „svi hanovi, džamije, hamami, gostionice za sirotinju (imaret), medrese, tekije, škole, mesdžidi i svi dućani i bazari u čaršiji, ukratko, sve građevine u ovoj varoši (šeher) svojina su (vakufazadužbine) mudrog Mehmed-paše Sokolovića. Građene su od tvrdog materijala i pokrivene olovom“. Inače, od samog početka turske vladavine Bečkerek je sedište istoimene nahije i neko vreme i sedište sandžak-bega.

Plamen banatskog ustanka (1594) zahvatio je bio i Bečkerek; ustanici su ga, zakratko, bili preoteli od Turaka, pa su ga Turci, potom, „plenili“. Ali su Srbi, izgleda, uspeli da održe povlastice, te se Bečkerek ubrzo oporavio i postao znatno mesto. Već pominjani svetski putnik Evlija Čelebija ističe da naselje napreduje zahvaljujući povlasticama, otuda i mnogo bogatih trgovca - hadžija. Dok se muslimanski stanovnici odevaju kao krajišnici i govore „poturski“, sva raja i beraja (povlašćeno stanovništvo) su, kaže on, vlaške i srpske narodnosti. Da se Bečkerek zanatstvom i trgovinom izdvajao od ostalih mesta u Banatu toga doba svedoče i dva popisa priložnika Pečke patrijaršije (Katastizi iz 1660. i 1666. godine); tu su, naime, zabeleženi: šest ćurčija, po četiri terzija i čizmara, dvojica kalajdzija i po jedan kujundžija, tufekčija (puškar) i bozadžija.

U Bečkereku je bilo sedište vladike („bogohranimi grad“) i protojereja. Sudeći po imenima, pored Srba bilo je još i Cincara i Grka. Pred Bečki rat (1683-1699) to je velika varoš tursko-istočnjačkog izgleda i načina života. U stvari, grad se sastojao iz dva posebna naselja: varoši Bečkereka (sa svojom

turskom i srpskom mahalom) i sela Gradne Ulice (sa crkvicom).

Jedina slika na kojoj se vide ostaci Bečkereka iz turskog doba (od kojeg nije ostalo gotovo ništa) jeste plan grada iz 1697. godine. Centralni deo tadašnjeg Bečkereka ostao je na istom mestu. U sredini se nalazilo utvrđenje - palanka (zemljani nasip i palisadi). Odmah pored utvrđenja bila je lepa kamena džamija sa minaretom (bez krova pošto je bila zapaljena). Ostale, manje vredne džamije bile su najverovatnije potpuno uništene. U blizini se nalazila zgrada s kubetom, verovatno turbe (tulbe). Već tada je bio naseljen i deo koji je kasnije nazvan „Dajčvaroš“, a možda i deo Gradnulice (koja je već ranije bila veliko samostalno naselje). Pristanište je bilo delimično izgrađeno kamenim kockama. Na kanalu se vide i dva čamca, a odmah do kanala nalazilo se tursko groblje sa nišanima.

U vreme kada su ga osvojile austrijske trupe (1717) naselje je imalo sto domova (nešto kasnije dobija ime Veliki Bečkerek-Grossbetschkerek), u okviru je „Temišvarskog Banata“, koji je bio pod carskom dvorskom komorom i kao krunska oblast pripadao direktno dvoru.

Zahvaljujući ogromnim melioracionim radovima (kanal Dunav-Tisa, Begejski kanal, koji je kasnije povezan s Tamišem), uvođenju stranih industrijskih i egzotičnih biljaka (duvan, šafran, pamuk) i kolonizaciji, dolazi do snažnog ekonomskog razvoja cele današnje Vojvodine, a posebno Banata. Dosta opustelu zemlju naseljavaju najpre nemačke zanatlije i grčki i cincarski trgovci, kao i Srbi iz razvojačene Potiske i Pomoriške vojne granice. Gro stanovništva Velikog Bečkereka sačinjavali su Srbi, koji su imali svoju autonomiju (stanuju u Gradnulici i Dolji). Naseljavaju se, potom, i Rumuni, Italijani, Francuzi, Španci - otuda Nova Barcelona na levoj obali Begeja. Na osnovu privilegije carice Marije Terezije (1769) - dobija status trgovišta - stanovnici grada postali su slobodni, a delili su se na

„građane“ i „sustavnike“ (zemljoradnici, vinogradari, nadničari). Deset godine kasnije u Velikom Bečkereku je sedište novoosnovane Torontalske županije, a 1787. dobija privilegiju održavanja nedeljnih vašara.

Veliki požar iz 1807. godine uništio je bio gotovo sve građevine. Međutim, grad se od požara brzo oporavio. Izvršena je nova regulacija ulica, a kuće su izgrađene od čvršćeg materijala. Obnavljani su i putevi, naročito je bio živ vodeni saobraćaj na Begeju. Zahvaljujući adaptaciji državnog magacina žitarica Bečkerek dobija, 1839. godine i prvu pozorišnu zgradu, a 1846. počela je s radom Gimnazija (inače, prve javne škole postoje ovde već od 1795), godinu dana kasnije javlja se i prva gradska štamparija. Uz raniju pravoslavnu i katoličku crkvu, sada se gradi i evangelistička, a potom i sinagoga (stara). Dižu se i privredni objekti: ciglana (Daunova), parni mlin, parna pilana, parna pekara. Godine 1891. uveden je telefon, a pet godina kasnije grad ima i električno osvetljenje. U međuvremenu je železničkom prugom bio povezan sa Kikindom, Vršcem, Temišvarom i Pančevom. U Bečkereku izlaze listovi na nemačkom, mađarskom i srpskom jeziku. Ima srpsku čitaonicu, biblioteku, bioskop, štamparije. Tu je rođeno nekoliko značajnih slikara (Konstantin Danil), pisaca i glumaca. Dva deset sedmog novembra 1918. u Veliki Bečkerek ušla je srpska vojska.

U međuratnom periodu (grad od 1935. nosi novo ime - Petrovgrad) razvija se industrija, znatna je i trgovina (žitom i stokom). Osnivaju se nove

škole; gimnazije, trgovačka akademija i građanska škola, arhivi (županijski i gradski) i biblioteka. Tu je sedište katoličkog: apostolskog administratora.

Kao jedno od žarišta ustanka i borbe protiv nemačkog okupatora u Banatu, grad s okolinom znatno je stradao u vreme Drugog svetskog rata. U znak sećanja na narodnog heroja Žarka Zrenjanina dobija, 1946. godine, novo ime - Zrenjanin. U posleratnom periodu Zrenjanin je postao kulturni, prosvetni i privredni centar Banata. Ima stručne škole, tri gimnazije, više škole, Istorijski arhiv, Muzej, Galeriju slika i umetničku koloniju u Ečki. U gradu postoje dve pravoslavne crkve i po jedna katolička, evangelistička i reformatorska, kao i jevrejska sinagoga, sve u užem centru grada. A tu je i najstarije i najlepše barokno pozorišno zdanje u zemlji. Središte je bogate poljoprivredne okoline i veliki industrijski centar. Glavne privredne grane u zrenjaninskoj industriji su prehrambena („Dijamant“, „Šećerana“, „Mlekoprodukt“, „Žitoprodukt“, „Superprotein“), pa tekstilna, hemijska i metalska. Na sajtu Zrenjanina čitamo: „Uz okruženje najplodnije zemlje u Banatu (...), sa prirodnim bogatstvima u zemlji (nafta, gas), sa dugom industrijskom (prva fabrika datira iz 1746) i obrazovnom tradicijom, sa radnom kulturom i opštom kulturom tolerantnosti i otvorenosti prema svetu, dobar ambijent za sve vrste investicionih aranžmana“. Danas ima oko 85 000 stanovnika među kojima žive i pripadnici 22 nacije i nacionalnosti. Najbrojniji su Srbi, pa Mađari, zatim slede Hrvati, Rumuni, Slovaci, Makedonci, Slovenci, Crnogorci, Italijani, Nemci, Rusi, Rusini, Česi, Romi i drugi.

Kroz Zrenjanin vodi magistralni put i pruga Beograd-Zrenjanin-Kikinda, deo kanala Dunav-Tisa i plovni Begej (s privlačnim parkovima „Plankova bašta“ i „Čok liget“, na kojem su uređene peskovite plaže). U blizini je, pored Melenaca, i banja Rusanda sa lekovitim blatom, kao i ribnjak Ečka (poizvodnja šarana i šaranske mladi, jedan od najvećih slatkovodnih ribnjaka u Evropi, a tu je i poznata slikarska kolonija). Glavni vidovi turizma su lovni i banjski.

KAD HULIGANI NAMEĆU SVOJA LJUDSKA PRAVA

PIŠE: RADE VUKOSAV

Nažalost, ljudska prava i demokratiju kvare i nameću nam ekstremisti, kako na javnim mestima kao što su ulice, kafane, sportske priredbe i dr; čak i u lokalnoj vlasti oni nam nameću svoju „demokratiju“. **Samo zbog naslovne table napisane latinicom lokalna vlast izbacuje čoveka sa posla.** Država i njene službe nedovoljno deluju da se toj zloj pojavi suprotstave. Posebno su opaki, da ih tako imenujemo, nacisti. Kod nas ima nacizma i to uveliko. Prema manjinama naci-huligani nasiljem,

javno iskaljuju mržnju i bes. Ne podnose nikoga ko nije „naš“, a ni „naše“ koji se ne vladaju i ne misle kao oni.

Najčešće su na meti sandžački Bošnjaci i vojvođanski Mađari. Samo zato što su Mađari. I Bošnjaci i Mađari, koji žive u Srbiji, su naši građani i državljani Republike Srbije, koji marljivo rade, proizvode i plaćaju porez, a po Ustavu imaju jednaka prava kao i svi drugi građani. Ko su ti ekstremisti koji Mađare izazivaju i fizički napadaju, što već dugo traje i zašto to vlast toleriše? U Temerinu na jednom od naci grafita su napisali: „Lako je Mađar biti jer Mađara zakon štiti! - Gamad“ (Danas, 2/3. mart 2013). Zakon štiti nas, sve građane Srbije, a neko me smeta što štiti i Mađare. Za nekoga su oni, pa i svi drugi koji nisu Srbi, nepoželjni. Zašto i po čemu su oni gamad?! To je opaka hitlerovska ideologija koja je u prošlom veku donela svetsku katastrofu sa desetinama miliona žrtava i velike patnje. Neki neće da znaju da su upravo ti naši Mađari u Vojvodini, starosedeooci, a nas Srba, osim Srba starosedelaca, u Vojvodini pretežno ima tih koji su ili kolonizirani ili, devedesetih godina XX veka, došli kao izbeglice i to krivicom naših ekstremnih političara i nekih građana koji su ih sledili, a ima ih koji ih još i danas slede. Vojvodina se 1918. godine priključila Srbiji. Do tada smo, (mislim na Srbe u Vojvodini) živeli u Austro-Ugarskoj zajedno sa Mađarima, Nemcima, Rumunima, Hrvatima, Slovacima, Rusinima...

tada smo izborili svoja prava, svoj jezik, pismo, škole, Patrijaršiju, Maticu srpsku, književnost; tada su se školovali Jovan Sterija Popović, Laza Kostić, Sava Tekelija, Mihailo Pupin, Dositej Obradović, Đura Jakšić i mnogi drugi. Sava Tekelija je ustanovio Tekelijanum, zadužbinu iz čijeg fonda su se školovali uspešni srpski siromašni đaci. Advokat Dragomir Jankov, u knjizi „VOJVODINA - Propadanje jednog regiona“: „Ako su Srbi u Vojvodini u 18. i 19. veku mogli da budu cvet srpskog naroda, uspešni u politici, trgovini, književnosti, slikarstvu, arhitekturi, šta ih je sprečilo da to budu i u 20. veku. Na to historija mora dati odgovor, a ona zasad ćuti“. (Vesela Laloš, Danas-Nedjelja, 16-17. mart 2013). Trinaest godina nakon kolonizacije i doseljavanja, po statističkom popisu stanovništva 1931. godine, u Vojvodini je po nacionalnom sastavu, Srba bilo 33 odsto, ostalih 67 odsto, to jest onih koji su bili Mađari, Nemci, Hrvati, Rumuni, Slovaci, Rusini, Romi i ostali. Nova država, Kraljevina Jugoslavija, je u Vojvodini izvršila agrarnu reformu, oduzevši veliki deo zemlje krupnim zemljoposedicima na koju je naselila koloniste Srbe i Crnogorce iz drugih krajeva tadašnja Kraljevine Jugoslavije. Za vreme Austro-Ugarske vlasti u Vojvodini je najviše bezemljaša bilo upravo mađarske nacionalnosti, koji su radili kao *biroši* (nadničari na imanjima bogataša). Oni u agrarnoj reformi od nove vlasti nisu dobili zemlju, nisu dobili ništa, pa nisu bili ni zadovoljni novom državom u kojoj su se osećali poniženim i nepoželjnim. Tokom postojanja Kraljevine Jugoslavije, Srbi iz svih njenih krajeva su se neprekidno doseljavali u Vojvodinu. „O nedodeljivanju Mađarima zemlje, u knjizi „VOJVODANI O VOJVODINI“, Beograd 1928. godine, na stranici 43, istoričar Dušan J. Popović (poreklom iz Vojvodine), govoreći o ovoj kolonizaciji napisao je: „Moglo se tom prilikom odvojiti zemlje i za mađarsku sirotinju, koja je tu zemlju radila kao *biroši*“. To bi, po njemu, bilo ne samo pravedno već i u šire shvaćenom interesu same države: „Ova pažnja pa i pravednost bila bi od velikog efekta kod ove mase u stvari vrlo lojalne po zaostaloj navici, da sluša vlast, kao glas neba“. (Dragomir Jankov, : „VOJVODINA - propadanje jednog regiona“, Novi Sad, 2005, str. 62). Ovo su, nažalost, srpski kolonisti, okupiranjem Jugoslavije 1941. godine, skupo platili.

Nakon Hitlerove i Musolinijeve agresije na Jugoslaviju 1941. godine i raspoređivanjem Jugoslavije, Bačka je dodeljena Hortijevoj Mađarskoj. Hortijevci su koloniste proterali i izvršili velike zločine

ubijajući Srbe, Jevreje, Rome, one za koje su sumnjali da su komunisti i sve hortijevcima nepoželjne građane. Pogrešno je i misliti i govoriti kako su te zločine izvršili Mađari. Vršili su to mađarski nacisti, a ne mađarski narod, isto kao što su, za vreme Drugog svetskog rata, u Istočnoj Bosni, Sandžaku, Crnoj Gori i drugde nisu ne/srbe, pa i njima nepoželjne Srbe, ubijali Srbi nego Mihailovićeve četnici, a Paveličeve ustaše su ubijali Srbe, Jevreje, Rome, komuniste i sve Hrvate koji su im se protivili, dok se u to vreme mnogo veći broj Hrvata protivio ustašama i učestvovao u Narodno-oslobodilačkoj borbi, zajedno sa Srbima, Bošnjacima, Crnogorcima, Slovencima, Makedoncima... Treba već jednom, prestati nepravedno svaljivati kolektivnu krivicu i odgovornost na ma koji narod. Po oslobođenju Jugoslavije 1945. godine su mnogi nacisti, kako u drugim zemljama tako i kod nas, pokažnjavani za svoja nedela. Treba prestati sa iskaljivanjem mržnje prema građanima koji nemaju nikakve veze sa učinjenim zločinima, ma sa koje strane. Nisu nama nikakvi Mađari krivi za sadašnje nazadovanje Srbije i za izbeglice iz sramotnog rata devedesetih godina prošlog veka, nego su nam krivi ekstremni političari koji su nas gurnuli u ovo zlo.

Kod nas se rađa nacizam i to uveliko, mnogi ma neprimetno, a neprimetno je zato što mislimo da je to što huligani čine bezazleno, nešto što će samo po sebi proći, pošto su oni naši i što je kod mnogih pogrešno mišljenje da „Srbin ne može biti fašista“, a ako je Srbin ekstreman on je po nekima

„patriota“, pa to sve indolentno podnosimo, a neki im se čak i dive, kao što su se svojevremeno Nemci divili Hitleru i hitlerovcima, a to su, znamo, posle i sami preskupo platili. Reč *nacizam* i *nacisti* je ovde potrebna kad su u pitanju ekstremisti, jer prevrući nacionalizam, neosporno, prelazi u nacizam. Ne osećamo da nam zloupotrebu državne zastave, grba, srpskog imena, kad se prkosno predstavljamo ko smo i šta smo, a često u pretnji drugima, ističemo državna znamenja i dižemo tri prsta i slično, da time javno kaljamo i ružimo državna i verska znamenja. Čini se to i u tučama sa „njihovim“ navijačima, u paljevinama, razbijanjima, ruganjima, zastrašivanjima, čak i ubijanjima... Razmislimo: može li u zemlji u kojoj vlada mržnja biti napretka.

Dokle ćemo podnositi da nam ekstremisti pred svetom predstavljaju sliku Srbije, da luduju izlivom nacionalizma, čak - u fizičkim nasiljem - i nacizma protiv naših građana koji nisu naše nacionalnosti i naše vere, zato što se, po veri i naciji drugačije zovu? Dokle?! U čijem je interesu da budemo ružni i omrznuti pred susedima i ostalim svetom? Zašto imamo državu i u njoj zakonodavnu, sudsku i izvršnu

vlast? Šta te vlasti po tom pitanju rade? Zašto naše društvo ne deluje vaspitno? Prvo, društvo treba delovati, pa tek onda policija. Krajnje je vreme da se nasilju stane na put. Naša vladajuća elita ne pokazuje volju da istupi ili ne sme da istupi protiv nacističkih izgreda, protiv trovanja mržnjom među različitim pripadnicima nacija i religija. Po tom pitanju se ne čuju dovoljno. Ko zna, možda je upravo to strategija naše vladajuće elite. Preskupo je čekati da nam to vreme učini i sredi. Kuda će nas to odvesti?!

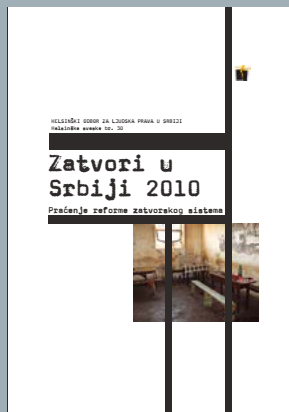
HELSINŠKE SVESKE

28. Sandžak:
Identitet u procepu
starog i novog

29. Sandžak i evropska
perspektiva

30. Zatvori
u Srbiji 2010

da li imate ostala izdanja helsinškog odbora?

SVEDOČANSTVA

21. *Izbeglice - Žrtve etničkog inženjeringa*
22. *Srebrenica - od poricanja do priznanja*
23. Aleksandar Bošković, *Etnologija svakodnevnog života*
24. *Dubrovnik: "Rat za mir"*
25. Zoran Đinđić: *Etika odgovornosti*
26. *Kovanje antijugoslovenske zavere I i II*
27. *Bosna i Hercegovina - jezgro velikosrpskog projekta*
28. Želimir Bojović, *Izricanje istine* (pdf izdanje)
29. Fahri Musliu, *Montirani procesi protiv kosovskih Albanaca*
30. Srđa Popović, *Nedovršeni proces*
31. *Vukovarska tragedija 1991 I i II*
32. *Snaga lične odgovornosti*
33. *Rat u brojkama*
34. *Raskrinkavanje projekta Velika Srbija*
35. Fahri Musliu, *Masakr u Suvoj Reci*
36. Jens-Martin Eriksen i Frederik Stjernfelt, *Scenografija rata*
37. Olivera Milosavljević, *Činjenice i tumačenja*
38. Prijatelji o Seški Stanojlović, *Verna svojoj profesiji*

OGLEDI

9. Momčilo Isić, *Seljanka u Srbiji u prvoj polovini XX veka*
10. Tomislav Ognjanović, *Čaršija, Utrina ili Srbija*
11. Ljiljana Vuletić (priredila), *Ksenija Atanasijević: Etika feminizma*
12. Olga Popović-Obradović, *Kakva ili kolika država*
13. Ivan Đurić, *Vlast, opozicija, alternativa*
- 14-15. Olivera Milosavljević, *Savremenici fašizma I*
16. *Demokratske kontradikcije multikulturalizma*